

Sud Bosne i Hercegovine
Суд Босна и Херцеговина

Broj: S1 1 K 017146 15 Kri

Datum: objavljivanja: 13.10.2017. godine
 pismenog otpravka: 26.04.2018. godine

Pred sudskim vijećem u sastavu: sudija Staniša Gluhajić, predsjednik vijeća
 sudija Vesna Jesenković, član vijeća
 sudija, Šaban Maksumić, član vijeća

PREDMET TUŽILAŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE

protiv

**ENESA ĆURIĆA, IBRAHIMA DEMIROVIĆA, SAMIRA KRESE, HABIBA ČOPELJA I MEHMEDA
KAMINIĆA**

PRESUDA

Tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine:

Stanko Blagić

Branilac optuženog Enesa Ćurića:

Advokat Kenan Ademović

Branilac optuženog Ibrahima Demirovića:

Advokat Nijaz Đuliman

Branilac optuženog Samira Krese:

Advokat Lejla Čović

Branilac optuženog Habiba Čopelja:

Advokat Nihada Buturović

Branilac optuženog Mehmda Kaminića:

Advokat Senad Dupovac

SADRŽAJ

IZREKA PRESUDE	4
I. OBRAZLOŽENJE.....	17
A. TOK POSTUPKA	17
B. PROCESNE ODLUKE	18
1. Odluka o isključenju javnosti sa dijela glavnog pretresa	18
2. Odluka o mjerama zaštite za svjedoke	19
3. Ponovno otpočinjanje glavnog pretresa	19
4. Odstupanje od neposrednog izvođenja dokaza	20
5. Digresija u izvođenju dokaza	20
6. Ostale odluke o prihvatljivosti dokaza	21
7. Objava presude – član 286. stav 1. (Vrijeme i mjesto objavljivanja presude)	22
C. ZAVRŠNE RIJEČI.....	22
1. TUŽILAŠTVO BiH.....	22
2. ODBRANA OPTUŽENOG ENESA ĆURIĆA	24
3. ODBRANA OPTUŽENOG IBRAHIMA DEMIROVIĆA	26
4. ODBRANA OPTUŽENOG SAMIRA KRESE	28
5. ODBRANA OPTUŽENOG HABIBA ČOPELJA.....	29
6. ODBRANA OPTUŽENOG MEHMEDA KAMINIĆA.....	30
D. INTERVENCIJE U ODNOSU NA ČINJENIČNI OPIS IZ OPTUŽNICE	31
E. STANDARDI OCJENE I OPŠTA OCJENA DOKAZA.....	32
F. ZAKON KOJI SE PRIMJENJUJE.....	36
G. NALAZI SUDA-OSUĐUJUĆI DIO IZREKE PRESUDE	39
NEČOVJEČNO POSTUPANJE	57
PROTIVZAKONITO ZATVARANJE	80
PRISILJAVANJE NA PRINUDNI RAD	88
SILOVANJE.....	102
ODLUKA O KAZNI.....	111
H. OSLOBAĐAJUĆI DIO IZREKE PRESUDE.....	114
I. ANEX I DOKAZI.....	159
1. DOKAZI TUŽILAŠTVA.....	159
2. DOKAZI ODBRANE OPTUŽENOG ENESA ĆURIĆA	174

3. DOKAZI ODBRANE OPTUŽENOG IBRAHIMA DEMIROVIĆA.....	176
4. DOKAZI ODBRANE OPTUŽENOG SAMIRA KRESE	177
5. DOKAZI ODBRANE OPTUŽENOG MEHMEDA KAMINIĆA	178

U IME BOSNE I HERCEGOVINE

Sud Bosne i Hercegovine u Vijeću sastavljenom od sudije Staniše Gluhajića, kao predsjednika vijeća, te sudija Vesne Jesenković i Šabana Maksumića, kao članova vijeća, uz sudjelovanje pravnog savjetnika – asistenta Samire Kustura Čolić u svojstvu zapisničara, u krivičnom predmetu protiv optuženih Enesa Ćurića i drugih, zbog krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačke c), e) i f) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (KZ BiH) u vezi sa članom 180. stav 1. i članovima 21. i 29. KZ BiH., odlučujući po izmjenjenim optužnicama Tužilaštva BiH broj: T20 0 KTRZ 0009259 14 i broj: T 20 0 KTRZ 0009567 14 od 22.02.2017. godine, nakon okončanog glavnog pretresa tokom kojeg je dijelimično bila isključena javnost, u prisustvu optuženog Enesa Ćurića i advokata Melihe Filipović, koja je pristupila u zamjeni za branioca optuženog, advokata Kenana Ademovića, optuženog Ibrahima Demirovića i njegovog branioca advokata Nijaza Đulimana, optuženog Samira Krese i njegove braniteljice Lejle Čović, optuženog Habiba Čopelja i njegove braniteljice Nihade Buturović, optuženog Mehmeda Kaminića i njegovog branioca Senada Dupovca, kao i Biljane Golijanin, tužiteljice Tužilaštva Bosne i Hercegovine, u zamjeni za tužioca Stanka Blagića, nakon vijećanja i glasanja, donio je i dana 13.10.2017. godine javno objavio sljedeću:

PRESUDU

Optuženi:

1. **ĆURIĆ ENES**, sin Hamdije i majke Kadire rođene Ahmić, rođen 23.11.1956. godine u mjestu Humilišani broj 16., opština Mostar, gdje je i nastanjen, JMBG: 2311956150003, Bošnjak, državljanin BiH, veterinarski tehničar, pismen, sa završenom SSS oženjen, otac troje punoljetne djece, lošeg imovnog stanja, vojnu obavezu regulisao u Beogradu; ne vodi se drugi postupak;
2. **DEMIROVIĆ IBRAHIM zvan „Hećim“**, sin Adema i majke Šeće rođene Đuliman rođen 27.02.1955. godine u mjestu Gornja Bijenja, opština Nevesinje, nastanjen u ul. Tekija broj 55. u Mostaru, JMBG: 2702955171502, Bošnjak, državljanin BiH, penzioner, pismen sa završenom osnovnom školom, oženjen, otac troje punoljetne djece, lošeg imovnog stanja, vojnu obavezu regulisao u Puli i Kumboru, ranije osuđivan, ne vodi se drugi postupak;

3. **ČOPELJ HABIB** , sin Mehe i majke Hate rođene Čolakhodžić, rođen 25.09.1942.godine u mjestu Presjeka, Opština Nevesinje, nastanjen u Blagaju u mjestu Posrt – Mostar - Jugoistok, JMBG: 2509942153152, po zanimanju ugostitelj, pismen sa završenom SSS, Bošnjak, državljanin BiH, oženjen, lošeg imovnog stanja, vojnu obavezu regulisao u Gorici; navodno osuđivan, ne vodi se drugi postupak:

KRIVI SU

Što su,

I

U vremenskom periodu od 30.06.1993. godine do 02.12.1993. godine, za vrijeme rata u Bosni i Hercegovini i oružanog sukoba između Armije RBiH i Hrvatskog vijeća odbrane (HVO), na području opštine Mostar, Enes Ćurić, od 30.06.1993. godine do 19.12.1995. godine u svojstvu pripadnika 49. brdske brigade Armije RBiH, VJ 6348 Bijelo Polje i upravnika zatvoreničkog objekta u Osnovnoj školi u Potocima i drugim zatvoreničkim objektima u Potocima, Ibrahim Demirović zv. „Hećim“ kao pripadnik Armije RBiH, a od 13.09.1993. godine u svojstvu komandanta 47. Brdske brigade Armije BiH, Habib Čopelj u svojstvu pripadnika 49. brdske brigade Armije RBiH, VJ 6348 od 01.02.1993. godine, postupali protivno pravilima međunarodnog humanitarnog prava, pri tome kršeći odredbu člana 3. stav 1. tačka a) i c) Ženevske Konvencije o zaštiti građanskih lica za vrijeme rata od 12. augusta 1949. godine, tako što su:

Enes Ćurić, Ibrahim Demirović zv. „Hećim“ i Habib Čopelj, zajedno

1. Dana 24.08.1993. godine ili približno toga dana pa do 29.08.1993. godine, odabrali iz zatvoreničkog objekta smještenog u Osnovnoj školi u Potocima veći broj zatvorenika - civila, približno 37, pretežno starijih žena, sa namjerom da pomoću ovih lica spriječe jedinice Hrvatskog vijeća odbrane (HVO) u pokušaju zauzimanja Hidroelektrane Mostar, a koji su zatvorenici bez njihove volje i saglasnosti, odvedeni od strane Enesa Ćurića i drugih pripadnika Armije RBiH u pravcu Hidroelektrane Mostar, kao živi štit, među kojima Ružu Kolobara, rođena 1916. godine, Maru Azinović, rođena 1912. godine, Stanka Azinovića, rođen 1911. godine, Cviju Karlušić, rođena 1932. godine, Pavku Zovko, rođena 1925. godine, Katu Paponja, rođena 1919. godine, Stanka Paponja, rođen 1916. godine, Ivu Puljić, rođena 1925. godine, Mandu Grgić, rođena 1920.

godine, Dragicu Gakić, rođena 1937. godine, Maru Sesar, rođena 1933. godine, Matiju Kolobara, rođena 1935. godine, Ivu Karlušić, rođena 1937. godine svjedoka „A“ rođena 1978. godine, Milu Karušića rođen 1937. godine, Lucu Kordić, rođena 1928. godine, Jaku Kordić, rođena 1938. godine, Maricu Škobić, rođenu 1932. godine, Blagu Škobića, rođen 1932. godine, Mandu Drinovac, rođena 1930. godine, Anđu Jašin, Anicu Kolobara, Joziku Kolobara, Joziku Ivanković, A. B., Milku Kolobara i druge, da bi na putu prema Hidroelektrani, usljed ratnih dejstava i razmjene vatre između jedinica Hrvatskog vijeća odbrane i jedinica Armije RBiH, pored kamiona kojim su prevoženi zatvorenici, pala granata i onesposobila kamion, pa zbog nemogućnosti da dalje nastave put prema Hidroelektrani kamionom, zatvorenici su zbog pucanja između Armije RBiH i Hrvatskog vijeća odbrane (HVO), bili primorani da kretanje nastave puzeći, izloženi opasnosti po život, pa kako je Hidroelektrana Mostar već bila pala u ruke Hrvatskog vijeća odbrane (HVO), zatvorenici su odvedeni u prostorije predionice „Đuro Salaj“, kojom prilikom su isti pretrpjeli duševnu bol, patnju i strah.

Enes Ćurić i Demirović Ibrahim zv. „Hećim“, zajedno

2. Krajem mjeseca septembra 1993. godine, Enes Ćurić, u svojstvu upravnika zatvoreničkog objekta, koji je bio odgovoran za život i bezbjednost zatvorenika – civila hrvatske nacionalnosti, smještenih u zatvoreničkom objektu u Osnovnoj školi u Potocima, a Ibrahim Demirović zv. „Hećim“ u svojstvu komandanta 47. brdske brigade, koji je po funkciji bio nadređen Miralemu Omanoviću zv. „Alaga“, pripadniku Armije RBiH, odredili i dozvolili odlazak dvanaestorici zatvorenika iz zatvoreničkog objekta u kojem su oni bili zatvoreni, među kojima su bili Stanislav Krezić, Stjepan Bilić, Žarko Drinovac, Tomislav Brajković i drugi, među kojima i maloljetnici Dalibor Zovko, rođen 1976. godine i Dražen Ivanković, rođen 1975. godine, na prisilni rad, na prvu borbenu liniju i položaje Armije RBiH na brdo Čučurak, te zbog težine posla koji se sastojao u nošenju dijelova protivvazdušnog topa i iznemoglosti, trojica zatvorenika iz zatvoreničkog objekta i to zatvorenici Stjepan Bilić, Žarko Drinovac i Tomislav Brajković, koji nisu mogli do kraja nositi dijelove topa, lišeni su života iz vatrenog oružja od strane Miralema Omanovića zv. „Alaga“, koji je preuzeo imenovana lica za izvršenje prisilnog rada, na koji način su učestvovali u prisiljavanju ovih lica na prinudne radove.

3. Neutvrđenog dana, početkom mjeseca novembra 1993. godine, Enes Ćurić u svojstvu upravnika zatvoreničkog objekta u Osnovnoj školi u Potocima, saglasio se i dozvolio, a Ibrahim Demirović u svojstvu komandanta 47. brdske brigade, naredio odvođenje na prinudni rad grupu zatvorenika, među kojima i maloljetnog Dalibora Zovku, rođen 1976. godine, radi kopanja tranšea i obavljanja drugih poslova na prve borbene linije, koje su razdvajale jedinice Armije RBiH i jedinice Hrvatskog vijeća odbrane (HVO), na lokalitetu „Mandića kuće“ u mjestu Potoci, a na kojem mjestu su tokom cijelog vremena obavljanja tih poslova padale granate i pucalo se sa obje strane, kojom prilikom je u tranšeu, gdje su obavljani radovi, metkom pogođen Ljubo Škobić, koji je usljed zadobijenih povreda na licu mjesta preminuo, te na taj način učestvovali u prisiljavanju ovih lica na prinudne radove.

Enes Ćurić, sam

4. Zajedno sa njemu poznatim pripadnicima Armije RBiH dana 30.06.1993. godine ili približno tog dana, na području opštine Mostar, u mjestu Bijelo Polje, Potoci, koja teritorija je od 30.06.1993. godine bila pod kontrolom Armije RBiH, nezakonito lišio slobode više lica - civila hrvatske nacionalnosti, koji su se nalazili u kućama i nisu pružali bilo kakav otpor, a pod izgovorom da se odvođe samo radi njihove bezbjednosti, među kojim civilima su bili i mldb. Daliborka Zovko rođena 1982. i mldb. Dalibor Zovko, rođen 1976. godine, koje civile je zatvorio u Omerikine kuće u mjestu Meke, Potoci, kojom prilikom je na širem području Bijelog Polja, u Potocima i mjestu Vrapčići, protivpravno lišeno slobode i zatvoreno u razne zatvoreničke objekte, najmanje 107 lica - civila hrvatske nacionalnosti, među kojima veći broj djece, žena i staraca, koji su na početku držani u zatočeničkim objektima i to u kući Bore Zovka, u Omerikinim i Skenderovim kućama, a kasnije u Osnovnoj školi u Potocima, sve u periodu od 30.06.1993. godine do 02.12.1993. godine, i bili smješteni u neuslovnim prostorijama, izloženi različitim oblicima nečovječnog postupanja.

5. Neutvrđenog dana, u vremenskom periodu od 22.07.1993. godine pa do 02.12.1993. godine, u mjestu Potoci, opština Mostar, iz zatvoreničkog objekta u Osnovnoj školi u Potocima, u kojem su bili zatvoreni civili hrvatske nacionalnosti, Enes Ćurić odredio i uputio četiri mlađe djevojke u blizinu Osnovne škole u Potocima, na otvoreni prostor gdje se pucalo, na izvlačenje ubijene ženske osobe bošnjačke nacionalnosti koja je na tom mjestu poginula usljed borbenih dejstava, među kojima lice „B“, Anicu Kolobaru i Mladenku Mikulić, pa dok su pripadnici Armije RBiH čekali skriveni od pucnjave, one su pomoću deke izvukle mrtvu djevojku, pri čemu su zbog borbenih dejstava bile izložene opasnosti za vlastiti život, kojom prilikom su pretrpjele strah i duševnu patnju;

6. Neutvrđenog dana u vremenskom periodu od 22.07.1993. godine pa do 02.12.1993. godine, zajedno sa drugim njemu poznatim pripadnicima Armije RBiH iz prostorije Osnovne škole u Potocima u kojima su bili smješteni zatvoreni civili hrvatske nacionalnosti, odabrao četiri žene, koje su sa sobom imale malu djecu kako ne bi pobjegle, među kojima Zoricu Zovko, Joziku Ivanković, J. A. i Zoru Azinović, da bi iste zatim bile odvedene do samostana u mjestu Zatok u blizini katoličke crkve u Potocima, gdje su im djeca ostavljena u samostanu kod pripadnika Armija RBiH, a one odvedene do rijeke Neretve, kako bi izvukle ranjenika, pripadnika Armije RBiH, koji se nalazio na jednoj stijeni na suprotnoj strani rijeke Neretve, natjerane da zagaze u vodu i idu po ranjenika, dok su pripadnici Armije RBiH ostali skriveni na obali, pa kako same nisu uspjele izvući ranjenika, vraćene su do samostana, da bi sutradan na izvlačenje bili dovedeni i Karlo Azinović i Mladenka Mikulić, kojoj su dali megafon s ciljem da sa vrha samostana zove pripadnike Hrvatskog vijeća odbrane (HVO) da ne pucaju i da se tu nalaze lica hrvatske nacionalnosti i tako ih zaštite od pripadnika Hrvatskog vijeća odbrane (HVO) koji su pucali, pa je Karlo Azinović vezao konopac za nogu, stavio šlauf na sebe i preplivao Neretvu, dok su imenovane žene puštale konopac koliko je bilo dovoljno da dođe do ranjenika i tako izvukli ranjenika, stavili ga na nosila i odnijeli u navedeni samostan, nanoseći im na taj način duševni bol, patnju i strah za vlastiti život;

Ibrahim Demirović zv. „Hećim“, sam

7. U vremenskom periodu, počev od kraja mjeseca jula 1993. godine pa do 20.11.1993. godine ili približno toga dana, u mjestu Potoci, opština Mostar, u više navrata, pretežno u večernjim satima, obučen u vojnu uniformu, i naoružan vatrenim oružjem, iz Osnovne škole u Potocima, u kojoj su prethodno bili nezakonito zatvoreni civili hrvatske nacionalnosti, žene, starci i djeca, kao i lice „B“ i njena majka, otac i maloljetni brat iz prostorije u kojoj su boravili zatvoreni civili, oštećena „B“ nakon prozivanja, izvođena nekad lično od strane optuženog a nekad od strane nepoznatih stražara, koju bi Demirović Ibrahim zv. „Hećim“ preuzimao i odvodio u jednu napuštenu kuću u blizini Osnovne škole u Potocima, gdje joj je naređivao da se skine, govoreći da je ona njegovo vlasništvo i njegova „kurva“ i da može od nje da radi šta želi i da je bolje da bude njegova nego da ide na redaljku kod ostale vojske, na koji način ju je svaki put silovao, uvijek držeći pušku u uglu prostorije.

Habib Čopelj, sam

8. Neutvrđenog dana u mjesecu augustu 1993. godine, u mjestu Potoci, opština Mostar, dok su se zatvorenici muškarci, civili hrvatske nacionalnosti, nalazili na prinudnom radu radeći za potrebe Armije RBiH, Habib Čopelj odveo zarobljenika Stanislava Krezića u jednu prostoriju u napuštenoj kući, u kojoj se nalazila veća hrpa veoma sitnog pijeska (pržine), zatvorio sve prozore i vrata i naredio mu da lopatom prebacuje pijesak sa jedne hrpe na drugu, a kako je pijesak bio suh i sitan, a sva vrata i prozori bili zatvoreni, došlo je do nepodnošljivog dizanja prašine, usljed čega se u prostoriji nije vidjelo ništa, pa zbog iscrpljenosti i ogromne prašine, Stanislav Krezić nije mogao disati, dok su mu usta, nos i uši bili puni prašine, usljed čega je dva dana iskašljavao prašinu, nanoseći mu na taj način snažnu tjelesnu bol i patnju;

Dakle, za vrijeme rata u BiH i oružanog sukoba, kršeći odredbe zajedničkog člana 3. stav 1. tačke a) i c) Ženevske konvencije o zaštiti građanskih lica za vrijeme rata od 12. augusta 1949. godine, Enes Ćurić u svojstvu pripadnika 49. brdske brigade Armije RBiH, VJ 6348 Bijelo Polje i upravnika zatvoreničkog objekta u Osnovnoj školi u Potocima i drugim zatvoreničkim objektima u Potocima, učestvovao u protivpravnom lišenju slobode i protivpravnom zatvaranju civila hrvatske nacionalnosti, u prisiljavanju zatvorenih civila na prinudne radove, te u nečovječnom postupanju prema zatvorenicima, Ibrahim Demirović zv. „Hećim“ u svojstvu pripadnika Armije RBiH, a od 13.09.1993. godine u svojstvu komandanta 47. Brdske brigade Armije BiH, učestvovao u prisiljavanju zatvorenih civila na prinudne radove i u nečovječnom postupanju prema zatvorenicima, te u više navrata silovao jedno civilno lice, a Habib Čopelj, u svojstvu pripadnika 49. brdske brigade Armije RBiH, VJ 6348 od 01.02.1993. godine, učestvovao u nečovječnom postupanju prema zatvorenicima.

Čime su počinili:

Enes Ćurić:

- U radnjama opisanim u tački 1. i 6. krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. KZ SFRJ (nečovječno postupanje) u vezi sa članom 30. i 22. KZ SFRJ, a radnjama pod tačkom 5. u vezi sa članom 30. KZ SFRJ.
- U radnjama opisanim pod tačkom 2. i 3. krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. KZ SFRJ (prisiljavanje na prinudni rad) u vezi sa članom 30. i 22. KZ SFRJ.
- U radnjama opisanim pod tačkama 4. krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. KZ SFRJ (protivpravno zatvaranje) u vezi sa članom članom 30. i 22. KZ SFRJ.

Ibrahim Demirović zv. „Hećim“

- U radnjama opisanim pod tačkom 1. krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. KZ SFRJ(nečovječno postupanje) u vezi sa članom 30. i 22. KZ SFRJ.
- U radnjama opisanim pod tačkom 2. i 3. krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. KZ SFRJ (prisiljavanje na prinudni rad) u vezi sa članom 30. i 22. KZ SFRJ.
- U radnjama opisanim pod tačkom 7. krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. KZ SFRJ (silovanje) u vezi sa članom 30. KZ SFRJ.

Habib Čopelj

- U radnjama opisanim pod tačkom 1. krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. KZ SFRJ (nečovječno postupanje) u vezi sa članom 30. i 22. KZ SFRJ, a radnjama opisanim pod tačkom 8. u vezi sa članom 30. KZ SFRJ.

Stoga ih Vijeće Suda BiH, za počinjena krivična djela, a primjenom članova 33., 38. stav 1., 41, stav 1., 42. stav 2. i 43. stav 1. tačka 1. KZ SFRJ, osuđuje na kaznu zatvora i to:

**OPTUŽENOG ENESA ĆURIĆA NA KAZNU ZATVORA U TRAJANJU OD
5 (PET) GODINA**

**OPTUŽENOG IBRAHIMA DEMIROVIĆA ZV. „HEĆIMA“ NA KAZNU ZATVORA U TRAJANJU
OD
10 (DESET) GODINA**

**OPTUŽENOG HABIBA ČOPELJA NA KAZNU ZATVORA U TRAJANJU OD
2 (DVIJE) GODINE**

Nasuprot navedenom, na osnovu odredbe iz člana 284. stav 1. tačka c) ZKP BiH,

OPTUŽENI:

1. **ĆURIĆ ENES** , sin Hamdije i majke Kadire rođene Ahmić, rođen 23.11.1956. godine u mjestu Humilišani broj 16., opština Mostar, gdje je i nastanjen, JMBG: 2311956150003, Bošnjak, državljanin BiH, veterinarski tehničar, pismen, sa završenom SSS oženjen, otac troje punoljetne djece, srednjegimovnog stanja, vojnu obavezu regulisao u Beogradu; ne vodi se drugi postupak;
2. **DEMIROVIĆ IBRAHIM zvani „Hećim“**, sin Adema i majke Šeće rođene Đuliman rođen 27.02.1955. godine u mjestu Gornja Bijenja, opština Nevesinje, nastanjen u ul. Tekija broj 55. u Mostaru, JMBG: 2702955171502, Bošnjak, državljanin BiH, penzioner, pismen sa završenom osnovnom školom, oženjen, otac troje punoljetne djece, lošeg imovnog stanja, vojnu obavezu regulisao u Puli i Kumboru, ranije osuđivan, ne vodi se drugi postupak;
3. **KRESO SAMIR**, sin Ismeta i majke Kadire, rođene Zvizdić, rođen 26.06.1964. godine u mjestu Jablanica, opština Jablanica, nastanjen u Potocima bb u Mostaru, JMBG: 2606964150012, neopredijeljene nacionalnosti, državljanin BiH, po zanimanju doktor medicine specijalista otorinolaringologije, pismen sa završenom VSS, oženjen, otac jednog punoljetnog djeteta, srednjeg imovnog stanja, zaposlen u Kantonalnoj bolnici u Mostaru, vojnu obavezu regulisao u Šapcu, dodijeljen čin kapetana A BiH, neosuđivan, ne vodi se drugi postupak;
4. **ČOPELJ HABIB** , sin Mehe i majke Hate rođene Čolakhodžić, rođen 25.09.1942.godine u mjestu Presjeka, Opština Nevesinje, nastanjen u Blagaju u mjestu Posrt – Mostar - Jugoistok, JMBG: 2509942153152, po zanimanju ugostitelj, pismen sa završenom SSS, Bošnjak, državljanin BiH, oženjen, lošeg imovnog stanja, vojnu obavezu regulisao u Gorici; ne vodi se drugi postupak;
5. **KAMINIĆ MEHMED, zvani "Zaim"**, sin Halila i majke Fatime rođene Tulo, rođen 05.11.1965. godine u mjestu Žulja, opština Nevesinje, nastanjen u ul. Muje Pašića broj 65, u Mostaru, JMBG: 5119655153157, Bošnjak, državljanin BiH, po zanimanju kuhar, pismen sa završenom SSS, oženjen, otac jednog maloljetnog i troje punoljetne djece, lošeg imovnog stanja, nezaposlen, vojnu obavezu regulisao u Kikindi, neosuđivan, ne vodi se drugi postupak;

OSLOBAĐAJU SE OD OPTUŽBI

Da su,

U vremenskom periodu od 30.06.1993. godine do 02.12.1993. godine, za vrijeme rata u Bosni i Hercegovini i oružanog sukoba između Armije R BiH i Hrvatskog vijeća odbrane (HVO), na području opštine Mostar, Enes Ćurić, od 30.06.1993. godine do 19.12.1995. godine u svojstvu pripadnika 49. Bbr Armije R BiH, VJ 6348 Bijelo Polje i upravnika zatvoreničkog objekta u Osnovnoj školi u Potocima, Ibrahim Demirović zv. „Hećim“ kao pripadnik Armije R BiH, a od 13.09.1993. godine u svojstvu komandanta 47. Bbr, Samir Kreso kao pripadnik Armije R BiH u svojstvu načelnika saniteta vojne jedinice 6348-449 brdske brigade i to po činu kapetana u periodu od 30.06.1993. godine do 20.01.1996. godine, koja je djelovala na području Bijelog Polja, Habib Čopelj u svojstvu pripadnika 49. Bbr Armije R BiH, u svojstvu pripadnika 49. bbr Armije R BiH, VJ 6348 od 01.02.1993. godine, Kaminić Mehmed zv. „Zaim“ u svojstvu pripadnika Armije R BiH, VJ 5664-4, bataljona Vojne policije, postupali protivno pravilima međunarodnog humanitarnog prava, pri tome kršeći odredbu člana 3. Stav 1. Tačka a) i c) Ženevske Konvencije o zaštiti građanskih lica za vrijeme rata od 12. Avgusta 1949. godine, s namjerom da svojim radnjama uspostave, održavaju sistem zlostavljanja zatvorenika, civila i drugih lica zaštićenih zajedničkim članom 3. Ženevskih konvencija od 12. Avgusta 1949. godine, pa da su tako:

Samir Kreso i Demirović Ibrahim zv. „Hećim“

1. Zajedno sa njima poznatim pripadnicima Armije R BiH dana 30.06.1993. godine ili približno tog dana, na širem području opštine Mostar, u mjestu Bijelo Polje, Vrapčići, Potoci i drugim okolnim mjestima, koja teritorija je od 30.06.1993. godine bila pod kontrolom Armije R BiH, pretežno u njihovim kućama, nezakonito lišili slobode najmanje 107 lica-civila, hrvatske nacionalnosti među kojima djecu, žene i starce kao civile i zatvorili ih prvo u prostorije privatnih kuća tačnije u kuću Zovko Bore, a poslije toga u Omorikine kuće i Skenderine kuće u mjestu Potoci, da bi ih zatim sve premjestili u 4. Osnovnu školu u Mostaru, a onda ih dana 22.07.1993. godine ili približno tog dana premjestili i zatvorili u Osnovnu školu u Potocima, među kojima **djecu i maloljetnike**: Dalibora Azinovića, rođen 1988. godine, Draganu Azinović, rođena 1990. godine, M. G., rođen 1980. godine, Ružicu Karlušić, rođena 1978. godine, Krešimira Kožulja rođen 1990. godine, Kristinu Kožulj, rođena 1985. godine, Danijelu Škobić, rođena 1982. godine, Anitu Škobić, rođen 1989. godine, Danijela Škobić, rođen 1984. godine, Dalibor Zovku, rođen 1976. godine, Lidiju Azinović, rođena 1989. godine, Gabrijela Mikulić, rođen 1983. godine, Daliborvku Zovku, rođena 1982. godine, Danijelu Pranić, rođena 1982. godine, **starce**: Boška Krezića, 1902. godine, Maru Zovku, rođena 1907. godine, Jagatu Azinović, rođena 1923. godine, Maru Azinović, rođena 1912. godine, Stanka Azinović, rođen 1911. godine, Danu Goruža, rođena 1928. godine, Jozu Goruža, rođen 1930. godine, Cvijetu Karušić, rođena 1932. godine, Matu Krezić, rođen 1915. godine, Ružu Kolobara, rođena 1916. godine, Lucu Kordić, rođena 1928. godine, Nikolu Mihalj, rođen 1923.

godine, Stanka Paponju, rođen 1916. godine, Katu Paponja, rođena 1919. godine, Jozu Perić, rođen 1930. godine, Stanka Puljić, rođen 1930. godine, Ivu Puljić, rođena 1925. godine, Pavku Zovku, rođena 1925. godine, Marka Sesar, rođen 1930. godine, Peru Sesar, rođen 1932. godine; **trudnicu Ivku Kožulj**, koja je tada bila u 6. mjesecu trudnoće, **sanitetsko osoblje**: D.R., Dragu Marića, dr. D. K. a, dr. Dinu Vlaho, Antu Raič, od kojih zarobljenika niko nije bio naoružan, niti je ko od njih učestvovao u neprijateljstvima, obučeni u civilna odijela i bez pružanja bilo kakvog otpora, od svojih kuća odvođeni pod obmanom da se odvođe samo radi njihove bezbjednosti, radi obavljanja informativnih razgovora ili da će biti razmijenjeni, što je za posljedicu imalo da su navedeni civili nakon toga protivpravno držani zatvoreni u gore navedenim objektima u periodu od 30.06.1993. godine do 02.12.1993. godine za koje vrijeme su bili izloženi teškom fizičkom i psihičkom maltetiranju i smješteni u neuslovnim prostorijama, bez dovoljno hrane i vode, mogućnosti da održavaju ličnu higijenu, bez adekvatne medicinske pomoći i da su bili izloženi različitim oblicima nečovječnog postupanja;

Enes Ćurić, sam

2. u periodu od 30.06.1993. godine ili približno toga dana do 02.12.1993. godine, za vrijeme obavljanja funkcije upravnika zatvoreničkog objekta u Osnovnoj školi u Potocima, te kao nadređena i odgovorna osoba po funkciji i dužnosti koju je obavljao u navedenom periodu na obezbjeđenju objekta i zatvorenih lica, nije organizovao i vršio na način da bi spriječio pripadnike Armije RBiH i druga lica da neovlašteno ulaze iz vana u prostorije gdje su se nalazili i gdje su boravili zatvorenici i da zlostavljaju zatvorena lica, pa su od posljedica takvog postupanja pripadnika Armije RBiH i drugih lica kojima je dozvoljavao ulaz ili nije sprečavao da ulaze i pristupaju zatvorenim licima, pa su zbog toga konstantno zatvorena lica, samo radi toga što su hrvatske nacionalnosti, fizički i psihički zlostavljani dok u istom svojstvu vršeći nadzor nad uslovima zatočenja, organizovao i podržavao nečovječne uslove smještaja u zatvoreničkim objektima, prvo u privatnim kućama, a zatim u Osnovnoj školi u Potocima, tako što su zatvorenici držani u neuslovnim prostorijama, bez dovoljno hrane i vode, mogućnosti da održavaju ličnu higijenu, bez adekvatne medicinske pomoći i u slučajevima kada su zatvorenici nanijete tjelesne povrede i bili izloženi različitim oblicima nečovječnog postupanja, pa su tako zatvorena lica, imenovana u tački I:

a) Boravila u neuslovnim i prenatrpanim prostorijama, sa poplavljenim podrumima u ljetnom periodu i velikog broja komaraca, bez odgovarajućeg grijanja, ležaja i prekrivača i u hladno zimsko doba, mnogi od njih spavali su na betonu, a neki kao ležaljke koristili su kartone i komade spužve, bez stakala na prozorima, usljed čega su neki od zatvorenika zbog padanja kiše ili snijega ustajali mokri, boravili u nehigijenskim uslovima jer je njih preko stotinu koristilo jedan ili dva toaleta bez dovoljno vode, bez osnovnih higijenskih sredstava, a zavjese iz zbornice i kancelarije direktora, koristili za pokrivanje male djece;

b) Izgladnjivanjem tako da u nekom vremenskom periodu i po tri dana nisu dobijali ni vodu ni hranu, a prilikom dodjele namirnica na njih preko stotinu za sedam dana dobijali po dva litra ulja, jedan kg riže i dva pakovanja makarona, što ni kom slučaju nije moglo zadovoljiti ni minimalne ljudske potrebe, a za dnevni obrok pretežno su dobijali po jednu krišku hljeba uz veoma oskudne

dnevne obroke hrane, a više puta zbog neobezbjedenja hrane bili su prepušteni sami sebi, pa su tako bili prisiljeni da uz pratnju stražara беру zelje i skupljaju ostatke izvađenog krompira i slično, što je sve ovo kod većine zatvorenika prouzrokovalo gubitak na tjelesnoj težini i do trideset kilograma;

c) Iako je u blizini zatvoreničkog objekta postojala ambulanta i postojali uslovi, često puta zatvorenici nisu obezbjeđena i pružana potrebna medicinska pomoć, iako je uslijed loših higijenskih uslova, loše i jednolične hrane, uzrasta zatvorenika (male djece i staraca), ranjavanja, čestog premlaćivanja zatvorenika i drugih razloga, medicinska pomoć i te kako za većinu njih bila potrebna i veoma često je dolazilo do neophodne potrebe za pružanjem medicinskih usluga;

d) Neutvrđenog dana, u vremenskom periodu od 30.06.1993. godine pa do 02.12.1993. godine u mjestu Potoci, opština Mostar, zatvoreni civili Karlušić Mile i maloljetno lice „A“, prilikom premlaćivanja u zatvoreničkom objektu u Potocima premlaćivani od strane nepoznatih pripadnika Armije RBiH tako što su lice „A“ udarali po leđima sa konopcem svezanog u čvor, dok su također Karlušić Milu udarali u drugoj prostoriji, namjerno im nanoseći tešku fizičku i psihičku bol i patnju;

e) Neutvrđenog dana, u vremenskom periodu od 30.06.1993. godine pa do 02.12.1993. godine u mjestu Potoci, opština Mostar, Drinovac Žarko, Ščepo Bilić, Tomislav Brajković premlaćivani od strane nepoznatih pripadnika Armije RBiH, dok je jedne prilike u navedenom vremenskom periodu dva nepoznata pripadnika Armije RBiH iz prostorije zatvoreničkog objekta u Potocima izveli Drinovac Žarka kojeg su zadržali oko jedan sat, a prilikom vraćanja u prostoriju iz koje je izveden, Žarko Drinovac imao je vidljive povrede na licu, namjerno mu nanoseći fizičku i psihičku bol i patnju;

f) Neutvrđenog dana, u vremenskom periodu od 30.06.1993. godine pa do 02.12.1993. godine u mjestu Potoci, opština Mostar, premlaćivani S. K., Tomislav Brajković i Jozo Perić, tako što je nepoznati pripadnik Armije RBiH udario S. K. zatvorenom šakom, kojom prilikom mu je izbio dva prednja zuba a odmah poslije toga nastavili ga udarati i drugi pripadnici Armije RBiH čizmama uslje čega je došlo do nateknuća na lijevoj strani rebra, istovremeno udarajući Perić Jozu i Brajković Tomislava šakama, po glavi i tijelu usljed čega su obojica bili krvavi i modri, namjerno nanoseći ovom licima fizičke i psihičke boli i patnje;

g) Dana 25.09.1993. godine u mjestu Potoci, opština Mostar, u hodniku zatvoreničkog objekta Osnovne škole u Potocima jedan pripadnik Armije RBiH odveo Crnjac Mladena na sprat škole i rekao mu da napiše gdje se nalaze mine koje je postavljao dok je bio pripadnik HVO-a, a onda mu rekao da zine pa kada je Crnjac Mladen zinuo u usta mu ubacio krst zatim mu usta zatvorio svojom rukom, a onda ga udario šakom u predjelu usta kojom prilikom je zdrobio krst i slobio dva zuba da bi nakon mjesec dana zbog udarca došlo do zagnojavanja vilice i ispadanja svih zuba iz donje, a četiri zuba iz gornje vilice, usljed čega je Crnjac Mladen zadobio teške tjelesne povrede i tjelesne i duševne patnje;

Ibrahim Demirović zv. „Hećim“, sam

3. Neutvrđenog dana u periodu od 22. Jula do 02.12.1993. godine, više puta dolazio noću sa oružjem u prostorije zatvoreničkog centra, u kojem su smješteni civili hrvatske nacionalnosti među kojima su bili Dragica Crnjac, Mladenka Mikulić, Zorica Zovko, Željka Zovko i drugi, držeći u rukama konop na čijem je jednom kraju bila vezana kugla, vitlajući sa njom iznad glava zatvorenika, preteći im i psujući im majku ustašku, primjenjujući tako mjere zastrašivanja kod prisutnih zatvorenika civila, hrvatske nacionalnosti nanoseći im duševni bol, patnju i strah;

Kaminić Mehmed zv. Zaim

4. Neutvrđenog dana u periodu od 22. Jula do 02.12.1993. godine došao u prostorije Osnovne škole u Potocima, gdje su bili smješteni civili hrvatske nacionalnosti, ušao u hodnik zatvoreničkog objekta smještenog u Osnovnoj školi u Potocima prema fiskulturnoj Sali dok su se zatvorenici vraćali sa ručka, snažno šakom udario zatvorenika, duševnog bolesnika Marka Zovku u predjelu stomaka, koji se od siline udarca srušio na pod i povratio hranu koju je prije toga pojeo, namjerno mu nanoseći fizičke bolove;

Enes Ćurić i Demirović Ibrahim zv. „Hećim“ zajedno

5. Neutvrđenog dana u vremenskom periodu od 22. Jula do 02.12.1993. godine, Ćurić Enes u svojstvu upravnika zatvoreničkog objekta saglasio se i odobravao, a Demirović Ibrahim u svojstvu komandanta 47. Brdske brigade naređivao da iz zatvoreničkog objekta noću više puta budu odvođene mlađe ženske osobe na prisilne radove među kojima lice „B“, Mladenku Mikulić i Irenu Mikulić, koja je maloljetnog sina Gabrijela rođen 1983. Godine, morala ostavljati kod ostalih zatvorenika a koji je sa njom bio zatvoren, da bi ih vraćali tek u jutarnjim časovima, pa su tako u navedenom vremenskom periodu jedne prilike vođene u jednu hrvatsku kuću, koju su čistile za lične potrebe Demirović Ibrahima, time namjerno činili i značajno doprinosili prisiljavanju ovih lica na prinudne radove;

Enes Ćurić, sam

6. Dana 02.08.1993. godine ili približno tog dana, odredio i uputio na prisilni rad-kopanje rovova na prvu borbenu liniju u mjesto Potoci, od gostionice „Borik“ osam zatvorenika hrvatske nacionalnosti, među kojima Zovko Stanka zv. „Đatko“, Drinovac Stanka, Sesar Peru, Sesar Marka, A. A. i druge, pa dok su imenovani radili na kopanju rovova nepoznati stražar, koji je po odobrenju Enesa Ćurića vodio zatvorenike na radove, naredio A.A.i Zovku Stanku zv. „Đatko“ da premjeste jednu željeznu kapiju do nekog betonskog predmeta, kako bi to skupa prenijeli do rova na prvoj borbenoj liniji, pa postupajući po naredbi čuvara određenog od strane Ćurić Enesa, došlo do otvaranja vatre kako sa položaja Hrvatskog vijeća odbrane tako i iz pravca Šumarske kuće, gdje se nalazila grupa pripadnika Armije RBiH, kojom prilikom je A. A. ranjen u predjelu vrata ispod brade dok je istim

metkom Stanko Zovko zv. „Đatko“ pogođen u grudni koš, s lijeve strane, usljed čega je Zovko Stanko zv. „Đatko“ od zadobijenih povreda na licu mjesta preminuo, koji je sahranjen pred svojom kućom dok je A. A. zadobio tjelesne povrede, time namjerno činio i značajno doprinio prisiljavanju ovih lica na prinudne radove;

Čime bi počinili:

Enes Ćurić

- U radnjama opisanim pod tačkama 2a,b,c,d,e krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačka c) (nečovječno postupanje) u vezi sa članom 180. stav 1. i 21. KZ BiH
- U radnjama opisanim pod tačkom 5. krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. tačka f) (prisiljavanje na prinudni rad) u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 21. i 29 KZ BiH, a radnjama opisanim pod tačkom 6. krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana člana 173. tačka f) (prisiljavanje na prinudni rad) u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 21.KZ BiH

Demirović Ibrahim zv. „Hećim“

- U radnjama opisanim pod tačkama 1 krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. tačka e) (protivpravno zatvaranje) u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 21. i 29 KZ BiH
- U radnjama opisanim pod tačkama 3. krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. Stav 1. Tačka c) (nečovječno postupanje) u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 21. i 29 KZ BiH
- U radnjama opisanim pod tačkom 5. krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. tačka f) (prisiljavanje na prinudni rad) u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 21. i 29 KZ BiH

Samir Kreso

- U radnjama opisanim pod tačkama 1 krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. tačka e) (protivpravno zatvaranje) u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 21. i 29 KZ BiH
-

Mehmed Kaminić

- U radnjama opisanim pod tačkama 4. krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačka c). (nečovječno postupanje) u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 21. KZ BiH

Na osnovu odredbe iz člana 188. stav 4. i člana 189. stav 1. ZKP BiH, optuženi se oslobađaju dužnosti naknade troškova krivičnog postupka.

Na osnovu odredbe člana 198. stav 2. i 3. ZKP BiH, oštećeni se sa imovinskopравnim zahtjevima upućuju na parnicu

I. OBRAZLOŽENJE

A. TOK POSTUPKA

1. Optužnicom Tužilaštva Bosne i Hercegovine broj: T 20 0 KTRZ 0009259 14 od 14.10.2014. godine, a koja je dana 15.10.2014. godine potvrđena pod brojem S1 1 K 017146 14 Kro, optuženima Enesu Ćuriću, Ibrahimu Demiroviću, Samiru Kresi, Habibu Čopelju i Mehmedu Kaminiću, radnjama opisanim u dvanaest tačaka i sedam podtačaka optuženja, na teret je stavljeno počinjenje krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačka c) , e) i f) u vezi sa članom 180. stav 1. i člana 21. i 29. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (KZ BiH).

2. U odnosu na optuženog Ibrahima Demirovića, Tužilaštvo je dana 24.10.2014. godine, podiglo drugu optužnicu broj: T 20 0 KTRZ 0009567 14, koja je dana 27.10.2014. godine potvrđena pod brojem S1 1 K 017290 14 Kro, a kojom se optuženom Demiroviću radnjama opisanim u jednoj tački optuženja na teret stavlja počinjenje krivičnog djela iz člana 173. stav 1. tačka e) u vezi sa članom 180. stav 1. KZ BiH.

3. Tužilaštvo BiH je u skladu sa članom 25 ZKP BiH, Sudu podnijelo prijedlog¹ za spajanje krivičnih postupaka po navedenim optužnicama protiv optuženog Demirovića, radi provođenja jedinstvenog krivičnog postupka i donošenja jedne presude, ističući i činjenicu da se u oba postupka, kao optuženo lice pojavljuje Demirović Ibrahim, kao i da su u oba postupka predloženi isti svjedoci, te materijalni dokazi.

4. Na ročištu održanom 24.10.2014. godine, odbrane optuženih Ibrahima Demirovića, Samira Krese i Habiba Čopelja, izjasnile su se da se ne protive spajanju postupaka, dok su se odbrane optuženih Enesa Ćurića i Mehmeda Kaminića usprotivile spajanju, navodeći kao razlog da spajanje neće doprinjeti ekonočnosti postupka, već naprotiv, dužem trajanju i većim troškovima.

5. Nakon što je razmotrio prijedlog Tužilaštva i odgovore odbrane, te po izvršenom uvidu u spis, Sud je u skladu sa članom 25. stav 3. ZKP BiH dana 05.11.2014. godine donio rješenje broj:

¹ Prijedlog tužioca Tužilaštva BiH izavljen u optužnici ovog suda broj T20 0 KTRZ0009567 14 od 24.10.2014. godine, potvrđenoj 27.10.2014. godine.

S1 1 K 017146 14 Kro kojim se zbog ekonomičnosti i efikasnosti, krivični postupak protiv optuženog Ibrahima Demirović, koji se vodi pod brojem S1 1 K 00 17290 14 Kro spaja sa krivičnim postupkom koji se vodi protiv optuženih Enesa Ćurića, Ibrahima Demirovića, Samira Krese, Habiba Čopelja i Mehmeda Kaminića u jedinstven postupak, a koji će se provesti pod brojem S1 1 K 017146 14 Kro.

6. Dana 22.02.2017. godine, Tužilaštvo je u skladu sa odredbom člana 275. ZKP BiH Sudu dostavilo izmijenjene optužnice broj: T 20 0 KTRZ 0009259 14 i broj: T 20 0 KTRZ 0009567 14, smatrajući da izvedeni dokazi na glavnom pretresu ukazuju da se u pojedinim djelovima izmijenilo činjenično stanje izneseno u navedenim optužnicima. Naprijed navedene izmijenjene optužnice, Sud je radi izjašnjenja dostavio optuženima te njihovim braniocima, ali se u ostavljenom roku, na iste izjasnila jedino braniteljica optuženog Habiba Čopelja, advokat Nihada Buturović, koja je u svom podnesku od 28.02.2017. godine, navela da izmjene optužnice Tužilaštva broj: T20 0 KTRZ 0009259 14, ne predstavljaju bitne izmjene te da stoga ostaje kod prigovora istaknutih na prvobitnu optužnicu od 28.10.2014. godine. Imajući u vidu da izvršenim izmjenama nije narušen ni subjektivni niti objektivni identitet optužnica, te kako izvršenim izmjenama nisu bitno prigovorili optuženi niti njihovi branioci, to je Sud prihvatio obje izmijenjene optužnice, tj. optužnicu broj: T20 0 KTRZ 0009259 14 i broj: T 20 0 KTRZ 0009567 14.

7. Glavni pretres u ovom predmetu je počeo 18.02.2015. godine, čitanjem optužnice i izlaganjem uvodnih riječi Tužilaštva i odbrana optuženih, a u toku trajanja glavnog pretresa optužba i odbrane optuženih proveli su brojne dokaze, kako subjektivne tako i materijalne prirode.

B. PROCESNE ODLUKE

1. Odluka o isključenju javnosti sa dijela glavnog pretresa

8. Na prijedlog Tužilaštva, a uz saglasnost odbrana optuženih, Vijeće je na ročištu održanom dana 02.3.2015. godine, prilikom saslušanja svjedokinje Mare Šilić, u skladu sa odredbom člana 235. ZKP BiH, isključilo javnost zbog zaštite ličnog i intimnog života svjedokinje "B".

9. Takođe, na ročištu održanom dana 02.9.2015. godine, Vijeće je na prijedlog Tužilaštva, a uz saglasnost odbrana optuženih, u skladu sa odredbom člana 235. ZKP BiH, isključilo javnost radi zaštite interesa zaštićenog svjedoka, prilikom iznošenja razloga o osnovanosti prijedloga za određivanja dodatnih mjera zaštite zaštićenom svjedoku "B".

10. Nakon razmatranja relevantnih činjenica, javnost je ponovo uključena i

upoznata od strane pretresnog vijeća sa donesenom odlukom u pogledu dodatnih mjera zaštite svjedoku pod pseudonimom "B", da bi potom Vijeće u skladu sa odredbama člana 235. ZKP BiH, a uz saglasnost strana u postupku, ponovo isključilo javnost zbog zaštite ličnog i intimnog života svjedokinje "B", obzirom da je utvrđeno da se radi o svjedoku koji je traumatizovan i oštećen krivičnim djelom silovanja.

2. Odluka o mjerama zaštite za svjedoke

11. Rješenjem ovog suda broj: S1 1 K 017290 14 Krn od 15.10.2014.godine, a povodom prijedloga Tužilaštva, određene su mjere zaštite za svjedokinju „B“ koje se ogledaju u zaštiti identiteta (pseudonim) i ličnih podataka u trajanju od 30 (trideset) godina.

12. Takođe, rješenjem Suda broj: S1 1 K 010625 14 Krn 4 od 21.8.2014. godine, a po prijedlogu Tužilaštva, svjedokinji „A“ određena je mjera zaštite proglašenjem svih ličnih podataka tajnim, te dodjeljivanjem pseudonima.

13. Sud je u konkretnim slučajevima cijenio osnovanim podnesene prijedloge za mjere zaštite uvažavajući kao relevantne razloge koji mogu izazvati razumnu bojazan da bi sigurnost svjedokā „A“ i „B“ ili članova njihovih porodica bila ugrožena zbog svjedočenja u ovom postupku, odnosno da se radi o svjedocima pod prijetnjom (član 3. stav 1. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka).

14. Pored mjera zaštite određenih svjedoku „B“ rješenjem broj: S1 1 K 017290 14 Krn od 15.10.2014. godine, Sud je na nastavku glavnog pretresa održanom dana 02.9.2015. godine, prihvatio prijedlog Tužilaštva pa je ovoj svjedokinji, u skladu sa odredbom, člana 13. stav 2. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, odredio i dodatnu mjeru zaštite u vidu svjedočenja iz link sobe, a kako se ista ne bi dodatno psihički opterećavala prisustvom u sudnici.

3. Ponovno otpočinjanje glavnog pretresa

15. Zbog proteka zakonskog roka od 30 dana između nastavaka glavnog pretresa održanih 03.3.2015. i 08.4.2015. godine; 15.7.2015. i 02.9.2015. godine; 13.7.2016. i 24.8.2016. godine, 31.8.2016. i 14.12.2016. godine, 08.2.2017. i 29.3.2017. godine, te 12.7.2017. i 23.8.2017. godine pretresno vijeće je na ročištima održanim dana 08.4.2015. godine, 02.9.2015. godine, 24.8.2016., 14.12.2016. godine, 29.3.2017. godine, te 23.8.2017. godine, donijelo odluku da glavni pretres počinje iznova u smislu odredbe člana 251. stav 1. ZKP BiH, dok u skladu sa odredbama člana 251. stav 2. ZKP BiH, a uz saglasnost stranaka i odbrana optuženih u tom

pravcu, Sud nije ponovo izvodio dokaze, već su svi ranije izvedeni dokazi prihvaćeni da se koriste u ponovnom postupku.

4. Odstupanje od neposrednog izvođenja dokaza

16. Na nastavku glavnog pretresa održanom dana 02.03.2015. godine, Sud je prihvatio prijedlog Tužilaštva da se na osnovu člana 273. stav 2. ZKP BiH pročita zapisnik o iskazu svjedokinje Dragice Gakić, koji je ista dala u fazi istražnog postupka, obzirom da ista zbog zdravstvenih problema (ima amputirane obje potkoljenice, šećernu bolest, povišen krvni pritisak, hronični poremećaj funkcije srčanog mišića) i životne dobi (78 godina) nije sposobna da svjedoči pred Sudom, a što je konstatovao svjedok Željko Karan u svom nalazu i mišljenju², te imajući u vidu da se odbrane optuženih nisu protivile navedenom prijedlogu Tužilaštva.

17. Sud je na ročištu dana 20.01.2016. godine, prihvatio prijedlog Tužilaštva da se pročitaju zapisnici o iskazima svjedoka Crnjac Mladena i Grgić Marka, a iz razloga što su ispunjeni uslovi predviđeni članom 237. stav 2. ZKP BiH.

18. Navedena zakonska odredba propisuje: "Zapisnici o iskazima datim u istrazi mogu se po odluci sudije odnosno vijeća pročitati i koristiti kao dokaz na glavnom pretresu samo u slučaju ako su ispitane osobe umrle, duševno oboljele, ili se ne mogu pronaći, ili je njihov dolazak pred Sud nemoguć, ili je znatno otežan iz važnih razloga".

19. Tužilaštvo je na glavnom pretresu uložilo izvode iz matične knjige umrlih (MKU) za Crnjac Mladena i Gajić Marka, na koje dokaze odbrana nije imala primjedbi, nakon čega su izjave ovih svjedoka date u istrazi, pročitane.

5. Digresija u izvođenju dokaza

20. U skladu sa odredbom člana 261. ZKP BiH dokazi se izvode određenim redoslijedom, od kojeg se može odstupiti u interesu ekonomičnosti postupka. Tokom glavnog pretresa, predsjednik Vijeća je u skladu sa ovlastima iz člana 240. ZKP BiH dozvolio promjenu u redoslijedu izvođenja dokaza. Navedena procesna situacija je u skladu sa citiranom odredbom ZKP-a evidentirana u zapisniku sa ročišta za glavni pretres od dana 24.8.2016. godine.

² Dokaz Tužilaštva T-14

21. Naime, za navedeno ročište je bilo planirano saslušanje jednog svjedoka odbrane prvooptuženog Enesa Ćurića, i to svjedoka Dževada Halilovića, kao i saslušanje dva svjedoka odbrane optuženog Ibrahima Demirovića, i to: Huse Lerića i Hasana Lerića. Pošto je odbrana optuženog Ćurića odustala od saslušanja navedenog svjedoka, a obzirom da Sud nije proveo dokaz saslušanjem optuženog Enesa Ćurića u svojstvu svjedoka te uvođenje materijalnih dokaza prvooptuženog, Vijeće je u cilju efikasnosti i ekonomičnosti postupka, odlučilo da izvrši izmjenu redoslijeda izvođenja dokaza, tako što će pristupiti saslušanju već pozvanih svjedoka odbrane drugooptuženog Ibrahima Demirovića. Strane u postupku nisu imale primjedbi na izmjenu redoslijeda izvođenja dokaza.

Vijeće je zaključilo da su u navedenom slučaju ispunjeni uslovi iz člana 262. stav 3. ZKP BiH, odnosno ocijenjeno je da je odstupanje učinjeno u interesu pravde, a sa navedenom izmjenom u redoslijedu izvođenja dokaza saglasile su se stranke i branioci.

6. Ostale odluke o prihvatljivosti dokaza

22. Tužilaštvo je u nastavku glavnog pretresa, održanog dana 02.3.2015. godine odustalo od saslušanja svjedoka: Andrije Kožula, Ive Karlušića, Mileta Karlušića, Ivanke Bošnjak i Mare Sesar, dok je na ročištu dana 13.01.2016. godine odustalo od saslušanja još 2 (dva) svjedoka i to Ante Rajića i Maria Škobića.

23. Takođe, odbrana optuženog Enesa Ćurića je na nastavku glavnog pretresa održanog dana 11.5.2016. godine, odustala od saslušanja svjedoka Mladenke Mikulić, Hajra Veleđara, Ćamila Nazarića, Dražena Ivankovića i svjedoka S.K., a na ročištu održanom dana 24.8.2016. godine odustala i od saslušanja svjedoka Dževada Halilovića, dok je odbrana drugooptuženog Ibrahima Demirovića dana 24.8.2016. godine odustala od saslušanja svjedoka Mustafe Polutka. Sud je prihvatio odustanak navedenih strana u postupku od gore naznačenih svjedoka, imajući u vidu da stranke disponiraju sa pravom koje će dokaze predložiti i od kojih će odustati.

24. Odbrana četvrtoptuženog je podneskom od 20.4.2016. godine obavijestila Sud da neće izvoditi nikakve dokaze u predmetnom krivičnom postupku.

25. Na ročištu za nastavak glavnog pretresa, održanog dana 25.01.2017. godine, Vijeće je odbilo da se ponovo uvedu kao materijalni dokazi odbrane drugooptuženog Ibrahima Demirovića, oni dokazi koji su već provedeni i u spis suda uvedeni od strane Tužilaštva BiH, uz napomenu da sve uvedene dokazi mogu koristiti sve strane u postupku, dok je na istom ročištu, odbrana trećoptuženog odustala od saslušanja optuženog Samira Krese u svojstvu svjedoka.

7. Objava presude – član 286. stav 1. (Vrijeme i mjesto objavljivanja presude)

26. Članom 286. stav 1. ZKP BiH, propisano je : „Pošto je presuda izrečena, Sud će je odmah objaviti. Ako sud nije u mogućnosti da istog dana po završetku glavnog pretresa izrekne presudu, odložiti će objavljivanje presude najviše za tri dana i odrediti će vrijeme i mjesto objavljivanja presude“.

27. Dana 23.8.2017. godine, održano je ročište na kojem su odbrane optuženih završile sa izlaganjem svojih završnih riječi. Presuda je, uz saglasnost stranaka i branioca, objavljena dana 13.10.2017. godine, iz razloga što Vijeće, zbog obimnosti i složenosti predmeta, te zauzetosti članova Vijeća radom na drugim predmetima, nije bilo u mogućnosti izreći i objaviti presudu odmah po završetku glavnog pretresa, odnosno u roku od tri dana, kako je to predviđeno odredbom člana 286. stav 1. ZKP BiH. Vijeće napominje da stranke kao i branioci optuženih nisu imali prigovore na ovu odluku Vijeća.

28. Napominjemo da je ovakvo postupanje Vijeća u skladu sa dosadašnjom praksom Suda u predmetima ratnih zločina.³

C. ZAVRŠNE RIJEČI

1. TUŽILAŠTVO BiH

29. Tužilac se prilikom iznošenja završnih riječi prije svega osvrnuo na izmijenjene optužnice i razlike koje postoje u odnosu na ranije optužnice, navodeći da su izmjene izvršene u skladu sa provedenim dokazima, imajući u vidu kako su svjedoci na glavnom pretresu opisali pojedina dešavanja i događaje.

30. Dokazima izvedenim na glavnom pretresu, Tužilaštvo smatra da je na nesumnjiv način dokazalo da su optuženi počinili krivično-pravne radnje, opisane u dispozitivu izmijenjenih optužnica, odnosno da je optuženi Enes Ćurić: u radnjama opisanim pod tačkama I/1 počinio krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačka e) u vezi sa

³ Vidi npr. pravosnažne predmete Terzić Albina (S1 1 K 005665 11 krl), Gazdić Jasko (S 1 1 K 005718 11 krl), i dr.

članom 180. stav 1. KZ BiH, u radnjama opisanim pod tačkama II/ 2. a,b,c,d,e,f,g, 3. 4. i 5. krivično djelo iz člana 173. stav 1. tačka c), u radnjama opisanim pod tačkama III / 9. 10. i 11. 12 krivično djelo iz člana 173. stav 1. tačka f), da je optuženi Ibrahim Demirović zv. Hećim: radnjama opisanim pod tačkama I/1. u optužnici broj: T20 0 KTRZ 0009259 14 počinio krivično djelo iz člana 173. stav 1. tačka e) , radnjama opisanim pod tačkom II /4. 5. i 7 krivično djelo iz člana 173. stav 1. tačka c), radnjama opisanim pod tačkom III/9.10. i 11. krivično djelo iz člana 173. stav 1. tačka f), radnjama opisanim u drugoj optužnici krivično djelo iz člana 173. stav 1. tačka e); da je optuženi Samir Kreso: radnjama opisanim pod tačkama I/1. počinio krivično djelo iz člana 173. stav 1. tačka e), da je optuženi Habib Čopelj: radnjama opisanim pod tačkom II /4.i 6 počinio krivično djelo iz člana 173. stav 1. tačka c); te da je optuženi Mehmed Kaminić: radnjama opisanim pod tačkom II/8. počinio krivično djelo iz člana 173. stav 1. tačka c). Tužilaštvo se prvo osvrnulo na postojanje opštih okolnosti, navodeći da je postojanje oružanog sukoba na području Mostara (Bijelo Polje, Potoci, Vrapčići i dr.) potvrđeno provedenim dokazima i to kako iskazima saslušanih svjedoka tako i provedenom materijalnom dokumentacijom, s tim da ni odbrane optuženih nisu osporavale postojanje oružanog sukoba između Hrvatskog vijeća odbrane (HVO) sa jedne strane i jedinica Armije RBiH sa druge strane u inkriminisanoj periodu. Tužilaštvo ističe da su svi saslušani svjedoci potvrdili da je postojao oružani sukob na području Bijelog Polja, Potoka i Vrapčića, navodeći da je oružani sukob na ovom području započeo 30.06.1993. godine, kada su i počela masovna hapšenja svih mještana ovog područja.

31. Nadalje, Tužilaštvo navodi da je na nesumnjiv način dokazano da je postojanje oružanog sukoba u primarnoj mjeri uticalo na optužene i njihovu volju da počinje krivična djela, odnosno da su optuženi u toku trajanja oružanog sukoba počinili predmetna krivična djela prema civilima druge nacionalnosti. Tužilaštvo smatra da izvršenje inkriminisanih radnji predstavlja ozbiljno kršenje normi međunarodnog prava, odnosno zajedničkog člana 3. Ženevske konvencije, te da su oštećena lica u inkriminisanoj periodu bili zaštićeni međunarodnim pravom. Kada je riječ o statusu optuženih, Tužilaštvo navodi da je u postupku nesporno dokazano da su optuženi bili pripadnici Armije RBiH, kao jedne od strana u oružanom sukobu, odnosno da je optuženi Enes Ćurić od 30.06.1993. godine do 19.12.1995. godine bio pripadnik 49.bbr Armije RBiH, VJ 6348 Bijelo Polje i *Upravnik* zatvoreničkih objekata u Osnovnoj školi i drugim zatvoreničkim objektima u Potocima, Ibrahim Demirović zv. Hećim bio je pripadnik Armije RBiH, a da je od 13.09.1993. godine bio u svojstvu *Komandanta 47.brdске brigade*, Samir Kreso takođe je bio pripadnik Armije RBiH u svojstvu *Načelnika saniteta* vojne jedinice 6348-449. brdske brigade i to u činu kapetana u periodu od 30.06.1993. do 20.01.1996. godine, koja je djelovala na području Bijelog Polja, Habib Čopelj, imao je *svojstvo pripadnika* 49. bbr Armije RBiH, VJ 6348 od 01.02.1993. godine i Kaminić Mehmeda da je bio *pripadnik Armije RBiH*, VJ 5664-4., bataljona Vojne policije, a što proizilazi iz materijalnih dokaza i što su potvrdili i saslušani svjedoci: Željka Zovko, Boro Zovko, Mladenka Mikulić, Zorica Zovko, Stanislav Krezić, Alen Rozić, St. K., R. P., D. R., A. A., Tipura

Esad, Š. V. kao i drugi svjedoci. Vezano za identitet optuženih, Tužilaštvo ističe da su saslušani svjedoci saglasno potvrdili da od ranije dobro poznaju Ćurić Enesa i Kreso Samira dok su druge optužene prvi put upoznali i viđali ih u zatvoreničkim objektima u Potocima. O identitetu optuženih, govorili su saslušani svjedoci, kako u svojim iskazima tako i na Zapisniku o prepoznavanju, gdje su pojedini svjedoci prepoznali optužene i potvrdili da su upravo označeni optuženi preduzimali radnje, odnosno učestovali u radnjama, koje im se stavljaju na teret izmjenjenim optužnicama..

32. Tužilac se u svom završnom izlaganju osvrnuo na iskaze svjedoka optužbe, dovodeći njihova svjedočenja u vezu sa pojedinim tačkama izmjenjenih optužnica, zaključujući da isti svjedoci nisu osporili navode optužbe. Tužilaštvo je istaklo da su optuženi, koristeći ratne okolnosti i svoj tadašnji položaj, grubo prekršili pravila međunarodnog prava i tako počinili krivična djela koja im se izmjenjenim optužnicama stavljaju na teret, znajući da su njihove radnje protivzakonite i da su usmjerene prema civilima, koji su bili zatvoreni i bespomoćni, čime su svojim radnjama ostvarili sva bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačke c), e) i f) u vezi sa članom 21. i 29. a sve u vezi sa članom 180. stav. 1 KZ BiH.

2. ODBRANA OPTUŽENOG ENESA ĆURIĆA

33. U svom završnom izlaganju, odbrana optuženog Ćurića je istakla da Tužilaštvo prije svega nije van razumne sumnje dokazalo da je optuženi Ćurić i izvršilac niti saizvršilac krivičnog djela za koje se tereti izmijenjenom optužnicom, odnosno nije dokazalo postojanje zajedničke odluke o djelu, tj. postojanje svijesti i volje na strani svakog saizvršioca da djeluju na ostvarenju zajedničkog cilja. Takođe, odbrana ističe da Tužilaštvo nije dokazalo da je optuženi Ćurić planirao, pokrenuo, naredio, učinio, podstrekavao ili pomagao u planiranju, pripremanju ili učinjenju krivičnog djela iz člana 173. KZ BiH.

34. Nadalje, odbrana ističe da optuženi Enes Ćurić nije bio komandir zatočeničkih objekata, nego da je postupao po usmenim i pismeni naređenjima njemu nadređenih osoba u vidu komandanta 47 Brdske brigade, a što je potkrijepljeno materijalnim dokazima, tačnije, naredbama za izuzimanje štićenika za izvođenje radova, kao i da je isti poznavao većinu zatočenih lica jer su mu bili komšije te da je u svakom trenutku i u okviru vlastitih mogućnosti, preduzimao sve kako bi pomogao civilima, dovodeći u pitanje vlastiti život, a što su potvrdili i saslušani svjedoci.

35. Kada je riječ o odvođenju civila na živi štit, odbrana navodi da optuženi Ćurić nije

učestvovao u izvođenju civila iz Osnove škole, nego da je iste zatekao ispred škole, kako se ukrcaju u kamion i da je sa njima krenuo, a da mu u tom momentu nije bilo poznato gdje se ti civile odvođe i zbog čega, nego da je tek naknadno saznao da su ti civili trebali poslužiti kao živi štit prema hidrocentrali.

36. Što se tiče odvođenja civila na prisilni rad, odbrana ističe da je iz dostavljenih materijalnih dokaza u vidu naredbi od strane komande 47. Brdske brigade Armije BiH, vidljivo da je komanda a ne optuženi Enes Ćurić odlučivala o odvođenju civila na prisilni rad, a što su potvrdili i saslušani svjedoci, koji su takođe izjavili da Enes Ćurić nikada nije ulazio u školu sam i odvodio civile, nego da su uvijek bili prisutni vojnici Armije BiH koji su donosili naredbe i odvodili zatočena lica.

37. Nadalje, odbrana ističe da niti jedan saslušani svjedok i niti jedan materijalni dokaz ne potvrđuje da je optuženi Enes Ćurić naredio bilo kakvo protuzakonito zatvaranje i prisiljavanje na prinudni rad. U vezi sa tim, odbrana ukazuje na stav zauzet u presudi u predmetu Čelebići, u pogledu postojanja odgovornosti za protivpravno zatvaranje, odnosno da je kod protivpravnog zatvaranja potrebno da postoji nešto više od svjesnog učešća u općem sistemu ili operaciji na osnovu koje su lica zatočena, kako bi neko mogao biti oglašen krivim za protivpravno zatvaranje, a što prema stavu odbrane Tužilaštvo nije dokazalo.

38. Prema stavu odbrane, Tužilaštvo nije dokazalo da je optuženi Enes Ćurić nečovječno postupao prema hrvatskim civilima, a što mu se tačkom 2. izmijenjene optužnice stavlja na teret. Tako odbrana ističe da su saslušani svjedoci naveli da su u zatočeništvu dobijali ćebad, ponjave, strunjače, da su dobijali hranu koliko je bilo moguće, a što potvrđuju i materijalni dokazi odbrane. Nadalje, kada je riječ o pružanju medicinske pomoći, odbrana ističe da je svjedok V.Š. u svom iskazu potvrdila da je svim civilima kojima je bila potrebna medicinska njega i pomoć, ista bila omogućena. Takođe, odbrana optuženog Ćurića je stava da tačke 2.d, 2.e i 2.f optužnice nisu potkrijepljene dokazima optužbe.

39. U pogledu tačke 4. izmijenjene optužnice, odbrana ističe da su saslušani svjedoci Tužilaštva potvrdili da optuženi Enes Ćurić nije ušao u salu i da nije bio prisutan u momentu odabira zatvorenika te da su odabir i izvođenje vršili drugi optuženi u ovom predmetu kao i drugi vojnici Armije BiH, dok se optuženi Ćurić zatvorenici pridružio naknadno, da bi istima spasio život te ih je žive i zdrave vratio u školu.

40. Takođe, kada je riječ o tački 5 optužnice, odbrana Ćurića ističe da je naredba za odvođenje civila došla od strane vojne komande, da su vojnici odveli civile na izvlačenje ranjenika, a da optuženi Ćurić o ovom slučaju nije imao nikakva saznanja sve dok nije došao u školu.

41. Osvrćući se na tačku 9. optužnice, odbrana optuženog Ćurića navodi da iz iskaza

saslušanih svjedoka proizlazi da Enes Ćurić nije birao koji će civili ići na brdo Čučurak, nego vojna policija Armije BiH, a da je naredba za odlazak na brdo Čučurak došla od strane komandanta 47. Brdske brigade, Ibrahima Demirovića, a kako je to istakao sam optuženi Ćurić prilikom saslušanja na glavom pretresu.

42. U pogledu tačke 10. i 11. izmijenjene optužnice, odbrana takođe ističe da iz provedenih materijalnih dokaza niti iz iskaza saslušanih svjedoka, ne proizlazi da se optuženi Enes Ćurić saglasio i dozvolio odvođenje civila na prisilni rad, nego da je isto naredio Ibrahim Demirović, te u tom smislu odbrana ističe da je navedeno potkrijepljeno uloženim materijalnim dokazima u vidu naredbi potpisanih od strane komandanta 47. Brdske brigade.

43. Vezano za tačku 12. izmijenjene optužnice, odbrana navodi da optuženi Enes Ćurić nije imao dodira sa komandom Armije BiH, usljed čega nije mogao birati stražare koji će voditi civile na rad, te dodaje da su saslušani svjedoci potvrdili da optuženi Ćurić nije nikada napuštao salu, niti je civile vodio na rad.

44. U svom završnom izlaganju, odbrana optuženog Enesa Ćurića se takođe osvrnula na iskaze saslušanih svjedoka optužbe te na kraju ističe da Tužilaštvo nije van svake razumne sumnje dokazalo da je optuženi Enes Ćurić počinio djela koja mu se stavljaju na teret, slijedom čega, prema stavu odbrane, Vijeće treba da primjenom načela *in dubio pro reo*, donese oslobađajuću presudu u odnosu na optuženog Enesa Ćurića.

3. ODBRANA OPTUŽENOG IBRAHIMA DEMIROVIĆA

45. Prije svega, odbrana optuženog Demirovića osvrnula se na primjenu blažeg zakona, tj. KZ SFRJ, nakon čega je pristupila razmatranju pojedinačnih tačaka predmetne optužnice u svjetlu provedenih dokaza.

46. Osvrćući se na tačku 1. izmijenjene optužnice broj: T20 0 KTRZ 0009259 14, odbrana optuženog Ibrahima Demirovića u svom završnom izlaganju ističe da je analizom provedenih dokaza, posebno dokaza optužbe, nesporno utvrđeno da niko od saslušanih svjedoka ne spominje da je optuženi Demirović učestvovao u protivpravnom zarobljavanju i odvođenju zarobljenih lica na lokalitet Meka, niti da je isti na bilo koji način uticao na njihov odlazak u IV Osnovnu školu u Mostaru, niti na njihov povratak i smještaj u Osnovnu školu u Potocima, posebno ističući da optuženi Demirović u periodu zarobljavanja i zatvaranja lica hrvatske nacionalnosti nije imao nikakvu komandnu odgovornost.

47. Nadalje, kada je riječ o tački 4. iste optužnice, odbrana optuženog Demirovića prije svega ističe da Tužilaštvo u optužnici nije opisalo situacije koje bi se mogle podvesti pod pojam

"živi štit", niti je i jedan svjedok naveo da je optuženi Ibrahim Demirović naredio izvođenje zatočenih lica ili da je ih je isti direktno izvodio ili bio prisutan na samom "živom štitu", kao i da nijedan od predloženih dokaza Tužilaštva ne upućuje na zaključak da su lica navedan u optužnici, korištena kao živi štit.

48. U pogledu tačke 5. ove optužnice odbrana je stava da Tužilaštvo nije dokazalo učešće optuženog Demirovića u radnji izvršenja te da niko od saslušanih svjedoka ne spominje da je isti na bilo koji način učestvovao u odabiru i izvođenju zatvorenica iz Osnovne škole u Potocima radi izvlačenja ranjenog pripadnika Armije RBiH koji se nalazio na rijeci Neretvi..

49. Takođe, odbrana je stava da saslušani svjedoci nisu potvrdili navode Tužilaštva u pogledu tačke 7. iste optužnice, posebno ističući da se radnja izvršenja, koja se optuženom Demiroviću stavlja na teret, dešavala noću, a da zatvorenički centar nije bio osvijetljen, iz kojeg razloga odbrana je stanovišta da je posjedovanje oružja od strane Demirovića prilikom navodnog ulaska u fiskulturnu salu, čista pretpostavka svjedoka koji su dali svoj iskaz na ovu okolnost. Nadalje, odbrana ističe da je u konkretnom slučaju došlo do zamjene identiteta ličnosti drugooptuženog, obzirom da su pojedini svjedoci izjavili da je isti bio debeo i krupan i da je imao bradu, dok su neki naveli da je isti ima dugu kosu, vezanu u rep, a što je suprotno predloženim fotografijama optuženog iz inkriminisanog perioda. Odbrana optuženog Demirovića je stava da postoji opravdana sumnja u radnju izvršenja koja se ovom tačkom stavlja na teret optuženom, te da Tužilaštvo nije dokazalo postojanje posljedice, tj. postojanje bola, patnje ili straha na strani oštećenih lica.

50. U odnosu na tačku 9. izmijenjene optužnice, odbrana optuženog Demirovića ističe da je nejasna uloga Demirovića, budući da iz iskaza saslušanih svjedoka nesporno proizlazi da je optuženi Enes Ćurić odredio lica koja će u dijelovima prenositi protivvazdušni top na brdo Čučurak, te da je Miralem Omanović zv. Alaga, koji je izvršio predmetna ubistva, bio pripadnik vojne policije, te kao takav nije bio pod komandnom komandanta 47. Brdske brigade optuženog Ibrahima Demirovića, u inkriminisano vrijeme.

51. Dalje, odbrana ističe da provedeni dokazi ne upućuju na zaključak da je optuženi Demirović naredio odvođenje zarobljenih lica na prisilni rad, radi kopanja tranšea i obavljanja drugih zadataka, a što mu je stavljeno na teret tačkom 10. predmetne optužnice. Naime, odbrana ističe da su u većini slučajeva, lica odvođena od strane policije, te da bataljon vojne policije IV Korpusa Armije R BiH i policija pri CSB Mostar, nisu bili pod kontrolom Komande 47. bbr, nego da su samo logistički bili upućene na komandu iste brigade.

52. U pogledu tačke 11. odbrana navodi da je nesporna činjenica da su žene izvođene iz zatvoreničkog centra radi čišćenja kuća za potrebe vojnika i pripadnika policije na lokalitetu Potoka, ali je prema stavu odbrane sporna i ničim potkrijepljena uloga optuženog

Demirovića, obzirom da isti nije naređivao izvođenje žena iz zatvoreničkog objekta.

53. Takođe, odbrana naglašava da svjedoci, saslušani na okolnost silovanja oštećene "B" nisu spomenuli da su vidjeli optuženog Demirovića da je izvodio oštećenu, da je istu prozivao ili preuzimao, niti da je na bilo koji način preduzimao radnju izvršenja inkriminisanog djela na način kako je to opisano u činjeničnom opisu optužnog akta. Dodatno, odbrana optuženog ističe da je iskaz svjedoka "B" ostao usamljen te da je u velikoj mjeri doveden u pitanje drugim kontrolnim dokazima kako odbrane tako i Tužilaštva.

54. Na kraju, odbrana ističe da Tužilaštvo tokom glavnog pretresa nije uspjelo da dokaže da je optuženi Demirović počinio krivično djelo, koje mu se izmjenjenim optužnicama stavlja na teret, zbog čega predlaže da se isti oslobodi od krivične odgovornosti.

4. ODBRANA OPTUŽENOG SAMIRA KRESE

55. U svojoj završnoj riječi, odbrana optuženog Samira Krese ističe da optuženi nije zarobio ili lišio slobode pripadnike saniteta, nego da je isti kritične prilike i sam bio pripadnik saniteta HVO-a te da se nalazio u sanitetu kada je Armija R BiH opkolila sanitet i da je zajedno sa drugim osobljem izašao iz saniteta.

56. Dalje odbrana navodi da iz iskaza saslušanih svjedoka proizlazi da su osoblje saniteta zarobili nepoznati pripadnici Armije R BiH, a da optuženi Kreso nije imao nikakvu ulogu ili doprinos u njihovom hapšenju.

57. Odbrana se prije svega pozvala na navode svjedoka optužbe Bore Zovko, koji je izjavio da je u pratnji dvojice vojnika A R BiH, Sultana i Hodže, došao pred sanitet, te prvo zvao doktora Dinu Vlaho da izađe, koji se nije odazvao, nego je izašao Samir Kreso. Odbrana se takođe osvrnula i na iskaz svjedoka D.K. koji je izjavio da su se svi prisutni pripadnici saniteta međusobno dogovorili da dr. Kreso izađe iz saniteta. Nadalje, odbrana ukazuje i na navode svjedoka Koluder Pamira, koji je izjavio da je optuženi Kreso izašao iz saniteta i razgovarao sa vojnicima nekoliko minuta, nakon čega se vratio u sanitet i svojim saborcima saopštio da se moraju predati i dati naoružanje.

58. Prema mišljenju odbrane, potpuno su proizvoljni navodi svjedoka Željke Zovko i Bore Zovko da je dr. Kreso zarobio osoblje saniteta, obzirom da svjedokinja Željka nije ni bila prisutna na licu mjesta, dok je svjedok Boro Zovko bio ispred saniteta ali je naveo kako je jedino vidio da je ispred optuženog Samira Krese izašlo osoblje iz saniteta, zbog čega je stekao utisak da je iste i zarobio.

59. Odbrana ističe da optuženi Kreso nije imao nikakv doprinos u hapšenju osoblja saniteta, nego da im je samo saopštio da je Armija R BiH ušla u Bijelo Polje i da se moraju predati, te da nije imao nikakav doprinos u njihovom vezivanju, postrojavanju i daljem sprovođenju prema kući Bore Zovko.

60. Kada je riječ o hapšenju Filipa Raiča, odbrana optuženog Krese ističe da isti događaj nije naveden u izmijenjenoj optužnici, pa da je kao takav potpuno irelevantan u predmetnom postupku.

61. Na kraju, odbrana ističe da iz provedenih dokaza proizlazi da je optuženi Kreso bio pripadnik iste strane u sukobu kao i lica lišena slobode, te da nije preduzimao bilo kakve radnje koje bi se mogle identifikovati kao radnje lišenja slobode, a naročito ne kao protivpravne radnje lišenja slobode.

5. ODBRANA OPTUŽENOG HABIBA ČOPELJA

62. Na početku svog završnog izlaganja, odbrana optuženog Čopelja se osvrnula na načelo zakonitosti i princip primjene blažeg zakona, zatim standarde dokazivanja te sadržaj bića predmetnog krivičnog djela, nakon čega je pristupila analizi provedenih dokaza u pogledu pojedinačnih inkriminacija koje se optuženom Habibu Čopelju stavljaju na teret izmijenjenom optužnicom.

63. U odnosu na tačku 4. izmijenjene optužnice, odbrana ističe prije svega da nije izvršena podjela radnji koje se odnose na pojedine optužene u ovom predmetu, što predstavlja problem kod razgraničavanja i utvrđivanja lične odgovornosti za svakog od optuženih, te je prema stavu odbrane nemoguće da su sva trojica optuženih (Čurić, Demirović i Čopelj) na isti način sudjelovali u odvođenju civila na živi štit.

64. Nadalje, odbrana ističe da Tužilaštvo nije izvelo ni jedan dokaz na okolnost gdje je bila linija razgraničenja sukobljenih strana u datim periodima i kolika je udaljenost te linije od mjesta gdje su zarobljena lica navodno dovedena na "živi štit", a nijedan svjedok nije jasno naveo da je upravo optuženi Habib Čopelj naredio izvođenje ili da je direktno izvodio ili bio prisutan "živom štitu", niti su svjedoci potvrdili neposrednu blizinu ratnih dejstava.

65. Prema stavu odbrane optuženog Habiba Čopelja, nijedan dokaz Tužilaštva ne upućuje na zaključak da su lica navedena u tački 4. optužnice, korištena kao živi štit, odnosno da su od strane optuženog Čopelja isturani odnosno dovedeni do borbenih linija između Armije RBiH i

HVO-a, te ističe da su paušalni navodi saslušanih svjedoka da su isti korišteni kao živi štit. Navedeno posebno iz razloga što je većina svjedoka na glavnom pretresu potvrdila da nisu imali saznanja gdje idu, slijedom čega je odbrana mišljenja da nisu ni mogli kao posljedicu tog saznanja, trpiti patnju i bolove.

66. Pored toga, odbrana ističe da Tužilaštvo nije provedenim dokazima, van svake razumne sumnje dokazalo vezu optuženog Čopelja i odvođenja lica na "živi štit", te navodi da je isti u inkriminisano vrijeme bio obični vojnik bez čina, da je postupao po naredbama njemu nadređenih te da nikada nije učestvovao u odlučivanju ko treba ići, a ko ne na "živi štit", kao i da nije bio u njihovoj pratnji. Dodatno odbrana ističe da samo prisustvo na određenoj lokaciji u određenom periodu, bez postojanje svijesti i namjere, bez htijenja i sudjelovanja u počinjenju nekog krivičnog djela, ne znači i vinost za krivično djelo.

67. Za odbranu je upitno za šta se optuženi Habib Čopelj tereti tačkom 4. optužnice, obzirom da ljudi koji su izvedeni iz škole, nisu došli do HE Vrapčići, kak je to navedeno u optužnici, a koju su navodno trebali zaštititi da je ne bi zauzeo HVO.

68. Kada je riječ o tački 6. optužnice kojom se optuženom Čopelju stavlja na teret nečovječno postupanje, odbrana ističe da isti nije imao ni namjeru niti svijest za počinjenje navedenog djela. Naime, odbrana tvrdi da je optuženi Čopelj bio obični pripadnik ABiH, te da kao takav nije bio u položaju da bira šta će ko raditi niti da izdaje naredbe. Nadalje, odbrana ističe da je tom prilikom optuženom Habibu Čopelju rečeno da uzme bilo koga kako bi taj neko prebacio pijesak sa tačke A na tačku B.

69. Nadalje, odbrana Čopelja u svom završnom izlaganju navodi da je sam oštećeni prilikom unakrsnog ispitivanja negirao da je optuženi imao motiv da njega izabere za prebacivanje pijeska. Braniteljica optuženog Čopelja ističe da trajanje ove radnje kao i količina prebačenog pijeska, ne može predstavljati tjelesnu patnju ili povredu ili ozbiljan nasrtaj na ljudsko dostojanstvo, a što je nužno da bi postojalo djelo nečovječnog postupanja.

70. Odbrana smatra da su preuveličani i paušalni navodi oštećenog u pogledu pretrpjelih posljedica, te ističe da Tužilaštvo nije takve navode potkrijepilo nikakvim dokazima niti vještačenjima na glavnom pretresu.

6. ODBRANA OPTUŽENOG MEHMEDA KAMINIĆA

71. U okviru svog završnog izlaganja, odbrana optuženog Kaminića prije svega ističe da je simptomatično da je događaj iz tačke 8. predmetne optužnice koji se istom stavlja na teret,

stavljen u vremenski raspon od pola godine, da su prema stavu odbrane izjave svjedoka unaprijed određene i dogovorene, te iznuđene od strane Tužilaštva, a da je navedeno posebno vidljivo kod svjedokinje Željke Zovko.

72. Nadalje, odbrana ističe da ni jedan od saslušanih svjedoka, ni u svojim ranijim izjavama iz istrage, niti u iskazima na glavnom pretresu, nisu precizirali vrijeme, dan ili drugi kraći vremenski period u kojem je Marko Zovko navodno udaren, dok su isti svjedoci u pogledu ostalih inkriminiranih događaja tačno precizirali datume dešavanja istih.

73. Dodatno, odbrana optuženog Kaminića navodi da svjedoci koji su govorili o inkriminisanom događaju, ili samo spominju prezime Kaminić, ili samo navode vojnik Armije BiH, odnosno da niti jedan svjedok ne precizira ime i prezime počinioca navodnog događaja iz tačke 8. izmijenjene optužnice.

74. U nastavku svog završnog izlaganja, odbrana optuženog Kaminića se ukratko osvrnula na iskaze svjedoka koji su svjedočili na okolnost događaja iz tačke 8. izmijenjene optužnice, pa tako navodi da svjedokinje Željka Zovko i Anica Kolobara u svojim izjavama iz istrage nisu spominjale ni oštećenog Marka Zovku niti optuženog Kaminića, dok svjedokinja Zorica Zovko prilikom prvog ispitivanja u istrazi nije spomenula optuženog, da bi pri narednim ispitivanjima na različite načine opisivala predmetni događaj.

75. Odbrana optuženog Kaminića se takođe osvrnula i na iskaz Mladena Crnjca, čiji je iskaz iz istrage pročitao na glavnom pretresu, a koji je naveo da je Zovku Markana udarila osoba po nazivu Sultan, napominjujući da je opće poznato da je osoba pod nazivom Sultan bio Šemso Čagalj.

76. Odbrana optuženog Kaminića smatra da se navodna krivičnopravna radnja iz tačke 8. optužnice ne može podvesti pod krivično djelo Nečovječno postupanje, iz razloga što ista nije dostigla potreban intenzitet da bi se ostvarila bitna obilježja predmetnog krivičnog djela..

77. Slijedom navedenog, odbrana ističe da Tužilaštvo nije van svake razumne sumnje dokazalo koju je ulogu optuženi Mehmed Kaminić imao u inkriminisanom period, nije preciziralo kraći okvirni period događaja, te nije utvrdilo ni način izvršenja djela niti intenzitet trajanja boli i nanesenih posljedica, a što je potrebno kako bi se predmetno djelo kvalifikovalo kao nečovječno postupanje.

D. INTERVENCIJE U ODNOSU NA ČINJENIČNI OPIS IZ OPTUŽNICE

78. Vijeće je temeljem izvedenih dokaza izvršilo manje korekcije u činjeničnom opisu

osuđujućeg dijela presude u odnosu na izmijenjene optužnice, tako što je u pojedinim tačkama izmijenjenih optužnica činjenično stanje prilagodilo na način da se ne dira u subjektivni i objektivni identitet optužnice, a vodeći pri tome računa da se ne ide na štetu optuženih.

79. Ove intervencije su bile nužne iz razloga što su pojedini optuženi oslobođeni za krivično pravne radnje koje su po izmijenjenoj optužnici počinili kao saizvršioci, što je za posljedicu imalo da se u osuđujućem dijelu presude njihova imena i radnje ne navode, odnosno da se izostave.

80. Takođe, pojedini djelovi iz činjeničnog opisa određenih tačaka izmijenjenih optužnica su ispušteni s obzirom da nemaju inkriminirajući karakter ili Tužilaštvo nije dokazalo da su određene radnje počinjene.

81. Sud je u osuđujućem dijelu presude promijenio i redoslijed tačaka iz optužnica, na način što je tačke u presudi poredao po broju optuženih koji se kao saizvršioci oglašavaju krivim za radnje koje im se stavljaju na teret, a ne po vrsti radnje kako ih je Tužilaštvo BiH u izmijenjenim optužnicama razvrstalo.

82. Pri svemu tome pretresno vijeće posebno je vodilo računa o principu akuzatornosti i neophodnosti da presudom ne dira u identitet optužbe. U presudi se pojedine izmjene odnose na jasnija određenja pojedinih događaja, koja pri tome nisu odlučujuća za predmet optuženja. Presudom se nije izašlo van granica opisa događaja kako ga je dala optužba, a sve u okviru dokaza izvedenih na glavnom pretresu. Izvršene korekcije nisu uticale na identitet optužnice i presude kako u obimu tako i u sadržaju. Vijeće se kretalo u okviru djela opisanog u optužnici, rukovodeći se samo pravno relevantnim činjenicama, pa je potpunije i preciznije odredilo činjenični opis iz optužnice, čime je u cjelosti sačuvan subjektivni i objektivni identitet optužnice.

E. STANDARDI OCJENE I OPŠTA OCJENA DOKAZA

83. Prilikom donošenja odluke o krivnji Pretresno vijeće se koristilo standardom „van razumne sumnje“ kao opšteprihvaćenim standardom u praksi međunarodnih sudova.

84. Osnovna obaveza Pretresnog vijeća u pogledu svih dokaza propisana je članom 281. stav 2. ZKP-a BiH u kojem se navodi: “Sud je dužan savjesno ocijeniti svaki dokaz pojedinačno i u vezi s ostalim dokazima i na osnovu takve ocjene izvesti zaključak je li neka činjenica dokazana.”

85. Dakle naznačena je obaveza ocjene dokaza iz kojih Pretresno vijeće izvlači zaključak o tome da li je neka činjenica dokazana. Koji stepen je potreban za takav zaključak je nesumnjivo sadržan u standardu „van razumne sumnje“. Prirodno pitanje koje se postavlja je šta je osnovana

sumnja koja je preduslov za potvrđivanje optužnice i otpočinjanje glavnog pretresa u odnosu na standard „van razumne sumnje“ koji je neophodno utvrditi kod odlučivanja o krivici optuženog.

86. Osnovana sumnja je sumnja zasnovana na razlozima i zdravom razumu. To je sumnja koju svaka razumna osoba ima nakon što pažljivo odvaga sve dokaze. To je sumnja koja bi dovela do toga da svaka razumna osoba oklijeva da postupi po nekom pitanju od važnosti u njenom ličnom životu, jer nije sigurna.

87. Nasuprot tome, zaključak „van razumne sumnje“ mora biti tako uvjerljive prirode da nijedna razumna osoba, nakon što pažljivo odvaga sve dokaze, ne bi imala sumnju i ne bi oklijevala da se na isti osloni i po njemu postupi kada su u pitanju njene najvažnije lične stvari/pitanja.

88. Sudska praksa je za osuđujuću presudu definisala standard "dokaza van razumne sumnje." Prema opšte prihvaćenom stanovištu, dokazi van razumne sumnje su dokazi na osnovu kojih se pouzdano može zaključiti da postoji veći stepen vjerovatnoće da je optuženi počinio krivično djelo. Sud je razmatrao i cijenio sve izvedene dokaze, ali će se u presudi osvrutati samo na one dokaze koji su relevantni za donošenje odluke, te obrazlagati i iznositi zaključke samo o činjenicama koje su od suštinske važnosti za odluku.

89. Sud podsjeća da član 15. ZKP BiH predviđa princip slobodne ocjene dokaza, koga ograničava jedino princip zakonitosti dokaza, što znači da je ocjena dokaza oslobođena formalnih pravnih pravila koja bi *a priori* određivala vrijednost pojedinih dokaza. Uspostavljajući ovaj princip, zakonodavac je dao neophodnu slobodu sudskoj vlasti i pokazao povjerenje u prosudbenu moć sudija.

Član 10. ZKP BiH (zakonitost dokaza) predviđa da:

“Sud ne može zasnovati svoju odluku na dokazima pribavljenim povredama ljudskih prava i sloboda propisanih ustavom i međunarodnim ugovorima koje je Bosna i Hercegovina ratifikovala, niti na dokazima koji su pribavljeni bitnim povredama ovog zakona.”

90. Osim što iskaz svjedoka treba biti dat iskreno, neophodno je i da je iskaz pouzdan. Imajući navedeno na umu, Pretresno vijeće je tokom cijelog postupka bilo svjesno da je u iskazima o činjenicama koje su se dogodile puno godina ranije, prisutna nesigurnost usljed nestalnosti ljudske percepcije u odnosu na traumatične događaje i sjećanja na te događaje. Prilikom ocjene iskaza svjedoka koji su svjedočili u predmetnom postupku, Vijeće je posebno cijenilo njihovo držanje, ponašanje i karakter, njihovu ulogu u događajima, razmotrivši u odnosu na njih i druge dokaze i okolnosti u vezi sa ovim predmetom.

91. Nedosljednosti u iskazu svjedoka ne znači samo po sebi da sudsko vijeće koje

postupa razložno to svjedočenje mora odbaciti kao nepouzdanost.⁴ Slično tome, faktori kao što su vremenski razmak između događaja i svjedočenja, mogući uticaj trećih lica, nepodudarnosti, ili stresne okolnosti u vrijeme događaja ne isključuju automatski mogućnost da se Vijeće osloni na takav iskaz. Prilikom ocjenjivanja dokazne snage, odnosno prihvatljivosti provedenih dokaza, Pretresno vijeće je vodilo računa i takve faktore uzelo u obzir.⁵

92. Vezano za posredne dokaze (dokaze iz druge ruke), Vijeće ističe da su u praksi ovog suda takvi dokazi prihvatljivi. Naravno, dokazna vrijednost takvih dokaza zavisi od konteksta i karaktera predmetnog iskaza, kao i od toga da li je taj iskaz potkrijepljen i drugim dokazima. Tako cijeneći iskaze posrednih svjedoka Vijeće je izvuklo zaključak da li je neka činjenica utvrđena van razumne sumnje. Osim toga, Pretresno vijeće podsjeća da je Sud slobodan u ocjeni dokaza (u skladu sa članom 15. ZKP BiH).

93. Pretresno vijeće je imalo u vidu i praksu Evropskog Suda za ljudska prava⁶ prema kojoj se Sud, iako je obavezan dati razloge za svoju odluku, ne mora detaljno baviti svakim argumentom koji je iznijela neka od strana u postupku.

94. Ne postoji zakonska obaveza da se u presudi izlože svi pojedini dokazi. Zakonska obaveza je razmatranje svih iznesenih dokaza prilikom donošenja odluke. Bilo bi nesvrishodno nametati bilo kojem sudećem Vijeću obavezu da svaki pojedinačni dokaz, dakle, svako svjedočenje i svaki materijalni dokaz koji su izneseni tokom glavnog pretresa, pojedinačno obrazlaže u presudi.

95. Žalbeno vijeće u predmetu *Kvočka* podsjeća na to da je stvar diskrecione ocjene Pretresnog vijeća koje će pravne argumente razmotriti. Što se tiče zaključaka o činjenicama, Pretresno vijeće je dužno da izvede samo one zaključke o činjenicama koji su od suštinske važnosti za utvrđivanje krivice po određenoj tački optužnice. Nije nužno osvrtni se na svaki iskaz svjedoka ili svaki dokaz u sudskom spisu.⁷

96. Isti stav je iznesen od strane Žalbenog vijeća MKSJ i u predmetu *Mucić i dr.*: „Pretresno vijeće nije dužno da u svojoj presudi iznosi i opravdava svoje nalaze u vezi sa svime što je izneseno tokom suđenja“⁸

97. Stav žalbenog Vijeća MKSR podsjeća da Pretresno vijeće ima puno diskreciono pravo da odmjeri koju će težinu i vjerodostojnost pripisati iskazu nekog svjedoka.⁹ Rukovodeći se i

⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebić*, par. 485 i 496 – 498;

⁵ Predmet *Kupreškić i dr.*, br. IT-95-15-A, Presuda žalbenog vijeća od 23.10.2001. godine, strana 12, par 31;

⁶ Predmet Evropskog suda za ljudska prava *Garcia Ruiz v. Spain*, No. 30544/96, 21.01.1999. godine;

⁷ Presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Kvočka i dr.*, par. 23-25;

⁸ *Mucić i dr.*, Presuda Žalbenog vijeća, 20. februara 2001. godine, par. 498

navedenim Pretresno vijeće je uzelo u obzir relevantne faktore konkretnog slučaja, uključujući i ponašanje svjedoka u sudnici, njihovu ulogu u datim događajima, uvjerljivost i jasnoću njihovog iskaza, pitanjem da li ima protivrječnosti ili nedosljednosti u njegovim uzastopnim izjavama ili između njegovog svjedočenja i drugih dokaza, motivaciju za davanje lažnog iskaza, te odgovore tog svjedoka tokom unakrsnog ispitivanja.¹⁰

98. U ovome predmetu, Sud je cijenio dokaze u skladu sa odredbama ZKP BiH, prevashodno primjenjujući pretpostavku nevinosti iz člana 3. ZKP BiH, koja utjelovljuje opšti princip prava prema kojem je na Tužilaštvu teret dokazivanja krivice optuženog, koje to mora uraditi van razumne sumnje.

99. Vijeće je u skladu sa iznesenim stavovima i zakonskom regulativom, presudu zasnovalo na činjenicama i dokazima koji su izneseni na glavnom pretresu, savjesno ocjenjujući svaki dokaz pojedinačno i u vezi sa ostalim dokazima i na osnovu takve ocjene dokaza izvelo zaključak da su van razumne sumnje optuženi Enes Ćurić, Ibrahim Demirović i Habib Čopelj počinili djela opisana u osuđujućem dijelu izreke presude, koje optužene je osudio na kazne zatvora i to optuženog Enesa Ćurića u trajanju od 5 (pet) godina, optuženog Ibrahima Demirovića u trajanju od 10 (deset) godina te optuženo Habiba Čopelja u trajanju od 2 (dvije) godine.

100. Nasuprot tome, Pretresno vijeće nije van razumne sumnje moglo utvrditi da je optuženi Samir Kreso počinio krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačka e) KZ BiH, niti da je optuženi Mehmed Kaminić počinio krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačka c) KZ BiH, a kako je to navedeno u tački 1. i 4. oslobađajućeg dijela presude.

⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par.194, Međunarodni krivični sud za Ruandu;

¹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i dr.*, par 194;

F. ZAKON KOJI SE PRIMJENJUJE

101. Pretresno vijeće je razmotrilo pitanje primjenjivog materijalnog prava na konkretan slučaj. Iz optužnice Tužilaštva BiH proizilazi da su inkriminisana djela za koja je Pretresno vijeće optužene Enesa Ćurića, Ibrahima Demirovića i Habiba Čopelja oglasilo krivim, počinjena u drugoj polovini 1993. godine, odnosno u vrijeme kada je na snazi bio KZ SFRJ koji je preuzet na osnovu Zakona o primjeni Krivičnog zakona Republike Bosne i Hercegovine i Krivičnog zakona SFRJ.¹¹

102. U pogledu primjene materijalnog zakona i pravne kvalifikacije djela, Pretresno vijeće je imalo u vidu načela propisana članovima 3. i 4. KZ BiH, članom 7. stav 1. EKLJP, članom 15. stav 1. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (MPGPP) i člana 24. stav 2. Rimskog statuta Stalnog Međunarodnog suda (Rimski statut), te je primjenom odredbi navedenih članova utvrdilo da su optuženi Enes Ćurić, Ibrahim Demirović i Habib Čopelj počinili krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. KZ SFRJ, u vezi sa članom 30. i 22. istog zakona, na način kako je to propisano navedenim zakonom.

103. Član 3. KZ BiH propisuje načelo zakonitosti, kao jedno od osnovnih načela krivičnog postupka, koje glasi:

„1. Krivična djela i krivičnopravne sankcije propisuju se samo zakonom.

2. Nikome ne može biti izrečena kazna ili druga krivičnopravna sankcija za djelo koje, prije nego što je učinjeno, nije bilo zakonom ili međunarodnim pravom propisano kao krivično djelo i za koje zakonom nije bila propisana kazna.“

104. Dalje, članom 4. KZ BiH propisan je princip vremenskog važenja krivičnog zakona, koji glasi:

„1. Na učinitelja krivičnog djela primjenjuje se zakon koji je bio na snazi u vrijeme učinjenja krivičnog djela.

2. Ako se poslije učinjenja krivičnog djela jednom ili više puta izmijeni zakon, primijenit će se zakon koji je blaži za učinioca.“

105. Slično navedenim odredbama, član 7. stav 1. EKLJP propisuje:

¹¹ Skupština SFRJ je Krivični zakon Bosne i Hercegovine usvojila na sjednici Saveznog vijeća održanoj dana 28. septembra 1976. godine i objavila ga u Službenom listu SFRJ broj 44 od 08. oktobra 1976. godine. Nakon proglašenja nezavisnosti BiH, KZ SFRJ je na osnovu Uredbe sa zakonskom snagom od 22. maja 1992. godine preuzet kao zakon Republike Bosne i Hercegovine.

„Niko se ne može smatrati krivim za krivično djelo izvršeno činjenjem ili nečinjenjem koje, u vrijeme kad je djelo izvršeno, nije predstavljalo krivično djelo po unutrašnjem ili međunarodnom pravu. Isto tako, ne može se izreći strožija kazna od one koja je bila propisana u vrijeme kad je krivično djelo izvršeno.”

106. Član 15. stav 1. MPGPP propisuje:

„Niko se ne smije osuditi za činjenje ili nečinjenje koje nije ni po domaćem ni po međunarodnom pravu bilo krivično djelo u doba izvršenja. Isto tako se ne može odrediti teža kazna od one koja je bila primjenjiva u vrijeme kada je krivično djelo izvršeno. Ako poslije izvršenja djela zakon odredi blažu kaznu, izvršilac će se koristiti tom blagodat.”

107. Dok član 24. stav 2. Rimskog statuta glasi:

„Ako se prije donošenja pravosnažne odluke u određenom slučaju promijeni zakon kojeg treba primijeniti, Sud će primijeniti odredbu koja je povoljnija za osobu protiv koje se vodi istraga, kazneni progon ili se treba izreći presuda.”

108. Iz navedenih odredbi proizilazi da se u pravilu, na učinioca krivičnog djela prvenstveno primjenjuje zakon koji je bio na snazi u vrijeme učinjenja djela (*tempus regit actum*).

109. Od ovog principa moguće je odstupiti jedino u interesu optuženog, odnosno, jedino ukoliko se nakon izvršenja djela zakon izmijenio na način da je izmijenjeni zakon blaži za učinitelja. Pitanje koji je zakon blaži za učinitelja rješava se *in concreto*, odnosno upoređivanjem starog i novog ili novih zakona u odnosu na svaki konkretni slučaj, jer isti zakon može biti povoljniji u jednom slučaju, a nepovoljniji u drugom, u zavisnosti od toga za koje djelo se optuženi tereti, te kakve su odredbe o krivici ili kažnjavanju za to djelo. Pri tome je potrebno utvrditi sve okolnosti koje mogu biti relevantne za navedenu ocjenu, pa shodno tome izvršiti procjenu, primjena kojeg zakona bi predstavljala istinski povoljniji ishod za učinioca, koji zakon daje veću mogućnost za povoljniju odluku u konkretnom slučaju (načelo konkretnosti).¹²

110. Dalje, Vijeće je kod ocjene da li retroaktivna primjena KZ BiH na predmete ratnih zločina sama po sebi predstavlja povredu člana 7. Konvencije, u paragrafu 65. imalo u vidu stav Evropskog suda u odluci u predmetu *Maktouf i Damjanović* protiv Bosne i Hercegovine koji glasi¹³

„Na početku, Sud želi podcrtati da njegova zadaća nije da razmotri in abstracto da li je retroaktivna primjena Zakona iz 2003. godine na predmete ratnih zločina sama po sebi nekompatibilna sa

¹² Komentari krivičnih zakona BiH, Vijeće Europe 2003. godina, stranica 66;

¹³ Presuda od 18. jula 2013. godine, aplikacije br. 2312/08 i 34179/08;

članom 7. Konvencije. Ovo pitanje se mora ocjenjivati za svaki predmet pojedinačno, uzimajući u obzir konkretne okolnosti svakog predmeta i, posebice da li su domaći sudovi primijenili zakon čije su odredbe najpovoljnije za optuženog,¹⁴

111. Promatrajući raspone predviđenih kazni, evidentno je, da je prema KZ SFRJ-a, za krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva kao zakonski minimum propisana kazna zatvora u trajanju od pet godina uz mogućnost ublažavanja kazne i do jedne godine. Pri tom, prema KZ BiH kao zakonski minimum propisao kaznu zatvora u trajanju od 10 (deset) godina uz mogućnost ublažavanja do pet godina.

112. Upoređujući odredbe oba zakona, jasno je da KZ SFRJ-a predviđa blaže kažnjavanje, pa je stoga primjena ovog zakona od koristi počinocu, pri čemu je izrečena visina kazne zatvora u trajanju od 5 (pet) godina prema optuženom Enesu Ćuriću, zatim kazna zatvora u trajanju od 10 (deset) godina prema optuženom Ibrahimu Demiroviću te kazna zatvora u trajanju od 2 (dvije) godine prema optuženom Habibu Čopelju, srazmjerna učinjenom djelu i posljedicama, a istovremeno prema optuženima obezbjeđuje adekvatno i pravično kažnjavanje za počinjene zločine.

113. Imajući u vidu navedeno, Pretresno vijeće je *in concreto*, nalazeći da je to u interesu i od koristi optuženima, našlo da je odgovarajuće da treba primijeniti Krivični zakon SFRJ-a prema optuženima Enesu Ćuriću, Ibrahimu Demiroviću i Habibu Čopelju, kao povoljniji.

¹⁴ presuda Maktouf & Damjanović par.65

G. NALAZI SUDA-OSUĐUJUĆI DIO IZREKE PRESUDE

OPŠTI ELEMENTI KRIVIČNOG DJELA RATNI ZLOČIN PROTIV CIVILNOG STANOVNIŠTVA IZ ČLANA 142. KZ SFRJ

114. Tužilaštvo BiH izmjenjenim optužnicama tereti optužene Enesa Ćurića, Ibrahima Demirovića, Samira Kresu, Habiba Čopelja i Mehmeda Kaminića da su radnjama opisanim u činjeničnom opisu predmetnih optužnica počinili krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačke c), e) i f), sve u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 21. i 29. istog zakona.

115. Međutim, na osnovu provedenih dokaza tokom glavnog pretresa, Sud je van razumne sumnja utvrdio da su se u radnjama optuženih Enesa Ćurića, Ibrahima Demirovića i Habiba Čopelja ostvarila bitna obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. KZ SFRJ, za koje ih je Sud kao krivično odgovorne, oglasio krivim, a iz razloga što je odredba člana 142 KZ BiH blaža i povoljnija za optužene.

116. Odredba člana 142. KZ SFRJ propisuje da:

“Ko kršeći pravila međunarodnog prava za vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije naredi da se izvrši napad na civilno stanovništvo, naselje, pojedina civilna lica, ili lica onesposobljena za borbu, koji je imao za posljedicu smrt, tešku tjelesnu povredu ili teško narušavanje zdravlja ljudi, napad bez izbora cilja kojim se pogađa civilno stanovništvo, da se prema civilnom stanovništvu vrše ubistva, mučenja, nečovječna postupanja, biološki, medicinski ili drugi naučni eksperimenti, uzimanje tkiva ili organa radi transplatacije, nanošenje velikih patnji ili povreda tjelesnog integriteta ili zdravlja; raseljavanje ili preseljavanje ili prisilno odnarođjavanje ili prevođenje na drugu vjeru; prisiljavanje na prostituciju ili silovanje; primjenjivanje mjera zastrašivanja i terora, uzimanje talaca, kolektivno kažnjavanje, protivzakonito odvođenje u koncentracione logore i druga protivzakonita zatvaranja, lišavanje prava na pravilno i nepristrasno suđenje; prisiljavanje na službu u oružanim snagama neprijateljske sile ili u njenoj obavještajnoj službi ili administraciji;

prisiljavanje na prinudni rad, izgladnjavanje stanovništva, konfiskovanje imovine, pljačkanje imovine stanovništva, protivzakonito i samovoljno uništavanje ili prisvajanje u velikim razmjerama imovine koje nije opravdano vojnim potrebama, uzimanje nezakonite i nesrazmjerno velike kontribucije i rekvizicije, smanjenje vrijednosti domaćeg novca ili protivzakonito izdavanje novca, ili ko izvrši neko od navedenih djela,
kaznit će se zatvorom najmanje pet godina ili smrtnom kaznom."

117. Dakle, iz citirane zakonske odredbe proizilaze sljedeći opšti elementi krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva:

- Djelo počinioca mora biti počinjeno suprotno pravilima međunarodnog prava, na način da je počinjenje djela usmjereno protiv civilnog stanovništva, dakle osoba koje ne učestvuju u oružanom sukobu ili su položile oružje ili su onesposobljene za borbu i koje su zaštićene odredbama Ženevske konvencije o zaštiti civilnih osoba za vrijeme rata od 12. augusta 1949. godine;
- Kršenje mora biti počinjeno u vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije;
- Djelo počinioca mora biti povezano sa ratom, oružanim sukobom ili okupacijom;
- Počinilac mora narediti ili počiniti djelo.

118. Dakle, za postojanje navedenog krivičnog djela neophodno je utvrditi primjenu međunarodnih pravila u inkriminisanom periodu i da radnje izvršenja djela predstavljaju kršenje pravila međunarodnog prava, što ukazuje na blanketni karakter krivičnog djela. Ove povrede zabranjene su Ženevskim konvencijama i dodatnim protokolima, te osnov za krivična djela koja se odnose na ratne zločine proizilazi upravo iz ovih konvencija.

119. Slijedom odredbe člana 142. KZ SFRJ, nije neophodno (odnosno nije uslov za postojanje samog djela) da počinilac zna ili ima namjeru da krši međunarodnu normu (nije nužno da kršenje blanketnih propisa bude obuhvaćeno sviješću učinioca), već je dovoljno da njegovo ponašanje objektivno predstavlja kršenje pravila međunarodnog prava, dok se, kod preduzimanja konkretnih, pojedinačnih radnji izvršenja, svakako mora cijiniti subjektivni odnos počinioca prema djelu, što će Sud u dijelu obrazloženja koji se odnosi

na posebne radnje izvršenja, a u okviru pojedinačnih tačaka optužnice i učiniti.

120. Dakle, odredba člana 142. KZ SFRJ se, između ostalog, temelji i na Ženevskoj konvenciji o zaštiti građanskih lica za vrijeme rata od 12. augusta 1949. godine, tj. IV Ženevskoj konvenciji (Konvencija). Optužnica tereti optužene da su postupali suprotno odredbama člana 3. Konvencije. Pravila sadržana u članu 3. Konvencije smatraju se običajnim pravom i predstavljaju minimalni standard od kojeg zaraćene strane nikada ne bi trebale odstupiti, a kojim je propisano:

„U slučaju oružanih sukoba koji nemaju međunarodni karakter, a koji izbiju na području jedne od visokih strana ugovornica, svaka zaraćena strana dužna je primjenjivati barem sljedeće odredbe:

- 1. Prema licima koja ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, uključujući pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i osobe izbačene iz stroja zbog bolesti, rana, lišenja slobode ili bilo kojeg drugog razloga, u svakoj će se prilici postupati čovječno, bez ikakvog nepovoljnog razlikovanja utemeljenog na rasi, boji kože, vjeroispovjesti ili uvjerenju, spolu, rođenju ili imovinskom stanju ili bilo kojem drugom sličnom mjerilu.*

U tom cilju, zabranjeni su i ubuduće se zabranjuju, u svako doba i na svakom mjestu, prema gore navedenim licima, između ostalih i sljedeći postupci:

- a) nasilje što se nanosi životu i tjelesnom integritetu, osobito sve vrste ubistava, sakaćenja, okrutnosti i mučenja;*
- c) povreda ličnog dostojanstva, naročito uvredljivi i ponižavajući postupci;“*

(i) Djelo počinioaca mora biti počinjeno suprotno pravilima međunarodnog prava

121. Izmijenjenim optužnicama Tužilaštva BiH, optuženima Enesu Ćuriću, Ibrahimu Demiroviću i Habibu Čopelju je stavljeno na teret da su postupali suprotno članu 3. stav 1. tačke a) i c) IV Ženevske konvencije o zaštiti civilnih osoba za vrijeme rata od 12.08.1949. godine.

122. Pravila sadržana u zajedničkom članu 3. Ženevskih konvencija smatraju se

običajnim pravom i predstavljaju minimalni standard od kojeg zaraćene strane nikada ne smiju odstupati i koji su dužne poštovati.

123. Cijeneći inkriminaciju navedenu u izmjenjenim optužnicama, Vijeće zaključuje da su povrede pravila međunarodnog humanitarnog prava sadržane u zajedničkom članu 3. te da su stoga ove odredbe međunarodnog humanitarnog prava primjenjive i na ovaj predmet u mjeri u kojoj zadovoljavaju uslove iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ i pravila međunarodnog prava primjenjiva na oružane sukobe.

124. U smislu primjene međunarodnih pravila u inkriminisanom periodu, Vijeće je imalo u vidu navode iz presude Žalbenog vijeća MKSJ u predmetu Tadić, gdje je utvrđeno da se: „međunarodno humanitarno pravo primjenjuje od početka oružanih sukoba sve do poslije prestanka neprijateljstva...”

125. Vijeće zaključuje, a o čemu će detaljnije obrazloženje biti dato u predstojećem tekstu, da je u periodu obuhvaćenom izmijenjenom optužnicom, na području BiH, odnosno opštine Mostar, postojao oružani sukob. Vijeće podsjeća da su pravila međunarodnog humanitarnog prava, tj. zajednički član 3., bila primjenjiva na teritoriji Bosne i Hercegovine tokom 1993. godine, tj. u inkriminisanom periodu iz predmetnih optužnica.

126. Optuženima Ćuriću, Demiroviću i Čopelju se na teret stavljaju radnje protivzakonito zatvaranje, nečovječno postupanje i prisiljavnje na prinudni rad, a optuženom Ibrahimu Demiroviću i radnja silovanja, koje predstavlja zabranjeno ponašanje prema međunarodnom humanitarnom pravu i ista zabrana je sadržana u relevantnoj odredbi člana 3. IV Ženevske konvencije, pod tačkama a) i c): "povrede koje se nanaose životu i tjelesnom integritetu, okrutno postupanje, *povrede ličnog dostojanstva, naročito uvredljivi i ponižavajući postupci.*"

127. Na kraju, u pogled psihičkog stanja, dovoljno je da je osoba postupala suprotno ovim normama, pri čemu nije potrebno da isti posjeduju znanje o postojanju ovih normi, niti je neophodno da osoba ima sposobnost da definiše pravne kvalifikacije krivičnog djela koje je počinila, nego samo da je svjesna da su njene radnje i namjere kriminalne.

128. Međutim, kod osobe mora postojati specifični *mens rea* koji je primjenjiv na krivično djelo za koje se tereti, kako bi bila proglašena krivom, bilo da se proglasi krivom kao počinilac ili kao naredbodavac.

129. Kako bi se u konkretnom predmetu utvrdilo kršenje pravila međunarodnog prava, neophodno je da se utvrdi protiv koga je počinjenje bilo usmjereno, odnosno da li je djelo bilo usmjereno protiv posebne kategorije osoba koje su zaštićene članom 3. stav 1. Konvencije.

130. Vijeće podsjeća da je u slučajevima kada su zločini kažnjivi po članu 142. KZ SFRJ, na osnovu člana 3. Konvencije, neophodno je da žrtve povrede pravila međunarodnog prava nisu neposredno učestvovala u neprijateljstvima, podrazumijevajući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i lica onesposobljena za borbu usljed bolesti, rana, lišenja slobode ili iz bilo kojeg drugog razloga.

(ii) Kršenje mora biti počinjeno u vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije

131. U međunarodnoj praksi oružani sukob postoji svuda gdje se pribjeglo oružanoj sili između država ili produženom oružanom nasilju između vlasti i organizovanih naoružanih grupa, ili pak između takvih grupa unutar jedne države. Međunarodno humanitarno pravo važi od početka takvih oružanih sukoba i proteže se i na vrijeme poslije prestanka neprijateljstava, dok se ne postigne opšte zaključenje mira, ili u slučaju unutrašnjih sukoba, dok se ne postigne mirno rješenje, do tog časa međunarodno humanitarno pravo primjenjuje se na cijeloj teritoriji zaraćenih država, ili u slučaju unutrašnjih sukoba, na cijeloj teritoriji pod kontrolom neke od strana, bez obzira da li se tu odvijaju stvarne borbe.

132. Prilikom razmatranja i donošenja odluke da je u kritično vrijeme postojao oružani sukob u Bosni i Hercegovini između Armije R BiH i Hrvatskog vijeća odbrane (HVO), Sud je prije svega imao u vidu, da odbrane tokom postupka nisu osporavale činjenicu da je u vrijeme događaja obuhvaćenih izmijenjenim optužnicama, postojao oružani sukob između Armije R BiH i HVO-a, kao i činjenicu da su ti sukobi posebno bili izraženi na području opštine Mostar.

133. Svaki rat podrazumijeva oružani sukob, dok se za svaki oružani sukob ne može reći da je rat. Zvaničnom proglašenju ratnog stanja na teritoriji jedne države mora prethoditi faktičko postojanje oružanog sukoba.

134. Na osnovu Odluke Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine o proglašenju

ratnog stanja od dana 20.06.1992. godine, koja odluka je objavljena u Službenom listu R BiH 7/92 , a ukinuta Odlukom Predsjedništva R BiH dana 22.12.1995. godine (Službeni list R BiH 50/95) nesporno je utvrđeno da je u inkriminisanom vremenskom periodu postojalo ratno stanje u Bosni i Hercegovini.

135. Donošenjem Uredbe sa zakonskom snagom od 20.05.1992. godine, formirane su oružane snage Republike BiH koje čine Armija R BiH. Pored Armije, oružane snage čine i policija i naoružani sastavi koji se stavljaju pod jedinstvenu komandu oružanih snaga Republike.

136. Takođe, sa druge strane donijeta je i Odluka o formiranju Hrvatskog vijeća odbrane broj 2/92 od 08.04.1992. godine. Iz navedene materijalne dokumentacije proizlazi da je u toku 1993. godine, kao vrijeme izvršenja predmetnih krivičnih djela, na teritoriji BiH postojalo ratno stanje te da su formirane vojne snage, koje su u inkriminisano vrijeme bile sukobljene strane i to na jednoj strani oružane snage Armije R BiH, a na drugoj strani Hrvatsko vijeće odbrane.

137. Osim navedenih materijalnih dokaza, Sud je i na osnovu iskaza saslušanih svjedoka van razumne sumnje utvrdio da je u inkriminisanom periodu, tj. od 30.06.1993. godine pa do 02.12.1993. godine postojao oružani sukob između pomenutih vojnih formacija, s obzirom da su svjedoci u svojim iskazima saglasno govorili o faktičkom stanju i dešavanjima na teritoriji opštine Mostar.

138. Tako je svjedokinja Mladenka Mikulić izjavila da je 30.06. 1993. godine, ujutro oko 5 sati čula pucnjavu i da je vidjela mnogo nepoznatih vojnika koji vode neke ljude. Kada je svanulo njenoj kući su došli vojnici koji su im se predstavili kao Armija R BiH i koji su im rekli da su zauzeli Bijelo Polje. Dalje svjedokinja navodi da su po nju, njenog sina Gabrijela i Irenu Mikulić, koja se te prilike nalazila u svjedokinjinoj kući, došla dvojica nepoznatih pripadnika Armije BiH, te da su im rekli da moraju poći sa njima, nakon čega su ih sproveli kroz selo Vrapčiče i doveli do jedne zapaljene srpske kuće gdje su proveli noć, a gdje se nalazilo više zarobljenika iz Vrapčića, među kojima je prepoznala porodice Kolobara, Mikulić, pretežno starije osobe. Sutradan im je naređeno da se moraju vratiti u njenu porodičnu kuću, gdje su ostali do noći, kada su ih nepoznati vojnici kamionom prebacili u 4. Osnovnu školu u Mostar, gdje su ostali do 21.7.1993. godine, da bi potom bili prebačeni u Osnovnu školu u Potocima, zajedno sa drugim zarobljenicima hrvatske nacionalnosti. U sportskoj dvorani navedene škole je prema iskazu ove svjedokinje bilo smješteno oko 108

civila hrvatske nacionalnosti, raznih starosnih doba, djece od 3, 4, 5 godina, starijih osoba kao i jedna trudnica, gdje su ostali sve do 02.12.1993. godine.

139. Takođe, svjedok Stanislav Krezić je svjedočeći na glavnom pretresu izjavio da je 30.06.1993. godine, u Bijelo Polje ušla Armija R BiH, te da je nakon što se tri dana krio, od strane pripadnika Armije R BiH odveden u Ljeskovac na ispitivanje, da bi potom bio prebačen u Omerikine kuće kod stare džamije u mjestu Gornji Potoci, gdje je zatekao druge civile hrvatske nacionalnosti, svih starosnih grupa, muškarce i žene smještene u razdvojenim prostorijama. Iz Omerikinih kuća je nakon sedam dana prešao u Skenderove kuće gdje je bio u vodu za obavljanje prisilnih radova, da bi 10/11.09.1993. godine zajedno sa ostalim pripadnicima tog voda prebačen u Osnovnu školu u Potocima, gdje je ostao sve do razmjene, odnosno do 02.12.1993. godine.

140. Svjedokinja Anica Kolobara je opisala kako je 30.06.1993. godine, ujutro oko 5 h Armija R BiH ušla u selo Vrapčići i da je počela hapsiti hrvatske civile, koje su zatvorili u podrum jedne kuće, da bi ih zatim odvezli u 4. Osnovnu školu u Mostaru gdje su proveli 21 dan, nakon čega su smješteni u fiskulturnu salu Osnovne škole u Bijelom polju. Svjedokinja opisuje da je u sali bilo smješteno oko 110 civila hrvatske nacionalnosti, gdje je ostala do razmjene 02.12.1993. godine.

141. Da je oružani sukob na području Bijelog Polja, Vrapčića i Potoka i drugih okolnih mjesta počeo 30.06.1993. godine, odnosno od momenta kada su mještani hrvatske nacionalnosti, sa tog područja, lišeni slobode od strane pripadnika Armije R BiH te zatvoreni u razne zatočeničke objekte, proizlazi takođe i iz iskaza svjedokinje Zorice Zovko, koja je izjavila da je ona zajedno sa svojim ukućanima odvedena u Meke, u Omerikine kuće, gdje su proveli 2 sedmice i da su kasnije držani u Osnovnoj školi u Potocima, gdje je u sportskoj dvorani bilo smješteno 107 civila hrvatske nacionalnosti, te da osim par pojedinaca koji su otišli na privatnu razmjenu, ostali zatočenici su ostali u Osnovnoj školi sve do razmjene.

142. Navedeno su potvrdili i svjedoci Jozika Ivanković, Dalibor Zovko, te svjedok S.K.

143. Dešavanja u Bijelom Polju, nakon ulaska Armije R BiH 30.06.1993. godine, opisala je i svjedokinja "B", koje je izjavila da su u jutarnjim satima u njenu kuću, u kojoj je bila sa roditeljima i bratom, došli 4-5 naoružanih ljudi sa puškama, u uniformama i sa oznakama Armije R BiH, koji su rekli da moraju privesti osobe hrvatske nacionalnosti, te da ih vode u sabirni centar, u Meke u Omerikine kuće, a da su iste kasnije smjestili u sportsku

dvoranu Osnovne škole u Potocima, gdje ostaje sve do razmjene 02.12.1993. godine.

144. Isto tako je svjedokinja "A" izjavila da je zarobljena od strane nepoznatih pripadnika Armije BiH i da je odvedena u Meke u kuću Bore Zovko. Na spratu kuće su bili smješteni djeca, žene i nemoćni muškarci, a muškarci radno sposobni su bili u podrumu, a kasnije da su prebačeni u školu u Bijelom Polju, gdje je u fiskulturnoj sali bilo smješteno oko 100-ak civila hrvatske nacionalnosti, gdje su ostali do razmjene.

145. Svjedok Esad Tipura navodi da su se u Omerikine kuće u Mekama, dovodili civili hrvatske nacionalnosti, muškarci, žene i djeca, te da je to dovođenje trajalo nekoliko dana, potom u Skenderine kuće muškarci u radni vod, a da su kasnije svi smješteni u Osnovnu školu u Potocima.

146. Takođe i svjedoci S.B., A.A., A.B., A.G., M.G i Daliborka Buntić su saglasno izjavili da su ih dana 30.06.1993. godine, naoružani pripadnici Armije BiH iz njihovih kuća odveli u Meke.

147. Svjedok Dražen Ivanković opisao je da se sabirni centar u Mekama, gdje su bili smješteni hrvatski civili, nalazio u blizini džamije koja je granatirana, i da su granate padale i pred kuću, gdje su bili civili smješteni, usljed čega je došlo do ranjavanja civila.

148. Cjelokupnu akciju zauzimanja Bijelog Polja od strane Armije R BiH, detaljno je opisao i svjedok Sulejman Budaković, koji je u inkriminisano vrijeme obavljao dužnost načelnika štaba IV korpusa Armije R BiH. Tako je svjedok naveo da je ujutro 30.06.1993. godine izveden planirani napad, odnosno da je izvršena deblokada istočnog dijela grada Mostara. Opisuje kako je formirano 6 borbenih grupa, sastava od po 25 – 30 vojnika, koji su dobili konkretne zadatke, za razbijanje HVO brigade u Bijelom Polju, a da je komandant Arif Pašalić naredio da se izvede proboj prema Bijelom Polju. Jedinice koje su angažovane u tom proboju su bile jedinice iz sastava IV korpusa. Napad je rano ujutru krenuo te je došlo je do formiranja linije razgraničenja u rejonu Bijelog polja i Potoka do objekta Elementare u blizini hidroelektrane Mostar.

149. Isti svjedok navodi da je put na pravcu Željuš, Bijelo Polje, Potoci, Mostar, bio linija razgraničenja. Na lijevoj istočnoj strani su bili pripadnici Armije, na desnoj obali su bili pripadnici HVO-a. Na lijevoj strani, tj. na teritoriji koja je bila pod kontrolom Armije BiH, je ostalo oko 107 civila hrvatske nacionalnosti, te je naređeno da se ti civili isele sa tog

područja i da se nađe lokacija gdje će isti boraviti.

150. Takođe, iz uloženog materijalnog dokaza Tužilaštva T-194, podnesak Komande 4. Korpusa od 13.11.1993. godine, proizlazi da je Bijelo Polje od strane Međunarodnog komiteta crvenog križa registrovano kao zatvor za civile. Posjete zatvorenika od strane Crvenog krsta, predstavljaju oličenje stanja rata, odnosno stanja sukoba između zaraćenih strana.

151. Dodatno, iz uloženih dnevnih operativnih izvještaja Komande 4. Korpusa¹⁵ proizlazi da je područje Bijelog Polja i mjesta Potoci u inkriminisano vrijeme, bilo izloženo dejstvu snaga HVO-a.

152. Cijeneći iskaze pomenutih svjedoka na navedene okolnosti, kako pojedinačno tako i u njihovoj međusobnoj vezi Sud je iste prihvatio kao vjerodostojne budući da se isti međusobno slažu i dopunjuju, a takođe su i u saglasnosti sa provedenim materijalnim dokazima, pa shodno tome Vijeće nalazi da je Tužilaštvo, van razumne sumnje dokazalo da je u inkriminisano vrijeme, postojao rat na teritoriji BiH, te oružani sukob između AR BiH i HVO, na području opštine Mostar, odnosno mjestima Bijelo Polje, Potoci, Vrapčići, čime Vijeće ovaj elemenat bića predmetnog krivičnog djela nalazi dokazanim.

(iii) Status žrtava

153. U smislu utvrđivanja opštih elemenata krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva, bilo je nužno utvrditi status lica prema kojima su navedene radnje počinjene, tačnije, da li su te radnje u smislu odredbe zajedničkog člana 3. Ženevskih konvencija iz 1949. godine, preduzete prema zaštićenoj kategoriji stanovništva.

154. Vijeće je u odnosu na sve tačke osuđujućeg dijela presude, nesumnjivo utvrdilo da su optuženi Enes Ćurić, Ibrahim Demirović i Habib Čopelj krivičnopravne radnje preduzeli prema civilima hrvatske nacionalnosti sa područja opštine Mostar, odnosno mjesta Bijelo Polje, Potoci i Vrapčići.

155. Prema definiciji iz člana 3. stav 1. IV Ženevske konvencije, zaštićene kategorije lica su "lica koja ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, podrazumijevajući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i lica onesposobljena za borbu usljed bolesti, rana,

lišenja slobode ili iz bilo kojeg drugog razloga". Dakle, u smislu odredbe zajedničkog člana 3. Konvencije, civilom se smatra lice koje "ne učestvuje neposredno u neprijateljstvima".

156. Za bolje razumijevanje definicije "civila" date u zajedničkom članu, konvencija i razumijevanje termina "neposredno u neprijateljstvima", Vijeće je uzelo u obzir i praksu MKSJ, gdje se navedena sintagma definiše.

157. Shodno praksi MKSJ, osoba aktivno sudjeluje u neprijateljstvima kada učestvuje u ratnim dejstvima koji će "po svom karakteru ili svrsi, vjerovatno nanijeti stvarnu štetu ljudstvu ili materijalno-tehničkim sredstvima oružanih snaga neprijatelja".

158. Vijeće je navedeno svojstvo oštećenih, u prvom redu, utvrdilo na osnovu izjava samih oštećenih, od kojih je najveći broj lišen slobode u svojim kućama ili u njihovoj neposrednoj blizini, u mjestu Bijelo Polje, Potoci, Vrapčići. Pored većeg broja žena, djece i starijih lica, od kojih je nastarije lice imalo preko devedeset godina, zarobljeno je i nekoliko muškaraca, koji su prije napada na Bijelo Polje, bili pripadnici HVO-a, ali koja lica u vrijeme zarobljavanja nisu učestvovala u neprijateljstvima. Naime, ova lica prije zarobljavanja nisu imali oružani sukob sa pripadnicima AR BiH, što znači da u odnosu na pripadnike AR BiH nisu bili u neprijateljstvu. Tako su pojedini svjedoci, muškarci koji su bili pripadnici HVO-a, izjavili da su se nakon napada na Bijelo Polje, odnosno nakon ulaska Armije R BiH ili zarobljeni u svojim kućama, ili su se krili nekoliko dana prije nego su lišeni slobode, a prilikom zarobljavanja nisu nosili oružje..

159. Takođe, Vijeće zaključuje da su svi zatvoreni civili nezakonito lišeni slobode, jer, iako prema pravilima međunarodnog humanitarnog prava, zatvaranje civila u oružanom sukobu može biti dozvoljeno u izvjesnim okolnostima, ono je protupravno ako zatvaranje ili upućivanje zaštićenih lica na prinudni boravak nije apsolutno potrebno. Takođe, protivpravnost lišenja slobode ogleda se i u činjenici da istim nije onemogućeno da nadležni sud ili administrativni organ u što kraćem vremenskom roku ispita zakonitost lišenje slobode.

160. Tako iz iskaza oštećene Mladenke Mikulić proizlazi da je ista zajedno sa njenim sinom Gabrijelom, Irenom Mikulić, te njenom djecom, dana 30.6.1993. godine od strane pripadnika AR BiH odvedena iz svoje kuće u Vrapčićima, i dovedena do jedne zapaljane

¹⁵ Dokazi Tužilaštva T-195, T-193, T-192, T-191, T-190, T-189 i T-188

srpske kuće, gdje je oštećena vidjela druge zarobljene mještane Vrapčića, pretežno starije osobe. Takođe, oštećena Anica Kolobara je navela da su nju i njene komšije iz Vrapčića, pred kućom Pere Sesara zarobili naoružani pripadnici Armije BiH te da su ih odveli na dno sela, kod kuća Mihaljevih gdje su ih zatvorili u jedan podrum. Nadalje, oštećena Dragica Crnjac je navela da su 30.06.1993. godine, pred njenu kuću u Potocima došli njoj nepoznati naoružani vojnici, koji su njoj i njenim ukućanima rekli da moraju napustiti svoju kući i otići u šumarsku kućicu, gdje su proveli par sati, a nakon čega su prebačeni u Omerikine kuće. Oštećena Zorica Zovko je navela da su dana 30.6.1993. godine iz kuće Filipa Zovke, gdje je boravila zajedno sa svojom maloljetnom djecom, odvedena u Omerikine kuće od strane Enesa Ćurića, Miralema Bubalo i Sultana. U Omerikine kuće je takođe odvedena i Jozika Ivanković, koja je izjavila da je od strane pripadnika Armije BiH zarobljena u Potocima kod zadruga. Oštećeni S.K. navodi da su ga dana 30.06.1993. godine, u njegovoj kući u Potocima probudili pucnjevi, nakon čega su se okupili civili u Potocima kako bi saznali šta se dešava, gdje je uhapšen. Svjedok Stanislav Krezić je naveo da je u kritično vrijeme u postrojbi HVO-a u Bijelom Polju bilo oko pola Hrvata a pola Muslimana, te da ga je napad pripadnika AR BiH na Bijelo Polje zatekao kao pripadnika HVO-a u kafani Borik u Potocima, gdje je sa Safetom Mušićem bio na smjeni. Tu je na prijedlog Safeta ostao tri dana, da bi ga Salko Nazarić, koji je takođe bio u istoj jedinici sa njim, odveo svojoj kući, gdje je prenočio, a sutradan su po njega došla dvojica vojnika AR BiH, koji su mu rekli da skine uniformu, a potom ga sproveli u zaseok Ljeskovac, gdje je vidio dosta Muslimana, koji su presvukli uniformu i postali pripadnici AR BiH.

161. Na osnovu saglasnih iskaza saslušanih svjedoka: Mladenke Mikulić, „B“, Anice Kolobara, Dragice Crnjac, Zorice Zovko, Željke Zovko, Jozike Ivanković, Bore Zovko, Dalibora Zovko, Ilke Kožul, S.K., „A“, A.B., A.G. i dr., nesporno proizilazi da su lica hrvatske nacionalnosti od 30.06.1993. godine ili približno tog dana, na širem području opštine Mostar, u mjestu Bijelo Polje, Vrapčići, Potoci i drugim okolnim mjestima, najčešće hapšena u svojim kućama ili kućama koje su u kritičnom periodu koristili za stanovanje, da nisu pružali nikakav otpor, te da su slobode lišene cijele porodice, ko je god pronađen u kući ili zatečen na otvorenom prostoru. Takođe iz saglasnih iskaza gore oštećenih svjedoka se vidi da se nije vodilo računa da li se lišavaju slobode muškarci, žene, djeca ili starci, jednostavno svi su zajedno zarobljavani i odvođeni u iste zatočeničke objekte, među kojima u kuću Bore Zovko, u Omerikine i kasnije Skenderine kuće u Potocima, a potom u Osnovnu školu u Potocima, gdje su držani sve do 02.12.1993. godine. Zarobljeni

muškarci su u većem broju slučajeva lišeni slobode u svojim kućama, u vrijeme kad su nosili civilna odjela i bez pružanja bilo kakvog otpora, a mnogi nisu imali u momentu hapšenja oružje, jer su ga prethodno predali pripadnicima AR BiH. Neki od zarobljenih Hrvata bili su u momentu hapšenja pripadnici HVO-a ali su to bili i mnogi Bošnjaci, koji nisu hapšeni. Zarobljeni pripadnici HVO-a, hrvatske nacionalnosti do momenta hapšenja nisu učestvovali u neprijateljstvima sa AR BiH, a njihovi borbeni položaji su bili usmjereni prema jedinicama VRS-a. Sve do 30.06.1993. godine u jedinicama HVO-a na području Bijelog Polja i Vrapčića zajedno su bili i Hrvati i Bošnjaci, što proizilazi iz saglasnih izjava svih saslušanih svjedoka. Od ukupnog broja zatočenih najveći broj su činili žene, djeca i starci. Među zatočenim je bila i jedna trudnica (Ilka Kožul) te žene sa malom djecom kao i vojno nesposobni muškarci. Niko nije pošteđen zarobljavanja, oni koji su se kraće vrijeme skrivali, nakon par dana takođe su bili lišeni slobode. Svjedokinja Ilka Kožul je navela da je u kritično vrijeme, tj. 30.06.1993. godine bila trudna, te da je sa dvoje djece krenula da bježi preko rijeke Neretve, međutim nije joj dozvoljeno da pređe na teritoriju pod kontrolom HVO-a koja se nalazila nedaleko od njene kuće, već su svi zajedno uhapšeni i dovedeni u Omerikine kuće u zaseok Meke. Iz saglasnih iskaza svjedoka "A", Ilke Kožul, Anice Kolobare, Mladenke Mikulić, Željke Zovko, A. G., Zorice Zovko i dr. Sud je van razumne sumnje utvrdio da su zatvorenici smješteni u prostorije koje uopšte nisu bile uslovne, neki i u podrumu, te da su te prostorije bile pretrpane i bez ležaja.

162. Takođe, niko od saslušanih svjedoka nije tvrdio da su u zatočeničkim objektima u Potocima bili smješteni ratni zarobljenici. Iz materijalnih dokaza koji su uvedeni u spis, a to su naredbe Komadanta 47 bbr. Ibrahima Demirovića, se vidi da se zatvorenički objekat u Osnovnoj školi zove „Centar za zaštitu civilnog stanovništva“, dok sam optuženi Ćurić ističe da mu je Sulejmana Budaković, načelnik štaba IV korpusa iz Mostara, rekao kako oni sa civilima nemaju ništa i kako se može javiti u civilni sektor. Svjedoci odbrane prvooptuženog Esad Macić i Omer Tipura saglasno ističu da su u Osnovnoj školi bili zatvoreni civili, dok je svjedok prvooptuženog Ibrahim Omanović naveo da je optuženi Ćurić učestvovao u sakupljanju civila koji su odvedeni u kuće u Meke. Nadalje, iz uloženog materijalnog dokaza Tužilaštva T-194, podnesak Komande 4. Korpusa od 13.11.1993. godine, proizilazi da je Bijelo Polje od strane Međunarodnog komiteta crvenog križa registrovano kao zatvor za civile.

163. Pri tome, bez obzira što se u materijalnim dokazima kako odbrane optuženih tako i

Tužilaštva¹⁶ za zatvorenički objekt u Osnovnoj školi navodi da je Centar za zaštitu civilnog stanovništva, odnosno sabirni centar ili dom za štíćenike, Sud smatra da se u konkretnom slučaju ne radi o izolaciji, interniranju, niti o zarobljavanju lica koja nemaju zaštitu po Ženevskim konvencijama, odnosno o licima koja su predstavljala bezbjednosnu opasnost za jednu od strana u sukobu, tj, za AR BiH.

164. Imajući sve navedeno u vidu, Vijeće je *van razumne sumnje* utvrdilo da su oštećeni, imali status civila, odnosno da se radilo o kategoriji koja uživa zaštitu shodno odredbama člana 3. stav 1. Ženevske konvencije o zaštiti građanskih lica za vrijeme rata od 12. avgusta 1949. godine i člana 4 i 13. Dodatnog protokola uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II).

(iv) Djelo počinioca mora biti povezano sa ratom, oružanim sukobom ili okupacijom

165. Treći uslov iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ je da mora postojati veza između djela optuženog i oružanog sukoba.

166. Zapravo, "ne traži se uzročno-posljedična veza između oružanog sukoba i počinjenja zločina, ali se u najmanju ruku traži da je postojanje oružanog sukoba u znatnoj mjeri uticalo na sposobnost počinioca da poćini zloćin, njegovu odluku da ga poćini, naćin poćinjenja zloćina ili cilj sa kojim je poćinjen. Dovoljno je ako je poćinilac djelovao u službi oružanog sukoba ili pod okriljem oružanog sukoba."

167. Ovaj uslov je ispunjen ako je navodni zloćin poćinjen kao podrška ili barem pod izgovorom situacije koja je proistekla iz oružanog sukoba. Sudeće vijeće MKSJ-a u predmetu Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca i dr. navodi: "...Humanitarno pravo se primjenjuje i dalje na ćitavoj teritoriji pod kontrolom jedne od strana, nezavisno od toga da li se konkretne borbe vode na mjestu na kojem su se odigrali dotićni događaji. Stoga je

¹⁶ T-203 Spisak pregledanih štíćenih sabirnog centra u Bijelom Polju od 27.10.1993. godine, u potpisu naćelnik IV Korpusa AR BiH Samir Kreso; OI-5 Naredba za izuzimanje ljudstva iz Doma za štíćenike, u potpisu komandant Ibrahim Demirović Hećim; OI-7 Izuzimanje štíćenika iz Centra za zaštitu civilnog stanovništva broj: 146/93 od 31.10.1993. godine, u potpisu komandant Ibrahim Demirović Hećim; OI-8 Naredba za izuzimanje ljudstva iz sabirnog centra od 24.10.1993. godine, u potpisu Arif Pašalić; OI-10 Naredba za izuzimanje ljudstva iz sabirnog centra od

dovoljno to što su zločini bili u tijesnoj vezi sa neprijateljstvima koja su trajala na drugim dijelovima teritorije pod kontrolom strana u sukobu. Uslov da dato bude u tijesnoj vezi s oružanim sukobom zadovoljen je ukoliko su, kao u ovom slučaju, zločini počinjeni kao posljedica borbi, a prije prekida oružanih aktivnosti na određenom području, ta kad su počinjeni radi postizanja nekog cilja ili iskorištavanja situacije nastale usljed borbi..."

168. Relevantni faktori za ocjenu veze (nexusa) djela sa oružanim sukobom uključuju:

- status izvršioca
- status žrtve
- da li je djelo u funkciji ostvarenja vojnog cilja
- da li je djelo izvršeno u kontekstu službenih dužnosti počinioca

169. Izmijenjenim optužnicama Tužilaštvo BiH je teretilo optužene da su počinili inkriminirane radnje i to optuženi Ćurić kao pripadnik 49. bbr Armije R BiH, VJ 6348, obavljajući dužnost upravnika zatvoreničkog objekta u Osnovnoj školi u Potocima i drugim zatvoreničkim objektima u Potocima, optuženi Demirović kao pripadnika Armije R BiH a od 13.09.1993. godine u svojstvu komandanta 47. bbr, a optuženi Habib Čopelj u svojstvu pripadnika 49. bbr Armije R BiH, VJ 6348.

Status optuženog Enesa Ćurića

170. Kada je riječ o pripadnosti Armiji R BiH, iz materijalnog dokaza Tužilaštva T-115,¹⁷ proizlazi da je optuženi Enes Ćurić u periodu od 30.06.1993. godine do 19.12.1995. godine, bio pripadnik 49. bbr Armije R BiH, angažovan u VJ 6348 Bijelo Polje. Ovu činjenicu vezano za pripadnost optuženog Ćurića navedenoj jedinici AR BiH nije osporavala ni odbrana.

171. U pogledu funkcije upravnika u zatvoreničkim objektima u Bijelom Polju, Potocima, Vijeće prije svega ističe stav, da dokumentacija pomoću koje se utvrđuje službeni položaj, predstavlja dobar dokaz da je položaj zvanično dodijeljen, ali nedostatak te dokumentacije

21.10.1993. godine u potpisu komandant Ibrahim Demirović Hećim; OII-2 Naredba za izuzimanje štićenika iz Centra za zaštitu civilnog stanovništva broj 146/93 od 26.10.1993. godine, u potpisu Ibrahim Demirović Hećim.

nije poguban za utvrđivanje službenog položaja, ukoliko postoje drugi dokazi da su ovlaštenja položaja nadređenog zvanično potvrđena.¹⁷

172. Iako u spis nije uložen pisani dokument da je optuženi Enes Ćurić *de iure* bio imenovan na poziciju upravnika zatočeničkih objekata u Potocima, navedeno proizlazi iz saglasnih iskaza saslušanih svjedoka, koji su bili zatvoreni u navedenim objektima, kao i materijalnim dokazima koji su uvedeni u spis, a što je djelimično potvrđeno iz iskazom optuženog Ćurića kao svjedoka.

173. Tužilaštvo u spis Suda nije uložilo materijalni dokaz da je optuženi Ćurić bio postavljen za upravnika zatočeničkih objekata u Potocima, ali su svi svjedoci saglasno izjavili da je isti *de facto* bio upravnik, odnosno da je bio glavni, što je potvrdio kroz unakrsna pitanja svjedoku Sulejmanu Budakoviću i sam optuženi, tvrdeći za sebe da je bio upravnik sabirnog centra. Između ostalog, optuženi Ćurić je izjavio da je vodio i Dnevnik u vezi zatočenja lica hrvatske nacionalnosti, te da je primao naredbe koje je čuvao u svojoj arhivi. Takođe, optuženi Enes Ćurić je na glavnom pretres izjavio da ga je komandant korpuske policije Zijo Lerić, postavio za komandira logora u Omerikinim kućama. Njegov navod, dat na glavnom pretresu prilikom davanja iskaza u svojstvu svjedoka, da je u Osnovnoj školi u Potocima bio samo stražar, Sud nije prihvatio jer je u suprotnosti sa navodima svih svjedoka koji su svjedočili na okolnost statusa optuženog Ćurića, kao i sa materijalnim dokazima koji su uvedeni u spis na ovu okolnost.

174. Tako je svjedokinja Mladenka Mikulić izjavila je da je dovedena u Osnovnu školu u Potocima, da je predana Ćuriću, za koga joj je rečeno da je glavni u školi te da je on vodio brigu o smještaju civila u školi. Prema iskazu ove svjedokinje, Enes Ćurić je bio glavni u školi, on je "dozvoljavao, osporavao, prozivao, izvodio".

175. Svjedok Stanislav Krezić je takođe izjavio da ga je po dolasku u Osnovnu školu u Potocima, Enes Ćurić smjestio, te da je čuo da je on zapovjednik i "da se on tu pita". Dalje svjedok navodi da je Enes Ćurić određivao zatvorenike, koji će ići na rad.

176. Takođe i svjedok Alen Rozić je izjavio da je glavni u zatvoru bio Enes Ćurić te da je on određivao koji će zatvorenici ići na rad, svjedok M. G. je naveo da su ih u Osnovnoj

¹⁷ Spisak pripadnika VJ 6348 – 449. IH, redni broj knjige: 5

¹⁸ Prvostepena presuda u predmetu Kordić, paragraf 424

školi čuvali stražari a da je Eno Ćurić bio upravnik, dok je svjedokinja Anica Kolobara izjavila da zatvorenici nisu mogli izaći iz škole bez njegove dozvole.

177. Svjedok odbrane prvooptuženog Meho Tabaković, koji je u inkriminisano vrijeme bio stražar u Osnovnoj školi u Potocima, izjavio je da je u to vrijeme slušao Ćurićeva naređenja.

178. Da je optuženi Ćurić bio zapovjednik zatvoreničkog objekta u Osnovnoj školi u Potocima, proizilazi i iz saglasnih iskaza svjedoka Dragice Crnjac, Jozike Ivanković, Dalibora Zovko, Zorice Zovko, C.Š. Dražena Ivankovića, svjedoka A, Andje Jašin kao i V. Š. koja je u inkriminisanom periodu radila kao medicinska sestra i koja je takođe navela da je optuženi Ćurić bio upravnik u Osnovnoj školi u Potocima.

179. Svjedok S.K. navodi da je optuženi Enes Ćurić bio upravnik zatvora u Osnovnoj školi u Potocima, te da je jedne prilike zaustavio pripadnike Armije R BiH koji su htjeli da odvedu 90 zatvorenika na rad, i odvojio zatvorenike koji su bili bolesni, stari, kako isti ne bi išli na prisilni rad, a da je jednom prilikom čuo kako Ćurić razgovara na telefon te tom prilikom govori da on odgovara za ljude.

180. Činjenica da je zatvorenčki objekat u Osnovnoj školi u Potocima u inkriminisano vrijeme imao upravnika, proizilazi iz materijalnog dokaza odbrane OI-10, tj. Naredbe za izvođenje radova, koja je sačinjena dana 21.10.1993. godine od strane komadanta 47 bbr. AR BiH, Ibrahima Demirovića, a iz kog dokaza se vidi da je ista upućena **upravniku** sabirnog centra. Ovu Naredbu je kao dokaz u spis Suda uveo branilac prvooptuženog Enesa Ćurića. Takođe u materijalnom dokazu optužbe T-134 tj. izvještaju Bataljona vojne policije PS Bijelo Polje od 23.08.1993. godine, spominje se optuženi Enes Ćurić kao upravnik zatvora. Takođe, dokaz OI-6, naredba od 04.11.1993. godine¹⁹, govori da se naređuje upravniku zatvora u Osnovnoj školi u Potocima, Enesu Ćuriću, da preda sve za rad sposobne muškarce, za potrebe I čete II bataljona.

181. Da je optuženi Enes Ćurić bio upravnik i u drugim zatvoreničkim objektima u Omerikinim i Skenderovim kućama u Potocima, saglasno su izjavili brojni svjedoci koji su bili zatvoreni u ovim objektima, među kojima svjedoci Jozika Ivanković, koja je istakla da je u privatnim kućama u Mekama sve zavisilo od Ene Ćurića, da je upravljao sa njima i da

¹⁹ Dokaz OI-6, Naredba Komandanta 47. Bbr Armije R BiH od 04.11.1993. godine, u potpisu Ibrahim Demirović

se predstavio kao zapovjednik, zatim Dragica Crnjac, S. B., Stanislav Krezić koji je izjavio da mu je u Omerikinim kućama rečeno da je optuženi Ćurić zapovjednik, svjedok A. A. koji je naveo da je u Omerikinim kućama optuženi Enes Ćurić bio šef, svjedokinja Željka Zovko koja je istakla da je Ćurić u Omerikinim kućama bio upravnik, svjedok A.A. koji je naveo da je Ćurić bio šef zatvorenika u Omerikinim kućama, svjedokinja Daliborka Zovko koja ističe da je u Mekama glavni bio Eno Ćurić, kao i svjedok Esad Tipura koji se u inkriminisano vrijeme kao pripadnik AR BiH imao zaduženja u Omerikinim, a kasnije i Skenderovim kućama u Potocima i koji je izjavio da mu je u to vrijeme naredbe iz komande prenosio lično optuženi Ćurić. Svjedok Stanislav Krezić, takođe je naveo da su radno sposobni muškarci iz Omerikinih kuća prebačeni u Skenderove kuće gdje je optuženi Ćurić bio zapovjednik a Eso Tipura dozapovjednik.

182. Sud konstatuje da niko od saslušanih svjedoka nije naveo da je u Osnovnoj školi u Potocima, kao i u zatočeničkim objektima u Omerikinim i Skenderinim kućama u Potocima, neko drugo lice bilo upravnik, osim optuženog Enesa Ćurića.

183. Na okolnost funkcije koju je obavljao u inkriminisanom periodu, svjedočio je i sam optuženi Enes Ćurić koji je na glavnom pretres izjavio da mu je komandant korpuske policije Zijo Lerić, rekao da "pričuva" hrvatske civile, koji su u tom momentu bili smješteni u Omerikinim kućama, a da će on reći Arifu Pašaliću da ga je postavio za komandira logora, te dodaje da su njegove dužnosti u školi u Potocima bile čuvanje civila hrvatske nacionalnosti.

184. Cijeneći navedene iskaze svjedoka kako pojedinačno tako i u njihovoj međusobnoj vezi, koji dokazi se u odnosu na status optuženog Ćurića međusobno slažu i dopunjuju, zbog čega ih Sud prihvata kao vjerodostojne, a posebno imajući u vidu i materijalne dokaze uvedene u spis na ovu okolnost, Sud je van razumne sumnje utvrdio da je optuženi Enes Ćurić u inkriminisanom vremenskom periodu obavljao funkciju upravnika kako u zatočeničkom objektu u Osnovnoj školi u Potocima tako i u Omerikinim i Skenderovim kućama u Potocima.

Status optuženog Ibrahima Demirovića zv. Hećim

185. Da je optuženi Ibrahim Demirović zv. Hećim, u periodu od 26.05.1992. godine bio pripadnik Armije R BiH, a da je u periodu od 13.09.1993. godine do 16.07.1994. godine

obavljao dužnost komandanta 47.bbr., Sud je nesporno utvrdio iz materijalnog dokaza optužbe T-116²⁰, koji dokaz je Sud prihvatio kao objektivan.

186. Da je optuženi Demirović jedno vrijeme u inkriminisanom periodu obavljao dužnost komandanta 47. Bbr. potvrdili su i svjedoci Esad Tipura, Esad Macić, Meho Tabaković i Ibro Pajević, čiji iskazi se u ovom dijelu slažu i međusobno dopunjuju, pa ih kao vjerodostojne. Tako je svjedok Esad Tipura izjavio da je nakon pogibije Miralema Juge, početkom septembra 1993. godine, Ibrahim Demirović zv. Hećim imenovan za komandanta brigade, koju dužnost je isti prema izjavi svjedoka Ibro Pajevića, obavljao i u toku 10. i 11. mjeseca 1993. godine, a što što takođe proizlazi i iz uložених materijalnih dokaza odbrane optuženog Ćurića, OI-1, OI-2, OI-4, OI-5, OI-6, OI-7, OI-9, OI-10 i OI-13. Navedene dokazi predstavljaju naredbe/dozvole za izuzimanje zarobljenika radi izvođenja radova za potrebe 47. bbr Armije R BiH te potiču iz 10. i 11. mjeseca 1993. godine, u potpisu komandant Ibrahim Demirović Hećim, s tim da su neke naredbe potpisane "za komandanta" od strane Envera Bubalo (OI-4 i OI-13), a neke od Ibro Pajevića (OI-1 i OI-2).

187. Takođe, svjedok Meho Tabaković, koji je u inkriminisano vrijeme obavljao dužnost stražara u zatvoreničkom objektu u Osnovnoj školi u Potocima, navodi da mu je jedno vrijeme komandant bio Hećim, a svjedok Esad Macić je izjavio da je lično od komandanta brigade zv. Hećima, dobio naredbu da se javi u školu u Potocima.

Status optuženog Habiba Čopelja

188. Da je optuženi Habib Čopelj, u periodu 01.02.1993. godine do 25.12.1994. godine, bio pripadnik 49. brdske brigade Armije R BiH, angažovan u VJ 6348 Bijelo Polje, proizlazi iz dokaza Tužilaštva T-118, odnosno spiska vojnih lica VJ 6348, te personalnog kartona na ime Habiba Čopelje, koje dokaze je Sud prihvatio kao objektivne i vjerodostojne.

189. Imajući u vidu naprijed navedeno, Vijeće je van razumne sumnje utvrdilo da su optuženi Ćurić, Demirović i Čopelj, u vrijeme počinjenja inkriminiranih radnji, bili pripadnici AR BiH kao jedne od sukobljenih strana u oružanom sukobu, da su te radnje počinili prema civilima hrvatske nacionalnosti, koji su bili lišeni slobode i zatvoreni u zatočeničke

²⁰ Spisak pripadnika VJ 6348 – 449. IH bbr, redni broj knjige: 2 i 10 i Personalni karton na ime Ibrahim Demirović

objekte u Potocima, a što prema ocjeni Vijeća, govori o postojanju *nexusa* između oružanog sukoba i zabranjenih djela optuženih.

(v) Počinilac mora narediti ili počiniti djelo

190. Konačno, četvrti opšti element postojanja krivičnog djela iz člana 142. stav 1.KZ SFRJ, jeste taj da je počinilac izvršio ili naredio izvršenje nezakonitog djela. U tom pogledu Sud je, nakon ocjene svih relevantnih dokaza, zaključio da je ispunjen i ovaj element predmetnog krivičnog djela, s obzirom da su optuženi Ćurić, Demirović i Čopelj počinili djelo na način kako je to u presudi navedeno.

191. Postojanje navedenog elementa Sud će elaborirati u nastavku obrazloženja, u odnosu na svaku tačku izreke osuđujućeg dijela presude, uz navođenje relevantnih dokaza, njihovog sadržaja, dovođenja istih u pojedinačnu i međusobnu vezu, te konačno, njihovom ocjenom.

NEČOVJEČNO POSTUPANJE

192. Kada je u pitanju nečovječno postupanje, praksa Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) nudi mnogobrojne primjere takvih krivičnih radnji i to: sakaćenje ili nanošenje teških tjelesnih povreda²¹; premlaćivanje i druge nasilne radnje²²; nanošenje teških ili ozbiljnih povreda²³; teške povrede tjelesnog ili duševnog integriteta²⁴; ozbiljan napad na ljudsko dostojanstvo²⁵; prisilni rad koji je izazvao tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili povredu, ili je radnja predstavljala ozbiljan nasrtaj na ljudsko dostojanstvo²⁶;

²¹ Vidjeti predmet *Kvočka i dr.*, presuda Pretresnog vijeća MKSJ, broj IT-98-30/1, paragraf 208.

²² Ibid, paragraf 208.

²³ Vidjeti predmet *Kordić i Čerkez*, presuda Žalbenog vijeća MKSJ, broj IT-95-14/2, paragraf 117.

²⁴ Vidjeti predmet *Blaškić*, presuda žalbenog vijeća MKSJ, broj IT-95-14 paragraf 239. predmet *Krstić*, presuda Pretresnog vijeća MKSJ, broj IT-98-33 paragraf 523.

²⁵ Vidjeti predmet *Vasiljević*, presuda Pretresnog vijeća MKSJ, paragraf 239-240.

²⁶ Vidjeti predmet *Naletilić i Martinović*, presuda Pretresnog vijeća MKSJ, paragrafi 271, 289, 303.

deportacija i prisilno premještanje grupa civila²⁷; prisiljavanje na prostituciju²⁸ i nestajanje ljudi pod prisilom²⁹.

193. Prvostepeno vijeće MKSJ u predmetu Delalić i dr. ponudilo je, definiciju pojma „nečovječno postupanje“, u kojoj se kaže: „ ... namjerna radnja ili propust, tj. radnja koja nanosi tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili povredu ili pretstavlja ozbiljan nasrtaj na ljudsko dostojanstvo“, što dakle, podrazumijeva sljedeća bitna obilježja ovog krivičnog djela:

- da su ta radnja ili propust prouzrokovali tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili ozljedu, odnosno da pretstavljaju težak napad na ljudsko dostojanstvo;
- da su radnju ili propust namjerno izvršili optuženi ili lice odnosno lica za čije radnje i propuste optuženi snosi krivičnu odgovornost.

194. Kako bi se procijenila težina nekog djela, nužno je razmotriti sve činjenične okolnosti. Neke od tih okolnosti mogu na primjer biti: karakter radnje ili propusta, kontekst u kojem su se one dogodile, lične prilike žrtve uključujući starost, pol i zdravstveno stanje, kao i fizičke, psihičke i moralne posljedice tog čina za žrtvu.

195. Patnje koje dotična radnja nanosi žrtvi ne moraju biti trajne, dovoljno je da su stvarne i ozbiljne³⁰.

196. Na osnovu provedenih dokaza, Vijeće je utvrdilo da su optuženi Ćurić, Demirović i Čopelj, kao pripadnici AR BiH, a optuženi Čurić kao upravnik zatočeničkih objekata u Potocima, dok optuženi Demirović i kao komadant 47 bbr. IV korpusa AR BiH, nad zatvorenim civilima hrvatske nacionalnosti imali dominirajući položaj i moć, te da su u takvoj atmosferi iskoristili svoj povlašteni status spram žrtava te istim svjesno prouzrokovali tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili ozljedu, odnosno izvršili težak napad na ljudsko dostojanstvo,

197. Nesumnjivo je i da su žrtve bile u stanju potčinjenosti, straha za vlastiti život, da su se van svoje volje našle u okolnostima koje su svakako izvan uobičajenih ljudskih iskustava, da su patnje zatvorenika bile stvarne i ozbiljne, te da iste ispunjavaju standard zahtijevan definicijom predmetnog djela.

²⁷ Vidjeti predmet *Kupreškić i dr.*, presuda Pretresnog vijeća MKSJ, paragraf 566.

²⁸ Ibid, paragraf 566.

198. *Mens rea (subjektivni element)* za nečovječna djela zadovoljen je kada je počinilac u trenutku činenja ili nečinjenja imao namjeru da nanese tešku tjelesnu ili duševnu patnju ili da izvrši težak napad na ljudsko dostojanstvo žrtve, ili ako je znao da će to njegovo činenje ili nečinjenje vjerovatno prouzrokovati tešku tjelesnu ili duševnu patnju ili teški napad na ljudsko dostojanstvo i ponio se sa bezobzirnomo nepažnjom prema tome³¹, što je Vijeće, na strani optuženih i utvrdilo.

199. Također, pri tome se vijeće rukovalo i kriterijima MKSJ u predmetu *Kunarac, Kovač i Vuković*³² gdje se navodi "Za krivično djelo povrede ličnog dostojanstva nužno da je optuženi znao da njegovo djelo ili propust *može* imati za posljedicu teško poniženje, degradaciju ili na drugi način povrijediti ljudsko dostojanstvo. Za krivično djelo povrede ličnog dostojanstva nužna je samo svijest o „mogućim“ posljedicama terećenog djela ili propusta".

200. Takođe, u predmetu, *Aleksovski*³³ se navodi: "Što se tiče potrebnog stepena *mens rea*-e, . . . optuženi je morao počiniti djelo za koje se tereti sa namjerom da ponizi žrtvu ili je izvrgne ruglu. Iako nije neophodno da je počinilac postupio s izričitom namjerom da ponizi žrtvu ili da je podvrgne ponižavajućem postupku, on je morao biti svjestan predvidljivih i logičkih posljedica svojih postupaka".

201. U skladu sa navedenim, Vijeće je razmotrilo sve okolnosti izvršenja radnji koje su stavljene na teret optuženim Enesu Ćuriću, Ibrahimu Demiroviću i Habibu Čopelju. Na temelju, povedenih dokaza, a prije svega iskaza svjedoka oštećenih, Vijeće je zaključilo da su radnje optuženih, a u svjetlu prethodno navedenih definicija, imale karakter nečovječnog postupanja, te da je prema oštećenima, kao zaštićenim licima, postupano uz odsustvo poštovanja, suprotno osnovnim načelima međunarodnog prava, svjesno upravljeno na degradiranje njihovog ličnog dostojanstva.

²⁹ Ibid, paragraf 566.

³⁰ Vidjeti predmet *Krnjelac*, presuda Pretresnog vijeća MKSJ, paragraf 131.

³¹ Ibid, paragraf 132.

³² Žalbena vijeće, 12. juni 2002., parag. 164-166

³³ Pretresno vijeće, 25. juni 1999., parag. 56

TAČKA 1. OSUĐUJUĆEG DIJELA PRESUDE (tačka 4. izmijenjene optužnice)

Tačkom 1.osuđujućeg dijela izreke presude, optuženi Enes Ćurić, Ibrahim Demirović zv. "Hećim" i Habib Čopelj, se terete da su dana 24.08.1993. godine ili približno toga dana pa do 29.08.1993. godine, odabrali iz zatvoreničkog objekta smještenog u Osnovnoj školi u Potocima veći broj zatvorenika - civila, približno 37, pretežno starijih žena, sa namjerom da pomoću ovih lica spriječe jedinice Hrvatskog vijeća odbrane (HVO) u pokušaju zauzimanja Hidroelektrane Mostar, a koji su zatvorenici bez njihove volje i saglasnosti, odvedeni od strane Enesa Ćurića i drugih pripadnika Armije RBiH u pravcu Hidroelektrane Mostar, kao živi štit, među kojima Ružu Kolobara, rođena 1916. godine, Maru Azinović, rođena 1912. godine, Stanka Azinovića, rođen 1911. godine, Cviju Karlušić, rođena 1932. godine, Pavku Zovko, rođena 1925. godine, Katu Paponja, rođena 1919. godine, Stanka Paponja, rođen 1916. godine, Ivu Puljić, rođena 1925. godine, Mandu Grgić, rođena 1920. godine, Dragicu Gakić, rođena 1937. godine, Maru Sesar, rođena 1933. godine, Matiju Kolobara, rođena 1935. godine, Ivu Karlušić, rođena 1937. godine svjedoka „A“ rođena 1978. godine, Milu Karušića rođen 1937. godine, Lucu Kordić, rođena 1928. godine, Jaku Kordić, rođena 1938. Godine, Maricu Škobić, rođenu 1932. godine, Blagu Škobića, rođen 1932. godine, Mandu Drinovac, rođena 1930. godine, Anđu Jašin, Anicu Kolobara, Joziku Kolobara, Joziku Ivanković, A. B., Milku Kolobara i druge, da bi na putu prema Hidroelektrani, usljed ratnih dejstava i razmjene vatre između jedinica Hrvatskog vijeća odbrane i jedinica Armije RBiH, pored kamiona kojim su prevoženi zatvorenici, pala granata i onesposobila kamion, pa zbog nemogućnosti da dalje nastave put prema Hidroelektrani kamionom, zatvorenici su zbog pucanja između Armije RBiH i Hrvatskog vijeća odbrane (HVO), bili primorani da kretanje nastave puzeći, izloženi opasnosti po život, pa kako je Hidroelektrana Mostar već bila pala u ruke Hrvatskog vijeća odbrane (HVO), zatvorenici su odvedeni u prostorije predionice „Đuro Salaj“, kojom prilikom su isti pretrpjeli duševnu bol, patnju i strah.

202. Na okolnost ove tačke saslušani su između ostalih svjedoci: S.K., Jozika Ivanković, Dalibor Zovko, Zorica Zovko, Dragica Crnjac, Anica Kolobara, Željka Zovko, Svjedokinja "A", C.Š., Anđa Jašin, J.A., S.B., A.B., Marija Kožul, Ćazim Šantić, zatim je pročitao iskaz

svjedokinje Dragice Gakić, te je u svojstvu svjedoka saslušan i optuženi Enes Ćurić.

203. Da su dana 24.08.1993. godine ili približno tog dana pa do 29.08.1993. godine, iz zatvoreničkog objekta smještenog u Osnovnoj školi u Potocima, optuženi Enes Ćurić, Ibrahim Demirović i Habib Čopelj odabrali približno 37 zatvorenih civila hrvatske nacionalnosti, pretežno starijih žena, sa namjerom da pomoću istih spriječe jedinice HVO-a u pokušaju zauzimanja HE Mostar, proizlazi iz saglasnih iskaza saslušanih svjedoka optužbe: S. K., Jozike Ivanković, Zovko Dalibora, Zorice Zovko, Dragice Crnjac, Anice Kolobora, Željke Zovko, svjedokinje „A“, C. Š., Anđe Jašin, J.A., S. B., A. B., Marije Kožul i dr., a što je djelimično potvrdio i optuženi Enes Ćurić, prilikom davanja iskaza na glavnom pretresu u svojstvu svjedoka.

204. Tako je svjedokinja Željka Zovko svjedočeći na navedene okolnosti izjavila da su dana 24.08.1993. godine u noćnim satima u fiskulturnu salu Osnovne škole u Potocima došli optuženi Enes Ćurić, Ibrahim Demirović, Habib Čopelj i još dvojica nepoznatih vojnika i da su prozivali starije ljude, ukupno oko 38 civila, i iste izveli da idu u živi štit. Ista svjedokinja ističe da je tom prilikom Ibrahim Demirović prozvao i njenu baku te da je tada stajao pored njenih nogu. Svjedokinja Dragica Crnjac iako ne imenuje lica koja su vršila odabir hrvatskih civila, saglasno iskazu Željke Zovko, također navodi da je u školu došlo ukupno 5 uniformisanih lica, koji su odabrali oko 35 civila hrvatske nacionalnosti.

205. Saglasno navedenom, i svjedokinja "A" navodi da su kritične prilike u školu u Potocima došli Hećim, Habib i Eno Ćurić koji su hrvatskim civilima smještenim u navedenoj školi rekli da moraju ići u Vrapčice na prvu liniju na živi štit.

206. Da su Habib Čopelj i Ibrahim Demirović zv. "Hećim" odabrali zatvorenike, takođe proizlazi i iz iskaza svjedokinje Jozike Ivanković, koja opisuje da su jedno veče oko 23 h u školu došli "Ećim" i "Hebib" i drugi vojnici. Svjedokinja pojašnjava da je Hećima i Hebiba, koje od ranije poznaje, mogla tu noć vidjeti u školi, obzirom da je postojalo improvizovano osvjjetljenje koje su u školi napravili zarobljenici, s tim da joj se čini da je Hećim te prilike sa sobom nosio bateriju.³⁴

³⁴ Transkript broj: S1 1 K 017146 15 Kri od 09.12.2015. godine, str. 27.: „...Ećima smo znali poznali ga i on je on je čini mi se bateriju im'o a i mi smo imali neka pomoćna svjetla u školi, pra...pravili sami sobom. Od guma i od svašta uglavnom pomagali se...“.

207. Osim toga, saglasno naprijed navedenim iskazima i sam optuženi Enes Ćurić je u svom iskazu naveo da su 24.08.1993. godine, u toku noći u Osnovnu školu u Potocima došli optuženi Demirović, zv. Hećim i Habib Čopelj, nakon čega su zarobljeni civili izvedeni.

208. Svjedokinja J.A. je u istrazi na predmetne okolnosti izjavila da je kritične večeri u školu došao Demirović zvani Hećim sa još par vojnika i da su odveli 38 civila na živi štit, a što je potvrdila i prilikom saslušanja na glavnom pretresu. Ista svjedokinja ističe da je od drugih zatvorenika saznala njegovo ime i da ga je poslije toga u više navrata viđala u zatvoru. Svjedokinja J.A. navodi da je tom prilikom jedna od odabranih žena, prije polaska iz škole tražila da sa sobom ponese lijekove, ali da joj je Hećim rekao: "Bog zna hoće li ti trebati". Sličnu situaciju opisala je i svjedokinja Jozika Ivanković, navodeći da je jedna žena htjela da sa sobom ponese tašnu, ali da je Hećim istoj rekao da joj tašna neće trebati, što je prema iskazu ove svjedokinje kod ostalih odabranih civila izazvalo dodatnu zabrinutost.

209. Da je i optuženi Enes Ćurić vršio odabir hrvatskih civila s namjerom da isti budu upotrebljeni kao živi štit u svom iskazu navela je i svjedokinja Anđa Jašin koja je izjavila da je Enes Ćurić zajedno sa još dva vojnika prozvao oko 36 civila, a što takođe u svom iskazu potvrđuje i svjedokinja Anica Kolobara, koja navodi da je dana 24.08.1993. godine, optuženi Enes Ćurić ušao u školu u Potocima i prozvao do 36 ljudi uključujući i nju. Takođe i svjedokinja C. Š. je navela da je kritične prilike u Osnovnoj školi u Potocima bio i optuženi Enes Ćurić, a da su među odvedenim civilima bili i njena svekrva Marica Š. i svekar Blago Š.

210. Svjedočeći na okolnost izvođenja hrvatskih civila na živi štit na HE Mostar svjedokinja Zorica Zovko izjavila je da su u školu došli Hećim, Sultan i Eno (Ćurić) i da su odabrali tom prilikom oko 40 civila, žene, muškarce i starije osobe.

211. Nadalje, svjedok S. K. je na glavnom pretresu izjavio da je za vrijeme svog zatočeništva u Osnovnoj školi u Potocima, zajedno sa drugim zarobljenim civilima hrvatske nacionalnosti odveden iz škole, kako bi poslužili kao živi štit na brani u

Vrapčićima, a da su odabir od oko 30 zarobljenika vršili Hebib i Hećim³⁵ kojeg poznaje od prije rata, dok je na izlazu iz škole svjedok vidio optuženog Enesa Čurića.

212. Konačno, svjedok Marija Kožul je navela da su pominjali nekog Ećima da ih je odredio da idu dole na branu kao živi štit, koga nija poznavala, dok svjedok Dalibor Zovko, koji ima posredna saznanja o predmetnim inkriminacijama, izjavio je da mu je Jela, koja je kasnije preminula, pričala da je došao vojnik po nadimku Hećim i pokupio žene, djecu i starije osobe, koji su potom odvedeni u Vrapčice.

213. Prema iskazima više svjedoka koji su saslušani na ove okolnosti, broj zatvorenih civila koji su kritične prilike odvedeni na živi štit se kretao približno oko 37. Isti svjedoci su navodili imena lica koja su kritične prilike prozvani od strane optuženih te odvedeni u pravcu HE Mostar kako bi bili upotrijebljeni kao živi štit, pa tako svjedokinja J.A. navodi da su odvedeni Stanko Drinovac, Manda Drinovac, Ljubica Azinović, Mile Karlušić, Iva Karlušić. Svjedokinja Željka Zovko takođe navodi da su te prilike iz škole u Potocima odvedeni Cvija Karlušić, Iva Karlušić, Rozika Kolobara, Ruža Kolobara, Ante Crnjac, Dragica Crnjac i Mile Karlušić, koji je bio stariji čovjek kojeg su vozili u u kolicima. Svjedokinja Anica Kolobara se sjeća da su zajedno sa njom odvedeni i Rozika Kolobara, Mara Sesar, Mirko Kolobara, Matija Kolobara, Mira Karlušić, Iva Karlušić, Ružica koja je tada imala 15 godina, Ante Gakić, Dragica Gatić, Stanko Adenović za kojeg svjedokinja navodi da je bio nepokretan čovjek te Mile Karlušić koji je takođe bio nepokretan, Mara Sesar koja je bila srčani bolesnik. Svjedokinja C.Š. je izjavila da su na živi štit išli njena svekrva Marica Š. i svekar Blago Š., a svjedok S.K. koji je kritične prilike i sam išao na živi štit, opisuje da su zajedno sa njim odvedeni Karlušići, Anđa Jašin, te da je sastavio spisak civila koji su te prilike odvedeni iz škole u Potocima i da je isti predao službenicima SIPA-e.

214. Uvidom u dokaz Tužilaštva T-76, odnosno popis logoraša OŠ „Bratstvo i jedinstvo“ Potoci, u potpisu predsjednik Udruženja logoraša domovinskog rata, Karlo Marić, Sud je utvrdio da su civili, pobrojani u činjeničnom opisu tačke 4. izmijenjene optužnice, u inkriminisanoj periodu bili zatočeni u zatvoreničkom objektu, smještenom u Osnovnoj školi u Potocima, odakle su isti kritične prilike odvedeni u pravcu HE Mostar, a kako bi bili upotrijebljeni kao živi štit.

³⁵ Transcript broj: S1 1 K 017146 15 Kri od 16.09.2015. godine, str. 21, „Ušli su njih dvojica u fiskulturnu salu. Tu smo ležali...I rek'o ustaj ti. I ja sam ust'o.“

215. Nadalje, uvidom u uložene materijalne dokaze Tužilaštva, u kojima su naznačena godišta rođenja naprijed pobrojanih oštećenih i to u izvode iz matične knjige umrlih³⁶, potvrde Međunarodnog komiteta Crvenog krsta kojim su oštećeni registrovani u mjestu zatočenja Bijelo Polje³⁷, te popisa logoraša Osnovne škole „Bratstvo i jedinstvo“ Potoci³⁸, Vijeće je utvrdilo da su optuženi kritične prilike birali civile starije životne dobi, pretežno žene, odnosno da su oštećeni bili pretežno starije osobe.³⁹

216. Da su optuženi birali pretežno starije osobe, da bi ih upotrijebili za živi štit, proizlazi takođe i iz iskaza svjedokinje Jozike Ivanković koja navodi da se njen sin htio pridružiti odabranim civilima, ali da ga je u tome spriječio optuženi Ibrahim Demirović zv. Hećim, koji mu je rekao: "Vrati se, ti si mlad, ti možeš trčati."⁴⁰, kao i iz iskaza svjedokinje Zorice Zovko koja je izjavila da "Eno" prilikom odabira lica koja će ići na živi štit, nije htio da proziva djecu.⁴¹

217. Nakon što su optuženi Ćurić, Demirović i Čopelj iz zatvoreničkog objekta smještenog u Potocima odabrali približno 37 civila, isti zatvorenici su od strane optuženog Enesa Ćurića i drugih pripadnika Armije R BiH i policije, odvedeni u pravcu HE Mostar, a što su saglasno izjavili svjedoci: S.B., Marija Kožul, S.K., C.Š., Jozika Ivanković i dr.

218. Iskaze svih naprijed navedenih svjedoka na predmetne okolnosti, Vijeće je ocijenilo kao objektivne i međusobno saglasne u pogledu odlučnih činjenica, te Vijeće nije imalo razloga da istima ne pokloni vjeru, obzirom da su navedeni svjedoci na uvjerljiv način svjedočili o neposrednim saznanjima koje imaju o predmetnom događaju. Optuženi Enes Ćurić, u odnosu na predmetni događaj, prilikom saslušanja u svojstvu svjedoka navodi da je 24.08.1993. godine, oko 22 h, došao do saznanja da su Hećim, Habib i vojna te civilna policija izveli iz škole i postrojili civile koji će ići za Vrapčice, nakon čega je otišao u komandu da provjeri šta se dešava, gdje je zatekao optuženog Hećima i komadanta

³⁶ T-82, T-84, T-99, T-100

³⁷ T-33, T-34, T-39, T-44, T-52, T-53 i T-54

³⁸ T-2 i T-76- popis logoraša OŠ „Bratstvo i jedinstvo“ Potoci u potpisu predsjednik Udruženja logoraša domovinskog rata, Karlo Marić

³⁹ . Stanko Drinovac rođen 1935. godine; Manda Drinovac 1930. godine; Ljubica Azinović 1940. godine; Mile Karlušić 1935. godine; Iva Karlušić 1937. godine; Cvija Karlušić 1932. godine; Rozika Kolobara 1925. godine; Ruža Kolobara 1916. godine; Ante Crnjac 1934. godine; Dragica Crnjac 1938. godine; Mara Sesar 1933. godine; Matija Kolobara 1935. godine; Stanko Ađenović 1911. godine; S.K. 1945. godine; S.B. 1937. godine.

⁴⁰ Transkript broj: S1 1 K 017146 15 Kri od 09.12.2015. godine, str. 28

⁴¹ Transkript broj: S1 1 K 017146 15 Kri od 29.04.2015. godine, str. 19.

brigade Miralema Jugu, koji su mu rekli da je naređeno da navedeni civili idu u Vrapčice, kako bi se javili na istureno komandno mjesto (IKM) koje je smješteno kod predionice "Đuro Salaj" i da može ići sa njima ukoliko želi. Prema iskazu optuženog Ćurića, isti se civilima pridružio u mjestu Livču, te je sa njima, kamionom, nastavio put prema IKM-u smještenom kod fabrike "Đuro Salaj". Sud nije prihvatio iskaz optuženog Ćurića da kritičnog dana nije bio prisutan u školi prilikom odabira zatvorenih civila, pošto je isti u suprotnosti sa iskazima saslušanih svjedoka "A", Željke Zovko, Anđe Jašin, Anice Kolobara, Zorice Zovko, a koji su svjedoci saglasno naveli da je optuženi Ćurić, kritične prilike bio prisutan u školi te da je vršio odabir civila, a kojim iskazima je Sud poklonio vjeru.

219. Nadalje, na osnovu saglasnih izjava, kako svjedoka optužbe, tako i svjedoka odbrane, kao i optuženog Enesa Ćurića, koji je u svojstvu svjedoka dao iskaz na glavnom pretresu, Sud je van razumne sumnje utvrdio da su zatvoreni civili hrvatske nacionalnosti od mjesta Livač pa nadalje prema Hidroelektrani Mostar voženi kamionom, kojom prilikom je usljed borbenih dejstava i razmjene vatre između jedinica HVO-a i AR BiH, na putu do Hidroelektrane, pored kamiona koji je prevozio zatvorenike, pala granata u mjestu Vrapčici, nedaleko od predionice "Đuro Salaj", koja granata je onesposobila kamion za daljnje kretanje, zbog čega su zatvoreni civili, morali izaći iz kamiona te su isti bili primorani da zbog pucanja između pripadnika zaraćenih strana, nastave kretanje puzeći, izloženi opasnosti po život.

220. Da su civili hrvatske nacionalnosti, starije životne dobi, kritične prilike u toku noći iz Osnovne škole u Potocima, izvedeni i kamionom voženi u pravcu Vrapčica, potvrdili su i svjedoci odbrane Ćazim Šantić, Mirzo Palata, Mirsad Mučić i Nermin Kuko koji su u inkriminisano vrijeme bili angažovani kao policajci u MUP-u, PS Bijelo Polje. Tako su svjedoci Ćazim Šantić, Mirzo Palata i Mirsad Mučić naveli da su kritične prilike pružali pomoć vojnoj policiji u pratnji zatvorenih civila, te da su zatvoreni civili od mjesta Livča voženi kamionom prema Vrapčicima. Svjedok Mirzo Palata navodi da je u pravcu kamiona od strane pripadnika HVO-a ispaljena "maljutka", koja je pukla ispod kamiona u kome su bili civili, te da je tom prilikom jedan policajac ispao sa kamiona. Isti svjedok ističe da je mjesto pada granate pod kamion bilo oko jedan kilometar od predionice "Đuro Salaj".

221. U tom smislu su svjedokinje Jozika Ivanković, Anica Kolobara i svjedok "A" izjavile da su nakon što je granata pala pored vozila, koje je bilo onesposobljeno za daljnju vožnju, nastavili da se kreću prema tvornici "Đuro Salaj", a da su se pripadnici Armije R

BiH kretali iza njih, te da se svo to vrijeme pucalo, kako sa strane HVO-a tako i sa strane Armije R BiH, a koju situaciju svjedokinja Anđa Jašin opisuje kao "katastrofu", navodeći: "pucalo je iz neba i iz zemlje"⁴². Zbog unakrsne vatre, zarobljeni civili su morali da se kreću puzeći, a što su u svojim iskazima saglasno opisali svjedoci Dragica Crnjac, Anica Kolobara i svjedok A.B., dok je svjedokinja Marija Kožul navela da su nakon napuštanja vozila, došli do ceste, gdje su polijegali zbog granata i metaka dok se nije stižalo. Svjedok odbrane Mirzo Palata je naveo da su na području gdje su dovedeni zatvorenici, tog dana kao i naredna dva dana bila ratna dejstva, te da je tada HVO napao Raštane i u tim napadima Raštani su oduzeti od Armije R BiH. Isti svjedok ističe da se stalno pucalo i granatiralo, "stalno je gorilo". Taj napad HVO-a na AR BiH potvrdio je i svjedok odbrane Mirsad Mušić, zamjenik komandira u Policijskoj stanici u Potocima, koji je takođe izjavio da je "gorilo sve, taj dio prema Vrapčićima".

222. Na osnovu provedenih dokaza proizilazi da zarobljeni civili hrvatske nacionalnosti nisu dovedeni do Hidroelektrane Mostar, s obzirom da je kamion kojim su prevezeni bio onesposobljen za vožnju nakon pada granate, te da je u međuvremenu javljeno da je HE Mostar zauzeta od strane snaga HVO-a, zbog čega su isti civili odvedeni do tvornice-predionice "Đuro Salaj", a potom do jedne garaže. Tako je svjedokinja Anica Kolobara, izjavila da je na putu prema HE Mostar, čula kako neki čovjek govori: „Vraćaj te ustaše, ustaše su zarobile branu, mi nemamo sa branom ništa“⁴³, a što je saglasno iskazu svjedokinje Anđe Jašin koja je izjavila da su kod magacina predionice, dva vojnika rekla da je brana u rukama HVO-a.

223. Svjedokinja Jozika Ivanković dalje opisuje kako su ih pred tvornicom fabrike "Đuro Salaj", dočekali vojnici sa automatskim naoružanjem i da su rekli: „*Kud ih vodite, šta ih vodite, što to gamad ne pobijete?*“⁴⁴, da bi potom Enes Ćurić istima rekao: „*Sklonite se, ja ih vodim, ja za ljude odgovaram...*“⁴⁵, nakon čega su civili ušli u tvornicu te naredna tri dana su proveli na području Vrapčića.

224. Navedeno je saglasno iskazima svjedoka: S.K., Anice Kolobara i Anđe Jašin, koji su izjavili da su civili, nakon što je HE Mostar zauzeta od strane snaga HVO-a, prebačeni u predionicu "Đuro Salaj", a posle u neku garažu, gdje su proveli nekoliko dana.

⁴² Transkript broj: S1 1 K 017146 15 Kri od 15.07.2015. godine, str. 18.

⁴³ Transkript broj: S1 1 K 017146 15 Kri od 08.07.2015. godine, str. 17

⁴⁴ Transkript broj: S1 1 K 017146 15 Kri od 09.12.2015. godine, str. 29

⁴⁵ IBID

225. Kada je riječ o navodima odbrane optuženog Enesa Ćurića, da su zarobljeni civili hrvatske nacionalnosti, odvedeni iz škole u Potocima sa namjerom da se jave u IKM AR BiH u Vrapčićima, odnosno da istom nije bila poznata namjera da zarobljenici budu upotrijebljeni kao živi štit kod HE Mostar, Vijeće iste nije prihvatilo, obzirom da su u suprotnosti sa saglasnim iskazima svjedoka optužbe, koji su izjavili da im je prilikom odlaska postalo jasno da će biti upotrijebljeni kao živi štit kod HE Mostar, međutim po dolasku u Vrapčice pored kamiona je pala granata i onesposobila ga, a pripadnici HVO su zauzeli branu, nakon čega su dovedeni u tvornicu „Đuro Salaj“. Optuženi Ćurić je kao razlog javljanja hrvatskih civila na IKM Armije R BiH, naveo da je u toku bila akcija odbrane HE Mostar, "Ili mi ili oni", što prema ocjeni Vijeća, takođe upućuje na zaključak, da je optuženi Enes Ćurić, znao da će odabrani hrvatski civili biti upotrijebljeni kao živi štit na HE Mostar. Takođe, iz saglasnih iskaza svjedoka S.K., Anice Kolobara, Dragice Gakić⁴⁶ te Anđe Jašin, proizlazi da su zatvorenici kratko vrijeme boravili u predionici, da ih pripadnici Armije R BiH nisu tu ni htjeli smjestiti, da je podrumaska prostorija gdje su povedeni bila neuslovna zbog vode u podrumu, te da u predionici nisu imali ni hrane pa su iz predionice ubrzo prebačeni u jednu garažu u Vrapčićima.

226. Imajući u vidu da iz iskaza saslušanih svjedoka nesporno proizilazi da su tog dana vođene intenzivne borbe na području Vrapčica i Raštana, odnosno u blizini brane, te da su u toj borbi učestvovali i jedinice AR BiH, za Sud nije prihvatljivo objašnjenje optuženog Ćurića da su se zatvoreni civili trebali javiti na IKM u Vrapčićima, niti je Sud prihvatio navode svjedoka odbrane Ćazima Šantića, Mirze Palate i Mirsada Mušića da su odabrani civili izmješteni iz škole u Potocima zbog njihove sigurnosti.

227. U tom smislu, Sud je posebno imao u vidu iskaz svjedokinje Jozike Ivanković koja ističe da pripadnici Armije R BiH nisu očekivali niti su znali da će zarobljeni civili doći u fabriku, na IKM. Reakcija vojnika u fabrici "Đuro Salaj" *"što ih dovodite"* i *"da gamad treba pobiti"* jasno upućuje na takav zaključak. Takođe, niko od saslušanih svjedoka nije tvrdio da je bilo ko na IKM u Vrapčićima prihvatio zatvorene civile hrvatske nacionalnosti koji su do Vrapčica došli, niti da im je obezbjedio smještaj i hranu. Svjedok odbrane Mirsad Mušić, koji je kao zamjenik komandira policije u Potocima, bio u pratnji civila i koji je sjedio u kabini kamiona kojim su voženi, izjavio je: "S obzirom da nismo znali gdje će, sklonili

⁴⁶ Dokaz Tužilaštva T-18 zapisnik o saslušanju svjedokinje Dragice Gakić broj: T-16-12/3-1-04-2-Z-34/14 od 17.03.2014. godine, koji je na osnovu člana 273. stav 2. ZKP BiH pročitao na nastavku glavnog pretresa održanom dana 02.03.2015. godine.

su se u pamučnu industriju Đuro Salaj⁴⁷ što je kilometar i po do dva od mjesta zaustavljanja. Isti svjedok ističe da je tada otišao u komandu i nije nikoga našao, da bi sutradan u komandi pronašao Amira Poškovića, komandira jedne jedinice, koga je pitao ko će preuzeti zatvorenike, a kojom prilikom se Amir na njega naljutio i rekao "vidiš da se puca" zbog čega su vratili ljude. Svjedok Nermin Kuko, koji je u inkriminisano vrijeme bio komandir policijske stanice u Bijelom Polju je izjavio da ni on nije znao da će grupa zatvorenika biti odvedena u Vrapčiće, a da je dan prije ovog događaja u Potocima poginulo dvanaest boraca AR BiH, na način što je "maljutka" pogodila TAM-ić u kome su se vozili.

228. Da je optuženi Ćurić bio upoznat sa kojom namjerom se zarobljenici određuju i odvođe iz zatočeničkog centra u Osnovnoj školi u Potocima, takođe proizlazi i iz iskaza svjedoka S. K., koji je na glavnom pretresu izjavio da je na izlazu iz fiskulturne sale škole, a prije nego što su krenuli u pravcu HE Mostar, kraj njega naišao optuženi Ćurić, koji mu je na uho šapnuo da bježi, a kada je svjedok kasnije od optuženog tražio pojašnjenje, šta je mislio pod tim da "bježi", isti mu je odgovorio: "Sad je kasno".⁴⁸

229. Nadalje, svjedokinja Dragica Crnjac, je prilikom davanja iskaza u istrazi 25.03.2014 godine, zapisnik broj: T16-12/3-1-04-2-Z/42/14 od 25.03.2014. godine⁴⁹, a što je potvrdila i na glavnom pretresu, izjavila da je Enes Ćurić kada su krenuli iz škole, rekao njenom mužu Anti da se tamo ide jer je HVO treba da napadne položaje Armije RBiH te mu je rekao da ukoliko dođe do napada od strane HVO-a, da će svi odabrani zarobljenici biti upotrijebljeni kao živi štit. U prilog tome govori i uloženi materijalni dokazi Tužilaštva, T-197 i T-198, odnosno borbena naređenja Komande 4. Korpusa Armije R BiH iz kojih proizlazi da je u inkriminisaom periodu, težište odbrane Armije R BiH, bila upravo HE Mostar te da su u tom pravcu naređena aktivna borbena dejstva.⁵⁰

230. Sud je iz činjeničnog opisa predmetne tačke izmjenjene optužnice izostavio dio gdje se navode uslovi boravka zarobljenih u Vrapčićima i to u prostorijama predionice "Đuro Salaj" kao i garaže porodice Kazazić, kao i dio gdje je optuženima stavljeno na teret da su odgovorni što su dva nepoznata vojnika Armija R BiH ošamarila Jašin Anđu.

⁴⁷ Transkript broj: S1 1 K 017146 15 Kri od 29.06.2015. godine, str. 31.

⁴⁸ Transkript broj: S1 1 K 017146 15 Kri od 16.09.2015. godine, str. 12.

⁴⁹ Dokaz Tužilaštva T4-b

⁵⁰ T-197 Naredba Komande 4. Korpusa od 25.08.1993. godine, u potpisu komandant Arif Pašalić i T-198 Borbeno naređenje Komande 4. Korpusa od 15.9.1993. godine, u potpis komandant Arif Pašalić

Naime, u toku dokaznog postupka nisu provedeni dokazi iz kojih bi proizlazilo da su optuženi znali da će civili hrvatske nacionalnosti biti par dana smješteni u neuslovnim objektima i bez hrane, u Vrapčićima, na kom području su ostali do 29.08.1993. godine. Suprotno tome, iz provedenih dokaza proizilazi da pripadnici Armije R BiH u Vrapčićima nisu željeli da prihvate i smjeste civile hrvatske nacionalnosti u predionicu Đuro Salaj u Vrapčićima, te da zbog vode u podrumskoj prostoriji predionice, u koju prostoriju su zatvorenici povedeni ali nisu boravili kako to stoji u činjeničnom opisu, isti su ubrzo premješteni. Na osnovu provedenih dokaza proizilazi da je smještaj zatvorenika u Vrapčićima bio iznuđen trenutnim okolnostima događaja, s obzirom da zatvoreni civili zbog onesposobljavanja kamiona, kao i zauzimanja brane, nisu nastavili put prema Hidoelektrani Mostar, niti su zbog razmjene vatre između sukobljenih strana mogli biti vraćeni u školu u Potoke. Takođe nesporno je utvrđeno, na osnovu saglasnih iskaza saslušanih svjedoka, da optuženi Ibrahim Demirović i Habib Čopelj nisu boravili tom prilikom na području Vrapčića, već da je sa civilima hrvatske nacionalnosti jedino bio optuženi Ćurić.

231. Sud je na osnovu iskaza saslušanih svjedoka utvrdio da optuženi Ćurić, tom prilikom svojim radnjama nije pogoršavao uslove boravka zatvorenika, budući da je isti po iskazu svjedoka S.K. i Jozike Ivanković civilima u tim danima obezbjedio nešto hrane. Tako svjedok S.K. navodi: "On je otišao, po selu, molio kumio da ispeku uštipaka barem. To je on donio".⁵¹ Takođe i svjedokinja Anđa Jašin u odnosu na događaj vezan za njeno fizičko maltretiranje od strane dvojice NN pripadnika AR BiH je navela: "Eno mi je pripomogo, vratio me među moje".⁵²

232. Sud je na osnovu provedenih dokaza utvrdio postojanje *mens rea* na strani optuženih koja se ogleda u svijesti optuženih da svojim radnjama čine konkretno krivično djelo, odnosno da su isti bili svjesni svog djela kao i činjenice da će zbog njihovih radnji nastupiti zabranjena posljedica, te je iz njihovog ponašanja jasno da su takvu posljedicu i htjeli da ostvare. Bez obzira na činjenicu da odabrani civili nisu u konačnici stigli na planirano odredište, tj. HE Mostar, iz razloga što je pala granata pored kamiona kojim su voženi i isti onesposobila za daljnju vožnju, kao i da je u međuvremenu javljeno da je ista zauzeta od strane snaga HVO-a, Vijeće cijeni da je opasnost po život civila bila stvarna, te da su zbog opasnosti u kojoj su bili izloženi isti pretrpjeli strah, duševnu bol i patnju.

⁵¹ Transkript broj: S1 1 K 017146 15 Kri od 16.09.2015. godine, str. 23

Naime, samo saznanje da će biti upotrijebljeni kao živi štit, što su svi svjedoci oštećeni naveli, kod oštećenih, koji su bili pretežno starije žene, izazvalo je strah i neizvjesnost za vlastiti život. Pored toga, zatvoreni civili su na putu do planiranog odredišta, tj. do HE Mostar, bili izloženi unakrsnoj vatri, pa tako i konstantoj opasnosti za vlastiti život, obzirom da su se kretali područjem gdje su vođena aktivna borbena dejstva između Armije R BiH i snaga HVO-a, da se pucalo na sve strane, da je TAM-ić kojim su oštećeni prevoženi onespособljen usljed pada granate, i da su isti bili primorani da put nastave puzeći, krijući se od pucnjave.

233. Imajući u vidu sve navedeno, Vijeće cijeni da je Tužilaštvo, suprotno navodima odbrane, izvelo dokaze iz kojih van razumne sumnje proizlazi da su optuženi preduzeli radnje u odabiru i odvođenju civila na živi štit, sa namjerom i znanjem da se grupa zatvorenih civila odabira i odvodi u pravcu Vrapčića kao živi štit, a kako bi se spriječilo zauzimanje HE Mostar od strane snaga HVO-a. Dakle, Vijeće nalazi da je nesporno da su optuženi postupali sa direktnim umišljajem, odnosno da su znali i bili svjesni da radnje poduzimaju u odnosu na lica koja su zaštićena međunarodnim konvencijama, te da je prema istim zabranjen svaki vid nečovječnog postupanja, a protivno kojim zabranama su optuženi postupili.

234. Shodno naprijed iznesenom, Vijeće nalazi da je Tužilaštvo *van razumne sumnje*, dokazalo da su optuženi Enes Ćurić, Ibrahim Demirović i Habib Čopelj, počinili krivično pravne radnje koje su im tačkom 4. izmijenjene optužnice stavljene na teret.

TAČKA 5. OSUĐUJUĆEG DIJELA PRESUDE (tačka 3. izmijenjene optužnice)

Ovom tačkom se optuženi Enes Ćurić tereti da je neutvrđenog dana, u vremenskom periodu od 22.07.1993. godine pa do 02.12.1993. godine, u mjestu Potoci, opština Mostar, iz zatvoreničkog objekta u Osnovnoj školi u Potocima, u kojem su bili zatvoreni civili hrvatske nacionalnosti, odredio i uputio četiri mlađe djevojke u blizinu Osnovne škole u Potocima, na otvoreni prostor gdje se pucalo, na izvlačenje ubijene ženske osobe bošnjačke nacionalnosti koja je na tom mjestu poginula usljed borbenih dejstava, među kojima lice „B“, Anicu Kolobaru i Mladenku Mikulić,

⁵² Transkript broj: S1 I K 017146 15 Kri od 15.07.2015. godine, str. 19.

pa dok su pripadnici Armije RBiH čekali skriveni od pucnjave, one su pomoću deke izvukle mrtvu djevojku, pri čemu su zbog borbenih dejstava bile izložene opasnosti za vlastiti život, kojom prilikom su pretrpjele strah i duševnu patnju.

235. Na okolnosti navedene tačke izmjenjene optužnice, saslušani su neposredni učesnici predmetnog događaja oštećeni: Anica Kolobara, Mladenka Mikulić, svjedik "B", zatim svjedok Esad Tipura kao i sam optuženi Enes Ćurić koji je na glavnom pretresu dao iskaz u svojstvu svjedoka.

236. U toku postupka Sud je van razumne sumnje utvrdio da je optuženi Ćurić Enes u inkriminisanom periodu, odnosno od 22.07.1993. pa do 02.12.1993. godine, bio upravnik zatočeničkog objekta u Osnovnoj školi u mjestu Potoci, opština Mostar, što je obrazloženo u prethodnim odjeljcima presude. Takođe, Sud je utvrdio, da su svjedokinje Anica Kolobara i Mladenka Mikulić, zajedno sa svjedokom "B" u istom periodu u tom zatočeničkom objektu bile zatvorene, kao civili hrvatske nacionalnosti, a što tokom postupka niko nije osporavao. Da je optuženi Enes Ćurić, u inkriminisanom periodu odredio 4 mlađe djevojke iz zatvoreničkog objekta u Osnovnoj školi u Potocima i iste uputio na izvlačenje ubijene ženske osobe, proizlazi iz iskaza oštećenih Anice Kolobara i Mladenke Mikulić, a koje iskaze je Sud prihvatio kao vjerodostojne, obzirom da su dati uvjerljivo, da su međusobno saglasni, te da su iste svjedočile o neposrednim saznanjima koje imaju o predmetnom događaju. Tako svjedokinja Anica Kolobara navodi da je optuženi Enes Ćurić odredio nju, Mladenku Mikulić, "B" i Lucu Kordić kako bi išle na izvlačenje tijela nastradale kćerke stražara Kaminića, koja je poginula kod jednog potočića, jer je niko nije smio iznijeti. Do mjesta pogibije pomenute djevojke vodila su ih dva vojnika, među kojima i mladi Kaminić. Ista svjedokinja ističe da se tada pucalo, "nebo grmi", svako se bojao, "meci zvižde".

237. Svjedokinja Mladenka Mikulić opisuje da je optuženi Ćurić uvijek imenom i prezimenom prozivao zarobljenike koji trebaju ići na prinudni rad, te da je tako jednom prilikom prozvaao četiri žene: nju, svjedoka "B" Irenu Mikulić i Anicu Kolobaru, da idu na izvlačenje tijela stradale djevojke koje se nalazilo na cesti.

238. Svjedokinja "B" navodi da su je na izvlačenje poginule djevojke vodili stražari iz škole i neki Kaminić koji je tom prilikom udario nogom u stražnjicu. Ističe da je taj događaj za nju bilo jako stresan i užasan, da je djevojčicu podigla i vidjela da ima rupu na glavi, iz

koje je nešto curilo, pa je shvatila da je to njen mozak, a da se za svo to vrijeme pucalo.

239. Da je svjedok "B" zajedno sa drugim ženama išla da izvlači tijelo poginule djevojke navela je u svom iskazu i svjedokinja A. G., ističući da je jedna osoba poginula na nekom mostu i da su tu osobu izvukle svjedok "B" i još neke žene, a da je tad sa njima bio optuženi Enes Ćurić.

240. Svjedokinje Mladenka Mikulić, Anica Kolobara, kao i svjedokinja "B", saglasno navode kako niko od pripadnika AR BiH nije smio da izvuče tijelo poginule djevojke, obzirom da se isto nalazilo na "otvorenom prostoru" gdje se pucalo, iz kojeg razloga su upravo one poslate sa tim zadatkom, a što je kod njih prouzrokovalo strah i duševnu bol zbog životne opasnosti kojoj su bile izložene.

241. Prema iskazu svjedokinje Mladenke Mikulić, odabrane žene, njih 4, u pratnji dvojice vojnika, pješačile su do mjesta gdje se nalazilo tijelo ubijene djevojke, gdje su im ti vojnici dali jednu deku da uz pomoć nje izvuku tijelo mrtve djevojke. Ista svjedokinja opisuje da se svo vrijeme dok su pješačili, intenzivno pucalo sa hrvatske strane, a da su ih pritom vojnici koji su ih pratili izazivali riječima: "Sad će vas vaši ubiti"⁵³ kao i da su se isti vojnici krili od pucnjave, dok su one izvlačile tijelo mrtve djevojke sa ceste. Ističe da su poginulu djevojku prevrnuli u deku, glava joj je bila smrskana, te da su njih četiri uhvatile deku na četiri strane i sklonile tijelo iza jedne kuće. Svjedokinja Mikulić je opisala da se osjećala jadno, užasno, prestravljeno.

242. Svjedok Esad Tipura, koji je u kritično vrijeme bio pripadnik Armije R BiH i boravio u Osnovnoj školi u Potocima, potvrdio je navode oštećenih Anice Kolobare, Mladenke Mikulić i svjedoka "B" da niko od pripadnika AR BiH nije smio da izvuče mrtvo tijelo poginule djevojke. Isti svjedok je dodao da se niko od žitelja Bijelog Polja u tom periodu nije kretao cestom, te da se tražio zaklon od snajperiste koji se nalazio sa druge strane Neretve, smješten u bunkeru Crne stijene iznad Raštana. Dalje isti svjedok je potvrdio i navode iz optužnice, da je kritične prilike ubijena jedna ženska osoba bošnjačke nacioanlnosti, ističući da je navedeni snajperista, na mostu ubio malu Kaminičku, kćerku stražara Ahmeta Kaminića, koja je imala 17 godina, na način da joj je metkom "raznio glavu". Svjedok Tipura ističe da je došao u školu u Potocima, čim je saznao za pogibiju ove djevojčice, te da je bio prisutan kada su se četiri žene javile optuženom Enesu Ćuriću

⁵³ Transkript broj: S1 1 K 017146 15 Kri od 20.05.2015. godine, str. 26

da će dobrovoljno sa jednim čebetom otići da izvuku to dijete u zaklon, što su i učinile. Sud nije prihvatio iskaz ovog svjedoka u dijelu gdje ističe da su se četiri žene javile dobrovoljno Ćuriću, pošto je to potpuno suprotno navodima ostalih svjedoka, posebno svjedoka oštećenih, a pod okolnostima kada niko od pripadnika AR BiH nije smio da izvuče mrtvo tijelo poginule djevojke, što je isti svjedok naveo, potpuno je nelogičan njegov iskaz u dijelu gdje ističe da su se mlađe žene, zatočenice u Osnovnoj školi u Potocima, dobrovoljno javile da obave taj posao.

243. Nasuprot iskazima navedenih svjedoka, optuženi Enes Ćurić je prilikom saslušanja u svojstvu svjedoka, izjavio je da je čuo da je vojna policija 47. Bjelopoljske brigade, po naredbi komande otišla da izuzme par žena iz škole da izvuku tijelo nastradale djevojke, jer su smatrali da će se i dalje pucati sa strane HVO-a, ali da on te prilike nije bio u školi u Potocima, nego da je došao na lice mjesta kada je sve već bilo obavljeno. Vijeće nije poklonilo vjeru iskazu optuženog Ćurića, budući da je isti potpuno suprotan iskazima svjedoka oštećenih Mladenke Mikulić i Anice Kolobare koje su saglasno i na uvjerljiv način istakle da je upravo optuženi Ćurić iste odredio i uputio da izvlače tijelo poginule djevojke. Da je optuženi bio prisutan u Osnovnoj školi u Potocima kada su oštećene odvedene da izvlače tijelo mrtve djevojke proizilazi i iz iskaza svjedoka Esada Tipure.

244. Imajući u vidu saglasne iskaze svjedoka oštećenih Anice Kolobare i Mladenke Mikulić da ih je optuženi Ćurić odredio i uputio da izvuku tijelo ubijene djevojke, te da se u to vrijeme pucalo, kao i iskaz svjedoka Esada Tipura da je ubijena mala Kaminička blizak rod sa stražarom u Osnovnoj školi u Potocima, Ahmetom Kaminićem i da su žene iz škole otišle da izvuku tu djevojku jer niko od pripadnika AR BiH to nije smio, Sud je van razumne sumnje utvrdio da je optuženi Ćurić u momentu kada je preduzimao radnje određivanja i upućivanja žena da izvuku tijelo mrtve djevojke znao, odnosno bio svjestan da tim radnjama iste zatvorenice izlaže velikoj opasnosti po vlastiti život, te da zadatak koji trebaju obaviti može kod istih prouzrokovati veliki strah i duševnu patnju.

245. Iz saglasnih iskaza svjedoka Mladenke Mikulić, Anice Kolobare i svjedoka "B", proizilazi da su u vrijeme izvlačenja ubijene ženske osobe bošnjačke nacionalnosti, iste bile izložene opasnosti po život, da je ta opasnost bila veoma izražena pošto se za to vrijeme pucalo, zbog čega su pripadnici AR BiH bili sklonjeni od pucnjave i čekali da oštećene izvuku mrtvo tijelo, te da su iste prilikom izvlačenja tijela mrtve djevojke, pretrpjele veliki strah i duševnu patnju.

246. Shodno naprijed iznesenom, Vijeće nalazi da je Tužilaštvo *van razumne sumnje*, dokazalo da je optuženi Ćurić počinio krivičnopravne radnje koje su mu tačkom 3. izmijenjene optužnice stavljene na teret, zbog čega je istog oglasio krivim, zbog krivičnog djela iz člana 142 KZ BiH.

TAČKA 6. OSUĐUJUĆEG DIJELA PRESUDE (tačka 5. izmijenjene optužnice)

Ovom tačkom izmijenjene optužnice optuženom Ćuriću je stavljeno na teret da je neutvrđenog dana u vremenskom periodu od 22.07.1993. godine pa do 02.12.1993. godine, zajedno sa drugim njemu poznatim pripadnicima Armije R BiH iz prostorije Osnovne škole u Potocima u kojima su bili smješteni zatvoreni civili hrvatske nacionalnosti, odabrao žene, koje su sa sobom imale malu djecu kako ne bi pobjegle, među kojima Zoricu Zovko, Joziku Ivanković, J. A. i Zoru Azinović, da bi iste zatim bile odvedene do samostana u mjestu Zatok u blizini katoličke crkve u Potocima, gdje su im djeca ostavljena u samostanu kod pripadnika Armija RBiH, a one odvedene do rijeke Neretve, kako bi izvukle ranjenika, pripadnika Armije RBiH, koji se nalazio na jednoj stijeni na suprotnoj strani rijeke Neretve, natjerane da zagaze u vodu i idu po ranjenika, dok su pripadnici Armije RBiH ostali skriveni na obali, pa kako same nisu uspjele izvući ranjenika, vraćene su do samostana, da bi sutradan na izvlačenje bili dovedeni i Karlo Azinović i Mladenka Mikulić, kojoj su dali megafon s ciljem da sa vrha samostana zove pripadnike Hrvatskog vijeća odbrane (HVO) da ne pucaju i da se tu nalaze lica hrvatske nacionalnosti i tako ih zaštite od pripadnika Hrvatskog vijeća odbrane (HVO) koji su pucali, pa je Karlo Azinović vezao konopac za nogu, stavio šlauf na sebe i preplivao Neretvu, dok su imenovane žene puštale konopac koliko je bilo dovoljno da dođe do ranjenika i tako izvukli ranjenika, stavili ga na nosila i odnijeli u navedeni samostan, nanoseći im na taj način duševni bol, patnju i strah za vlastiti život

247. Na osnovu saglasnih izjava svjedoka Zorice Zovko, Mladenke Mikulić, Željke Zovko, Daliborke Buntić i C.Š., proizlazi da je optuženi Enes Ćurić, za vrijeme zatočeništva hrvatskih civila u Osnovnoj školi u Potocima, neutvrđenog dana u vremenskom periodu od 22.07.1993. godine do 02.12.1993. godine, izvršio odabir žena civila, hrvatske

nacionalnosti koje će ići na izvlačenje ranjenog pripadnika Armije R BiH, te da je tom prilikom ciljano birao žene-majke male djece, kako iste ne bi mogle pobjeći.

248. Svjedokinja Zorica Zovko je svjedočeći na okolnosti izvođenja iz škole u Potocima, izjavila da je kritične prilike odabrana da zajedno sa drugim ženama izvuče ranjenog pripadnika Armije R BiH, te opisuje kako je optuženi Enes Ćurić nju, Joziku Ivanković, J.A. i Zoru Azinović izveo iz Osnovne škole u Potocima u kojoj su boravile te im rekao gdje će ići, a da su po njih došli Mirso Magić i Kaja Beglerović, koji su ih sa autom odvezli do magistrale, odakle su žene pješke došle do samostana gdje su morale ostaviti djecu.

249. Takođe, i svjedokinje Mladenka Mikulić, Željka Zovko i Anica Kolobara su potvrdile da ih je kritične prilike odabrao i prozvao optuženi Enes Ćurić. Svjedokinja Željka Zovko je pri tome istakla da je optuženi Ćurić tražio majke sa djecom.

250. Da je Enes Ćurić određivao ko će od zarobljenih hrvatskih civila ići na izvlačenje ranjenog pripadnika Armije R BiH, takođe proizlazi i iz iskaza svjedokinje C.Š. koja je opisala kako je optuženi Ćurić ušao u fiskulturnu salu škole u Potocima, gdje su bili smješteni civili hrvatske nacionalnosti te prozivao: „ti, ti, ti...“, te da je istog molila da je ne vodi, ali ju je on ipak poslao zajedno sa njenim devetogodišnjim sinom. Navedeno su potvrdile i svjedokinje Daliborka Buntić te Jozika Ivanković, koja je izjavila da je Enes Ćurić ciljano birao žene koje su imale nekoga u školi, djecu ili muževe.

251. Imajući u vidu da su naprijed navedeni svjedoci, jasno i saglasno izjavili da su vidjeli kako je optuženi Ćurić u školi odabrao i prozvao zatvorenike koji su potom odvedeni na zadatak izvlačenja ranjenika, Vijeće nije prihvatilo tvrdnju optuženog Enesa Ćurića, da isti te prilike nije bio prisutan u školi.

252. Da je optuženi Enes Ćurić ciljano birao zatvorenice koje su imale porodicu u zatvoreničkom objektu, odnosno majke sa djecom, da idu na izvlačenje ranjenika, takođe proizlazi iz iskaza svjedokinje Željke Zovko, koja je opisala kako je Enes Ćurić prozvao Cviju, Zoru, Jelu, dok je jedan vojnik pokazao prstom na svjedokinju, budući da je pored nje ležala j curica od 7-8 godina, koja je bila njena rodica. Međutim Enes Ćurić je tad rekao: “Ne nju, nije to njezino dijete, ona će ti pobjeći”⁵⁴, tako da svjedokinja nije otišla.

⁵⁴ Transkript broj: S1 I K 017146 15 Kri od 08.04.2015. godine, str. 28

253. Navedeno je potvrđeno i iskazom svjedoka Alena Rozića, koji je izjavio da je od Eze Tipure saznao da je i on trebao da ide na izvlačenje ranjenika iz Neretve, ali da je umjesto njega odabran Karlo Azinović, obzirom da je Karlo, za razliku od ovog svjedoka, imao ženu i djecu u zatvoru.

254. Na osnovu saglasnih izjava svjedokinja Zorice Zovko, Anice Kolobara, C.Š. i J.A. koje je iskaze Sud prihvatio kao uvjerljive i vjerodostojne, Sud je van razumne sumnje utvrdio da su odabrane žene, među kojima Zorica Zovko, Jozika Ivanković, J. A. i Zora Azinović, zajedno sa djecom, odvedene iz škole u Potocima od strane pripadnika Armije R BiH, do samostana u mjestu Zatok, u blizini katoličke crkve u Potocima, gdje su morale ostaviti svoju djecu kod pripadnika AR BiH, a one su povedene dalje do rijeke Neretve, kako bi izvukle ranjenika, pripadnika AR BiH, koji je se nalazio na jednoj stijeni na suprotnoj strani rijeke Neretve. Navedeno je potvrdila i svjedokinja Daliborka Buntić, koja je izjavila da je zajedno sa drugom djecom bila zaključana u podrum samostana, od strane pripadnika Armije R BiH, a da su njenu majku i druge žene poslali na Neretvu.

255. Iz saglasnih iskaza svjedoka Jozike Ivanković, Zorice Zovko, J.A. i C.Š. proizlazi da su su oštećene od pripadnika Armije R BiH dobile konopac i šlauf i instrukcije gdje bi se mogao nalaziti ranjenik, te da su iste natjerane da zagaze u rijeku Neretvu i dođu do ranjenika, ali da iste nisu uspjele da izvuku ranjenika iz Neretve, zbog čega su zajedno sa djecom vraćene u školu u Potocima. Na osnovu saglasnih iskaza svjedokinja Zorice Zovko, Mladenke Mikulić i C.Š. Sud je utvrdio da je sutradan uslijedio drugi pokušaj izvlačenja ranjenog pripadnika Armije R BiH iz Neretve, kojom prilikom pored već odabranih žena, optuženi Enes Ćurić je odredio Karla Azinovića i Mladenku Mikulić da odu do Neretve radi obavljanja ovog zadatka. Iz iskaza svjedokinja Mladenke Mikulić, a koji je Vijeće ocijenilo kao uvjerljiv i vjerodostojan, proizlazi da je ista kritične prilike sa vrha samostana sa megafonom pozivala pripadnike HVO-a da ne pucaju, da se tu nalaze lica hrvatske nacionalnosti, te da obustave vatru, ukoliko ne žele da ih ubiju.

256. Na osnovu saglasnih iskaza svjedoka Jozike Ivanković, Zorice Zovko, J.A., a čije iskaze je Vijeće ocijenilo kao objektivne i vjerodostojne, proizlazi da su Karlo Azinović i odabrane žene, sišli do Neretve, da bi potom Karlo Azinović vezao konopac za nogu, stavio šlauf na sebe i preplivao Neretvu, dok su žene puštale konopac koliko je bilo dovoljno da Karlo dođe do ranjenika, kojeg su onda iste žene uz pomoć konopa izvukle i iznijele na obalu, dok su se pripadnici Armije R BiH, za to vrijeme krili u samostanu, kako

pripadnici HVO-a ne bi na njih pucali, a kako su to detaljno i uvjerljivo opisali navedeni svjedoci.

257. Navedene svjedokinje su saglasno istakle da su prilikom angažovanja radi izvlačenja ranjenog pripadnika Armije R BiH iz Neretve, pretrpjele duševnu bol i patnju, kao i strah za vlastiti život. Naime, oštećene su odvedene na prve borbene linije između Armije R BiH i HVO-a, na obalu rijeke Neretve, koja je predstavljala liniju razgraničenja između dviju zaraćenih strana. Tako je svjedokinja Mladenka Mikulić izjavila da su izabrane žene trebale poslužiti kao živi štit, jer se stalno pucalo sa strane HVO-a. Oštećene su kritične prilike odvojene od svoje djece, koju su pripadnici Armije R BiH zatvorili u podrum samostana, dok su one bile primorane da iz rijeke Neretve izvuku ranjenika. Svjedokinja Zorica Zovko opisuje kako im je od strane pripadnika Armije R BiH naređeno da štite ranjenog vojnika, te da im je zapriječeno da će njih ubiti ukoliko snage HVO-a ubiju njihovog ranjenog pripadnika Armije. Dakle, oštećeni su kritične prilike morali rizikovati vlastiti život, te preduzimati sve potrebne radnje kako bi sa područja gdje su se odvijala aktivna borbena dejstva izvukli ranjenog vojnika, pritom strahujuću za svoj život, kao i život svoje djece koju su morali ostaviti sa pripadnicima Armije R BiH. Shodno naprijed iznesenom, Vijeće nalazi da su oštećeni tom prilikom pretrpili snažnu duševnu bol, patnju i strah, te da je Tužilaštvo *van razumne sumnje* dokazalo da je optuženi Enes Ćurić, počinio krivičnopravne radnje koje su mu tačkom 5. izmijenjene optužnice stavljene na teret.

TAČKA 8. OSUĐUJUĆEG DIJELA PRESUDE (tačka 6. izmijenjene optužnice)

Navedenom tačkom izmijenjene optužnice optuženi Habib Čopelj se tereti da je neutvrđenog dana u mjesecu augustu 1993. godine, u mjestu Potoci, opština Mostar, dok su se zatvorenici muškarci, civili hrvatske nacionalnosti, nalazili na prinudnom radu radeći za potrebe Armije RBiH, odveo zarobljenika Stanislava Krezića u jednu prostoriju u napuštenoj kući, u kojoj se nalazila veća hrpa veoma sitnog pijeska (pržine), zatvorio sve prozore i vrata i naredio mu da lopatom prebacuje pijesak sa jedne hrpe na drugu, a kako je pijesak bio suh i sitan, a sva vrata i prozori bili zatvoreni, došlo je do nepodnošljivog dizanja prašine, usljed čega se u prostoriji nije vidjelo ništa, pa zbog iscrpljenosti i ogromne prašine, Stanislav Krezić nije mogao disati, dok su mu usta, nos i uši bili puni prašine, usljed čega je

dva dana iskašljavao prašinu, nanoseći mu na taj način snažnu tjelesnu bol i patnju.

258. Na okolnost iz ove tačke izmjenjene optužnice svjedočio je svjedok oštećeni Stanislav Krezić, svjedok Alen Rozić, kao i optuženi Enes Ćurić, koji je na glavnom pretresu dao iskaz u svojstvu svjedoka.

259. Svjedok-oštećeni Stanislav Krezić je izjavio da su u augustu mjesecu 1993. godine dok se nalazio zatvoren, sa ostalim licima hrvatske nacionalnosti u Skenderovim kućama u Potocima, došli vojnici i odveli njih četvoricu zatvorenika u dvije kuće prema Trujištu, gdje su prebacivali neke stvari iz tih kuća. Nakon sat- dva na mjesto događaja došao je Habib, Hebib, kojeg je svjedok poznavao od ranije, pošto je držao kafanu u Nevesinju. Svjedok je izjavio da ga je Habib tom prilikom, optužio da je imao vezu sa nekom curom Muslimankom, što mu se vjerovatno nije svidjelo, nakon čega mu je naredio da uđe u jednu prostoriju gdje se nalazila sitna pržina (pijesak), te mu je zatvorio prozore i vrata, a zatim mu naredio da prebaci tu pržinu iz jednog ćoška u drugi.

260. Svjedok Krezić opisuje da je taj pijesak bio toliko sitan da se stvorila velika prašina zbog čega ništa nije mogao vidjeti, a da su pritom vrata i prozori bili zatvoreni. Kad je svjedok prebacio sav pijesak sa jedne na drugu stranu prostorije, Habib mu je ponovo naredio da isti pijesak vrati na drugu stranu, što je svjedok i uradio, pri čemu od prašine nije mogao disati i bio je sav bijel. Kao posljedicu prebacivanja pržine, svjedok Krezić navodi da je nakon predmetnog događaja, nekoliko dana iskašljavao prašinu koja mu je bila ušla u pluća i da je teško disao. Isti svjedok ističe da nakon što je završio sa prebacivanjem pijeska, Habib mu je naredio i da prenese jednu veliku gredu, što je i učinio.

261. Svjedok Krezić je takođe naveo da je to prebacivanje pijeska-pržine intenzivno trajalo oko 20 minuta, te da mu je tom prilikom optuženi Habib naredio da pijesak prebacuje na način da se vani čuje zvuk lopate, pošto je optuženi svo to vrijeme stajao izvan prostorije. Svjedok Krezić je na kraju naglasio da mu je to bio jedan od najtežih dana, jer poslije toga nije mogao dva dana ustati na noge.

262. Ovakav iskaz svjedoka, Vijeće je ocijenilo kao uvjerljiv i vjerodostojan, obzirom da je isti detaljno opisao šta mu se zaista desilo i kako se osjećao u datom trenutku te koje je posljedice pretrpio usljed postupanja optuženog Habiba Čopelja, a isti iskaz je potvrđen i

iskazom svjedoka Alena Rozića, kao i svjedočenjem optuženog Ćurića .

263. Naime, saglasno iskazu oštećenog Krezića, svjedok Alen Rozić je na glavnom pretresu naveo da je bio prisutan kada je optuženi Habib Čopelj, tokom obavljanja prinudnih radova u Potocima, odveo oštećenog Stanislava Krezića, u neku kuću, da tamo obavi neke poslove. Isti svjedok ističe da je nakon toga vidio da se oštećeni Stanislav vratio, i da je tom prilikom bio prekriven prašinom, odnosno da je bio sav bijel od prašine i da se žalio na bolove u leđima te da je svjedoku ispričao kako ga je Habib Čopelj natjerao da prebacuje pržinu sa jednog kraja na drugi kraj u nekoj zatvorenoj prostoriji, gdje nije bilo ni prozora niti zraka.

264. Na upit tužitelja da li mu je poznato zašto je optuženi Habib Čopelj izabrao baš oštećenog Stanislava Krezića da prebacuje pržinu, svjedok je odgovorio da je Habib navodno „im'o neki pik na njega radi neke žene“.

265. Takođe optuženi Enes Ćurić, u svom iskazu datom u svojstvu svjedoka je naveo da mu je oštećni S. K., kasnije, nakon rata, na zajedničkim kafama, „sto puta pričao“ kako je prebacivao pržinu u zatvorenom prostoru, pa kada se ima u vidu iskaz oštećenog na predmetnu okolnost, proizilazi da je oštećeni Krezić dobro zapamitio posledice koje je tom prilikom pretrpio i da mu je isti događaj ostao u dubokom sjećanju, o kojem je kasnije često pričao.

266. Imajući u vidu da je oštećeni Krezić u odnosu na posledicu veoma jasno i uvjerljivo opisao kako se osjećao, te da zbog velike prašine i iscrpljenosti dva dana nije mogao ustati i da je više dana teško disao i iskašljavao prašinu iz pluća, Sud je van razumne sumnje utvrdio da isti tom prilikom trpio snažnu tjelesnu bol i patnju.

267. Odbrana optuženog Habiba u završnoj riječi nije osporavala da je u konkretnom slučaju, optuženi Habib preduzeo radnju u smislu da oštećeni Krezić prebaci pjesak u jednoj prostoriji, u vrijeme izvođenja radova u Potocima, ističući da je to učinio kako bi se oslobodio prostor u istoj prostoriji. Takođe, odbrana optuženog Habiba je iznijela stav da je za postojanje radnje nečovječnog postupanja, bilo nužno dokazati da je ista radnja bila smišljena i namjerna i da je takva radnja prouzrokovala tjelesnu patnju ili povredu oštećenog ili ozbiljan nasrtaj na njegovo ljudsko dostojanstvo, a što prema mišljenju odbrane u toku postupka nije dokazano.

268. Sud, suprotno stavu odbrane, a na osnovu saglasnih iskaza oštećenog Stanislava

Krezića i svjedoka Alena Rozića, vezano za okolnosti pod kojima je oštećeni prebacivao pržinu, smatra da radnje optuženog u smislu odvođenja oštećenog u napuštenu kuću, gdje mu je naredio da prebacuje sitni pijesak, zatim zatvaranje vrata i prozora u vrijeme dok oštećeni prebacuje sitni pijesak u zatvorenoj prostoriji, a naročito njegovu naredbu da isti pijesak nakon što ga je oštećeni prebacio sa jednog na drugi kraj prostorije, ponovo vrati na mjesto gdje je ranije bio, ukazuju da je ovakvo postupanje optuženog Habiba predstavljalo namjernu radnju, koja je smišljena kako bi nanijela snažan tjelesni bol i patnju oštećenom Kreziću. Da je optuženi Habib bio svjestan da će prebacivanje sitnog pijeska – pržine u zatvorenoj prostoriji, podići veliku prašinu, usled koje oštećeni neće moći normalno disati, te da će ista prašina ulaziti u usta i nos oštećenog, proizilazi iz iskaza oštećenog Krezića, koji je naveo da je optuženi Čopelj svo to vrijeme stajao izvan iste prostorije, s tim što je naredio da se pijesak prebacuje na način da vani može da čuje zvuk lopate.

269. Nakon analize svih provedenih dokaza, a imajući u vidu da su iskazi svjedoka Stanislava Krezića, Alena Rozića i optuženog Ćurića dati na okolnosti iz predmetne tačke optužnice saglasni i da se međusobno dopunjuju, koje iskaze je Sud u tom dijelu prihvatio kao objektivne i vjerodostojne, Sud smatra da je Tužilaštvo BiH, *van razumne sumnje* dokazalo da je optuženi Habib Čopelj počinio krivičnopravne radnje koje su mu tačkom 6. izmijenjene optužnice stavljene na teret, zbog čega je istog oglasio krivim za krivično djelo ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. KZ SFRJ.

PROTIVZAKONITO ZATVARANJE

270. Objektivni elementi protivzakonitog zatvaranja su:

- da je pojedinac lišen slobode,
- lišavanje mora biti proizvoljno, što znači da nije bilo zakonskih osnova koje bi opravdale lišavanje slobode te

- djelo ili propusts kojim je pojedinac lišen fizičke slobode počinio je optuženi ili osobe za koje snosi odgovornost.⁵⁵

271. U predmetu *Krnojelac*, pretresno vijeće MKSJ je zaključilo da se „lišavanje slobode nekog pojedinca smatra proizvoljnim, a prema tome i protivpravnim, ako ne postoji pravna osnova kojom bi se opravdalo prvobitno lišavanje slobode.”^[1]

272. Subjektivni elementi protivzakonitog zatvaranja su:

- Optuženi je namjeravao počiniti radnju ili propust koji su imali za cilj da osobu liše njegove/njene fizičke slobode, ili
- je optuženi na osnovu razumnog zaključivanja znao da njegova djela ili propusti mogu prouzročiti proizvoljno lišavanje fizičke slobode.⁵⁶

273. Kada je u pitanju subjektivni element, stav MKSJ-a je da se *mora dokazati više od pukog svjesnog učešća u opštem sistemu ili operaciji na osnovu koje se zatočavaju civili, da bi se utvrdilo da je neki pojedinac, počinio krivično djelo protivzakonitog zatvaranja.*⁵⁷

274. Potrebno je da je počinitelj:

- Osoba koja neko lice stvarno smjesti u pritvor bez postojanja osnova sumnje da ono predstavlja bezbjedonosni rizik ili
- Neko ko ima određene ovlasti nad objektom za pritvaranje, a prihvatio je da civil bude smješten u pritvor iako nije znao da osnove za to postoje, ili
- Neko ko ima ovlasti i moć da zatočenike oslobodi, a to ne učini iako zna da nema razumnog razloga za njihovo zatočenje.⁵⁸

⁵⁵ Prvostepena presuda Šakić, str. 12

^[1] Vidjeti predmet *Krnojelac*, presuda Pretresnog vijeća MKSJ, paragraf 114.

⁵⁶ IBID

⁵⁷ Presuda Žalbenog vijeća u predmetu Čelebići, paragraf 342.

⁵⁸ IBID

TAČKA 4. OSUĐUJUĆEG DIJELA PRESUDE (tačka 1. izmijenjene optužnice)

Ovom tačkom izmijenjene optužnice optuženi Enes Ćurić se tereti da je zajedno sa njemu poznatim pripadnicima Armije R BiH dana 30.06.1993. godine ili približno tog dana, na području opštine Mostar, u mjestu Bijelo Polje, Potoci, koja teritorija je od 30.06.1993. godine bila pod kontrolom Armije RBiH, nezakonito lišio slobode više lica - civila hrvatske nacionalnosti, koji su se nalazili u kućama i nisu pružali bilo kakav otpor, a pod izgovorom da se odvođe samo radi njihove bezbjednosti, među kojim civilima su bili i mladb. Daliborka Zovko rođena 1982. i mladb. Dalibor Zovko, rođen 1976. godine, koje civile je zatvorio u Omerikine kuće u mjestu Meke, Potoci, kojom prilikom je na širem području Bijelog Polja, u Potocima i mjestu Vrapčići, protivpravno lišeno slobode i zatvoreno u razne zatvoreničke objekte, najmanje 107 lica - civila hrvatske nacionalnosti, među kojima veći broj djece, žena i staraca, koji su na početku držani u zatočeničkim objektima i to u kući Bore Zovka, u Omerikinim i Skenderovim kućama, a kasnije u Osnovnoj školi u Potocima, sve u periodu od 30.06.1993. godine do 02.12.1993. godine, i bili smješteni u neuslovnim prostorijama, izloženi različitim oblicima nečovječnog postupanja.

275. Na okolnost iz predmetne tačke optužnice svjedočili su svjedoci Zorica Zovko, Dalibor Zovko, Ibrahim Omanović, Esad Tipura, Mladenka Mikulić, Stanislav Krezić, Alen Rozić, Jozika Ivanković, svjedoci „B“, „A“, S.B., A.B., A.G., M.G., Daliborka Buntić, Mara Šilić, A.A. i Dražena Ivanković, kao i optuženi Enes Ćurić, koji je dao iskaz u svojstvu svjedoka.

276. U toku postupka a na osnovu međusobno saglasnih iskaza kako svjedoka optužbe tako i svjedoka odbrane, Sud je van razumne sumnje utvrdio da je Armija R BiH dana 30.06.1993. godine preuzela kontrolu u mjestima Bijelo Polje i Potoci, te drugim okolnim mjestima na području opštine Mostar, nakon čega je uslijedilo protivpravno lišenje slobode civila hrvatske nacionalnosti, te njihovo zatvaranje u razne zatvoreničke objekte.

277. Da je optuženi Enes Ćurić počinio krivičnopravne radnje koje mu se tačkom 1. izmijenjene optužnice stavljaju na teret, odnosno da je dana 30.06.1993. godine ili približno tog dana učestvovao u protivpravnom lišenju slobode i zatvaraju civila hrvatske nacionalnosti proizlazi iz saglasnih izjava, kako svjedoka optužbe - oštećenih lica, tako i svjedoka odbrane, kao i iz iskaza koji je optuženi dao na glavnom pretresu u svojstvu

svjedoka.

278. Tako je svjedokinja Zorica Zovko svjedočeći na okolnosti tačke 1. izmijenjene optužnice izjavila da su dana 30.06.1993. godine, na vrata njene kuće došle njene komšije koji su joj rekli da je Armija R BiH ušla u Bijelo polje, da je zauzela Gorance i Vrde i Široki, te tu noć zajedno sa mužem Zdravkom i dvoje mlđb. djece Daliborkom i Daliborom, provodi u kući Filipa Zovke. Dalje svjedokinja navodi da su sutradan pred Filipovu kuću došli Miralem Bubalo, Sultan, Eno Ćurić i još jedno lice, te da su od njih tražili naoružanje. Svjedokinja je Miralemu Bubalu rekla da su njen muž Zdravko i njegov rođak Ilija već ranije predali oružje koje su posjedovali, nakon čega nju, njenog muža Zdravka, njihovo dvoje mlđb. djece Daliborku i Dalibora i Iliju Zovko odvođe u Meke i smještaju u Omerikine kuće. Kao razlog njihovog odvođenja, saopšteno im je da je neka baba ubila tri vojnika, i da njih zbog toga moraju „skloniti“.

279. Da je optuženi Ćurić učestvovao u protivpravnom lišenju slobode civila, potvrdio je i svjedok Dalibor Zovko, koji je na glavnom pretresu izjavio da su kritične prilike, pred kuću došla trojica/četvorica vojnika, kojom prilikom su zarobili njega, njegovu majku Zoricu i sestru Daliborku, a među kojim vojnicima je svjedok prepoznao Ćelu, Sultana i Enesa Ćurića kojeg je od ranije poznao, obzirom da su iz istog mjesta. Dalje je svjedok naveo da su tom prilikom prebačeni u Meke u jednu kuću, a zatim u prostorije 4. Osnovne škole u Mostaru, gdje su ostali 15-ak dana, nakon čega su smješteni u Osnovnu školu "Bratstvo i jedinstvo" u Bijelom Polju, gdje ostaju sve do 02.12.1993. godine, kada su razmijenjeni.

280. Saglasno iskazu svjedokinje Zorice Zovko koja je izjavila da je Eno Ćurić zarobio nju, njenog muža Zdravka, njihovo dvoje mlđb. djece Daliborku i Dalibora te Iliju Zovko, te iskazu njenog sina Dalibora Zovka, i sam optuženi Enes Ćurić prilikom saslušanja na glavnom pretresu u svojstvu svjedoka navodi kako je zajedno sa Sultanom "izuzeo" Zdravka Zovku, Iliju Zovku, njegovog strica i od strica bratića, ženu i dvoje djece od Zdravka Zovke, te da su iste proveli do Meka, nakon čega on i Ibrica Omanović, ostaju u Omerikinim kućama, zajedno sa civilima.

281. Navedeno je u svom iskazu potvrdio i svjedok odbrane Ibrahim Omanović, koga je optuženi Ćurić na glavnom pretresu zvao Ibrica. Ovaj svjedok je izjavio da je zajedno sa optuženim Enesom Ćurićem učestvovao u "sakupljanju" lica koja su živjela u blizini sabirnog centra u Mekama. Tako svjedok opisuje da je dan- dva poslije ulaska Armije BiH u Bijelo Polje, došao kurir na liniju i rekao mu da se javi u šumarsku kuću koja se nalazila

u Mekama, što je svjedok zajedno sa optuženim Ćurićem i uradio. Dalje navodi da mu je u šumarskoj kući Omer Tipura rekao da bude u pratnji vojnicima Armije R BiH, koji „sakupljaju“ civile hrvatske nacionalnosti, kako bi te civile zaštitili i kako bi se spriječilo eventualno maltretiranje istih. Svjedok je postupio po navedenoj naredbi, pa je tako učestvovao u dovođenju dvije porodice u sabirni centar, a jedna od tih porodica je bila porodica Zovko. Civilima su objasnili da ih odvođe u sabirni centar radi njihove sigurnosti. Svjedok Omanović ističe da ostaje u Omerikinim kućama sa tim dovedenim civilima, da su pazili na njih i navodi da je tu bio prisutan i optuženi Enes Ćurić, čija je uloga bila čuvanje tih civila.

282. Svjedok Esad Tipura je svjedočeći na okolnosti tačke 1. izmijenjenje optužnice, takođe izjavio da je od kurira dobio obavijest da se mora javiti u Meke, u šumarski institut Omeru Tipuri. Kada se svjedok javio Omeru Tipuri, isti mu je rekao: „Eso otiđi gore na vrh Meka u Omerikine kuće i pokušaj smjestiti hrvatske civile koje momci sa linija dovode.“⁵⁹. Svjedok je postupio po po navedenom naređenju, otišao je do Omerikinih kuća gdje je vidio kako se dovode civili, muškarci, žene i djeca. Isti svjedok opisuje da je to dovođenje trajalo nekoliko dana, a da je on u Omerikinim kućama čuvao dovedene civile, pa tako ističe: „Oni ih dovode i oni ih tu ostavljaju, meni na odgovornost da ih čuvam s tandžarom i pet metaka.“⁶⁰

283. Da su civili hrvatske nacionalnosti nakon zauzimanja Bijelog Polja od strane snaga Armije R BiH, dana 30.06.1993. godine ili približno tog dana, smješteni u tzv. Omerikine kuće u Mekama kao i u kuću Bore Zovko proizlazi iz saglasnih iskaza svjedoka: „B“, „A“, S.B., A.B., A.G., M.G., Daliborke Buntić, Mare Šilić, A.A. Bore Zovko, Željke Zovko i Dražena Ivankovića, koje iskaze je Sud u ovom dijelu prihvatio kao uvjerljive i vjerodostojne.

284. Svjedokinja „A“ navodi kako je prvo smještena u Meke, u kuću Željke Zovko, detaljnije opisujući da su na spratu navedene kuće bili smješteni djeca, žene i nemoćni muškarci, dok su radno sposobni muškarci bili u podrumu, odakle je prebačena u Omerikine kuće. Da su 30.06.1993. godine zatvoreni civili bili smješteni u kuću Bore Zovke, nakon čega su prešli u Omerikine kuće, saglasno je potvrdio svjedok Boro Zovko kao i njegova supruga Željka Zovko.

⁵⁹ Transkript broj: S1 1 K 07146 15 Kri od 02.12.2015. godine, str. 25.

⁶⁰ Transkript broj: S1 1 K 017146 15 Kri od 02.12.2015. godine, str. 26.

285. Svjedokinja „B“ navodi da je 30.06.1993. godine u jutarnjim satima, zajedno sa roditeljima i maloljetnim bratom, lišena slobode i smještena u Omerikinim kućama u Mekama gdje se nalazilo oko 30-40 civila hrvatske nacionalnosti. Svjedokinja Jozika Ivanković izjavila je da je zajedno sa svojim sinom i Mladenom Crnjcem, zarobljena kod Zadruga u Potocima, od strane vojnika kojim im se predstavio kao Sultan i koji im je rekao da je Armija R BiH ušla u Bijelo Polje, te da su potom odvedeni u Meke, u Omerikine kuće, sa obrazloženjem da je to u interesu njihove sigurnosti. Svjedoci optužbe Stanislav Krezić i Alen Rozić su istakli da nisu uhapšeni prvi dan od ulaska Armije R BiH u Bijelo Polje, nego su se prvo par dana sakrivali, da bi se potom predali vojnoj policiji, a prije predaje svjedok Stanislav Krezić je na savjet svog kolege bošnjačke nacionalnosti, sa sebe skinuo uniformu HVO-a, nakon čega je odveden na Ljeskovac na ispitivanje. Poslije završenog ispitivanja, svjedoci Krezić i Rozić su prebačeni u Meke, u Omerikine kuće kod stare džamije u mjestu Gornji Potoci, gdje su zatekli druge civile hrvatske nacionalnosti, svih starosnih grupa, muškarce i žene, smještene u razdvojenim prostorijama.

Prisustvo optuženog Enesa Ćurića u Omerikinim kućama u Mekama, potvrdila je svjedokinja Mara Šilić, koja je izjavila da ih je tu optuženi „čuvao“, zatim svjedoci S.B. i S.K., kao i svjedokinja Jozika Ivanković, koja je optuženog Enesa Ćurića vidjela u Mekama, obučenog u vojničko odijelo, i koji je prema iskazu navedene svjedokinje bio zapovjednik zatvora.

286. Da su civili hrvatske nacionalnosti, potom držani u zatočeničkom objektu u Osnovnoj školi u Potocima, saglasno su potvrdili svi saslušani svjedoci Tužilaštva. Tako svjedokinja Anica Kolobara opisuje da je u fiskulturnu salu ove škole, koja nije imala ni prozore ni vrata, bilo smješteno oko 110 civila hrvatske nacionalnosti, a što takođe proizlazi iz iskaza svjedoka: S.K., „B“, „A“ i Dražena Ivankovića. Dakle, prema iskazima saslušanih svjedoka, u Osnovnoj školi u Potocima je bilo smješteno između 100 i 110 civila hrvatske nacionalnosti. Prema navodima svjedokinje Zorice Zovko, u inkriminisano vrijeme je u sportskoj dvorani OŠ u Potocima bilo smješteno 107 civila hrvatske nacionalnosti, a koji broj je takođe naveden u dokazu Tužilaštva T-76, odnosno u popisu logoraša iz Osnovne škole „Bratstvo i jedinstvo“ Potoci, sačinjen od strane Hrvatske udruge logoraša domovinskog rata u BiH, a što odgovara broju civila, koji su prema navodima svjedoka odbrane Sulejmana Budakovića ostali na "lijevoj strani", tj. na teritoriji koja je bila pod kontrolom Armije R BiH.

287. Na navedeni dokaz Tužilaštva T-76 tj. Popis logoraša Osnovne škole "Bratstvo i Jedinstvo" Potoci, braniteljica optuženog Samira Krese, advokat Lejle Čović te branilac optuženog Mehmeda Kaminića, advokat Senad Dupovac, istakli su prigovor autentičnosti, međutim, Sud je isti odbio kao neosnovan, obzirom da se radi o originalnom dokumentu Hrvatske udruge logoraša domovinskog rata u BiH, potpisan od strane predsjednika te ovjeren pečatom Udruženja. Takođe, Vijeće cijeni da su podaci navedeni u ovom materijalnom dokazu podudarni sa navodima saslušanih svjedoka kako optužbe tako i odbrane, slijedom čega je Sud ovaj dokaz prihvatio kao vjerodostojan i objektivan.

288. Nadalje, Sud nije prihvatio iskaze svjedoka Ibrahima Omanovića, Esada Tipure, kao i optuženog Enesa Ćurića u svojstvu svjedoka da se civili hrvatske nacionalnosti odvođe samo radi njihove bezbjednosti, s obzirom da su takve tvrdnje suprotne iskazima svjedoka oštećenih kao i uložnim materijalnim dokazima. Svjedokinja Zorica Zovko je navela da im je kao razlog njihovog odvođenja u Omerikine kuće rečeno da je neka baba ubila tri vojnika i da ih zbog toga moraju „skloniti“, a koje ubistvo vojnika nije potvrđeno ni jednim provedenim dokazom. Suprotno tome iz iskaza svjedoka odbrane Sulejmana Budakovića, koji je bio načelnik štaba IV Korpusa AR BiH u Mostaru, proizilazi da je napad na Bijelo Polje izveden bez gubitaka, o čemu svjedok ističe da je bio dobro obavješten. Svjedoci optužbe saglasno su izjavili da su na dan zauzimanja Bijelog Polja i Vrapčića od strane AR BiH, počeli intenzivni oružani sukobi između HVO-a i AR BiH, praćeni granatiranjem tih područja, te da su smješteni upravo u objekte koji su bili izloženi granatiranju i neprestanim borbenim dejstvima, usljed čega je odmah po zatočenju pogođena Omerikina kuća u kojoj se nalazio veliki broj zatočenih civila hrvatske nacionalnosti, od kojih je veći broj povrijeđen, među kojima i svjedokinja Daliborka Buntić. Svjedok Dražen Ivanković navodi da je sabirni centar u Mekama bio smješten pored džamije koja je bila izložena granatiranju, te da su granate padale i pored kuće gdje su bili smješteni civili i da je usljed tog granatiranja došlo do ranjavanja civila. Da je objekat gdje su bili smješteni hrvatski civili bio izložen granatiranju, potvrdio je i svjedok odbrane Ibro Pajević

289. To pokazuje da mjesto smještaja civila nije bilo uopšte sigurno, odnosno da nije bilo van dometa vatrenog djelovanja, zbog čega su njihovi životi bili ugroženi u ovim zatvoreničkim objektima. Takođe, iz uložnih dnevnih operativnih izvještaja Komande 4. Korpusa (dokazi Tužilaštva T-188, T-190, T-192, T-193 i T-195) proizlazi da su mjesta Potoci i Bijelo Polje, a gdje su bili smješteni hrvatski civili, u inkriminisanom periodu bili izloženi konstantnom artiljerijskom dejstvovanju snaga HVO-a.

290. Na osnovu saglasnih iskaza svjedoka optužbe, a što je istakao i svjedok odbrane Omanović Ibrahim, Sud je utvrdio da su u Omerikine kuće dovođeni mještani hrvatske nacionalnosti koji su živjeli u neposrednoj blizini ovog zatvoreničkog objekta, odnosno imali prebivalište u Bijelom Polju

291. Takođe, iz iskaza svjedoka Kožul Ilke, koja je trudna i sa malom djecom krenula na teritoriju pod kontrolom HVO-a koja se nalazila sa druge strane rijeke Neretve, proizilazi da je ista tom prilikom uhapšena, tako da istoj od strane pripadnika AR BiH nije bilo dozvoljeno da napusti Bijelo Polje. Koncentracija većeg broja civila na jednom mjestu, a koje je pritom izloženo vojnom dejstvovanju snaga neprijateljske strane, prema stavu Vijeća, ne doprinosi sigurnosti civila, nego upravo suprotno, njihove živote izlaže još većem riziku. Da se nije radilo o smještaju civila radi njihove bezbjednosti ukazuje i činjenica da su isti civili držani u zatočeništvu više mjeseci to jest u period od 30.06.1993. do 02.12.1993.godine.

292. Suprotno tome, bošnjačke porodice su zbog sigurnosti napuštale mjesto Potoci, i odlazili u mjesta koja su par kilometara dalje, van borbenih dejstava. Tako je svjedokinja Dženana Tipura izjavila da je samo povremeno dolazila u Potoke da obiđe kuću, jer je sa svojom djecom bila smještena pod brdom Ćučurak. Da je mjesto Potoci gotovo svo vrijeme trajanja zatočenja bilo pod vatenim dejstvom proizilazi i iz saglasnih iskaza mnogih svjedoka optužbe koji su naveli da su po hranu mogli otići samo kad se ne bi pucalo, odnosno kada bi bilo zatišje. Da je Armija R BiH imala namjeru da sačuva život uhapšenim civilima isti bi bili pušteni da pređu na teritoriju pod kontrolom HVO-a. Međutim, osim pojedinačnih i manjih razmjena, najveći broj zarobljenih civila ostao je u zatočeničkim objektima sve do 02. decembra mjeseca 1993. godine.

293. Na osnovu provedenih dokaza Vijeće je van razumne sumnje utvrdilo, a što ni odbrana nije osporavala, da su isti civili mijenjali mjesta zatočenja pa su iz Omerikinih kuća, žene, djeca i starci odvedeni u Mostar, na dio teritorije koju je kontrolisala Armija R BiH, tačnije u zgradu škole u kojoj je bila smještena komanda Nevesinjskog bataljona, da bi potom dana 22.07.1993. godine bili prebačeni zajedno sa civilima iz Vrapčića u O.Š. u Potocima gdje su ostali do kraja zatočenja, odnosno sve do 02.12.1993. godine. Radno sposobni muškarci su na osnovu iskaza svjedoka Esada Tipure, A. A. i Stanislava Krezića iz Omerikinih kuća prvo prebačeni u Skenderove kuće, da bi se početkom septembra mjeseca 1993. godine priključili ostalim civilima u OŠ u Potocima, gdje su bili smješteni u iste prostorije. Prema iskazu svjedoka Esada Tipure došla je naredba da se civili

hrvatske nacionalnosti iz Skenderinih kuća prebace u Osnovnu školu u Potocima. Muškarci iz kuće Bore Zovke koji su bili u podrumu, isti dan, tačnije 30.06.1993. godine su odvedeni u Mostar, dok su žene, djecu i starce prebacili u Omerikine kuće, što proizilazi iz saglasnih iskaza svjedoka Bore Zovko, Željke Zovko, svjedoka "A", P. R. i drugih.

294. Iskaze gore navedenih svjedoka optužbe u dijelu koji se odnose na predmetnu tačku optužbe Sud je prihvatio kao objektivne i vjerodostojne s obzirom da su međusobno saglasni i dati na jasan i uvjerljiv način, a posebno imajući u vidu da su isti saglasni i sa iskazima svjedoka odbrane, te da potvrdu nalaze i u uložnim materijalnim dokazima.

295. Shodno naprijed iznesenom, Vijeće je *van razumne sumje* utvrdilo da je optuženi Enes Ćurić u inkriminisanom vremenskom periodu, u mjestu Potoci, učestvovao u protivpravnom lišenju slobode više lica – civila hrvatske nacionalnosti, koji su se nalazili u kućama i nisu pružali bilo kakav otpor, koje civile je nezakoito zatvorio u Omerikine kuće u mjestu Meke, Potoci, a kojom prilikom je protivpravno lišeno slobode i zatvoreno najmanje 107 lica –civila hrvatske nacionalnosti, čime je počinio krivičnopravne radnje koje mu se tačkom 1. izmijenjene optužnice stavljaju na teret, zbog čega ga je Sud za predmetno krivično djelo oglasio krivim.

PRISILJAVANJE NA PRINUDNI RAD

296. Prisiljavanje osoba koje su lišene slobode iz razloga koji su u vezi s oružanim sukobom na rad ne predstavlja samo po sebi kršenje međunarodnog prava. Član (5)(1)(e) Dodatnog protokola II izričito propisuje da "osobe lišene slobode iz razloga u vezi s oružanim sukobom, bilo da su internirana ili pritvorena" mogu biti "prisiljena na rad".⁹³⁰ Ono što je bitno jeste da odredba dalje propisuje da će osobe koje su prisiljene na rad "...

⁹³⁰ Dodatni protokol II, član 5(1)(e).

uživati slične radne uslove i obezbjeđenje kakvo ima lokalno civilno stanovništvo.”⁹³¹ Nadalje, za određene oblike prisilnog rada utvrđeno je da predstavljaju okrutno postupanje iz zajedničkog člana 3. Dodatnog protokola II.

297. Pored navedenog i MKSJ je utvrdio da “određeni oblici prisilnog rada mogu predstavljati okrutno i nečovječno postupanje ukoliko su uslovi pod kojima se vrši rad opasni po život i zdravlje civila i mogu kod njih pobuditi strah i osjećaj poniženja”, poput “situacija u kojima je život ugrožen.”⁹³² MKSJ je također zaključio da prisilni rad predstavlja okrutno postupanje kada se od osoba koje ne učestvuju u borbenim dejstvima zahtijeva da svojim radom pruže podršku vojnim operacijama, što uključuje kopanje rovova, “protiv snaga s kojima se te osobe poistovjećuju ili koje simpatiziraju”.⁹³³

298. Konačno, prisilni rad koji predstavlja ponižavajuće ili degradirajuće postupanje može predstavljati kršenje zabrane “povrede ličnog dostojanstva” iz zajedničkog člana 3. i Dodatnog protokola II,⁹³⁴ ukoliko je poniženje žrtve “tako jako da izaziva zgražavanje svake razumne osobe.”⁹³⁵ MKSJ je zaključio da “korištenje zatvorenika i osoba koje kopaju rovove kao živi štit predstavlja povredu njihovog ličnog dostojanstva.”⁹³⁶ Iz tog razloga, ovisno od vrste rada i uslova pod kojim se obavlja, prisilni rad može predstavljati kršenje međunarodnog prava i smatrati se nečovječnim postupanjem.

299. Sud BiH je razmatrao krivično-pravnu radnju prisilni rad iz člana 173. stav 1. tačka f) KZ BiH u predmetu *Kovać*, te donio zaključak da “silu koja se koristi kako bi se obavio rad treba tumačiti na način da uključuje fizičko nasilje, prijetnju upotrebe sile ili prinudu poput one koja je prouzrokovana strahom od nasilja, prisilom, zatvaranjem, psihološkim ugnjetavanjem ili zloupotrebom moći ili iskorištavanjem okolnosti prisile.”⁹³⁷ Bitno pitanje, kako Vijeće dalje navodi “jeste da li je, imajući u vidu sve relevantne okolnosti, osoba koja je navodno prisiljena na prinudni rad imala stvarni izbor.”⁹³⁸

⁹³¹ Dodatni protokol II, član 5(1)(e). Vidi također III Ženevska konvencija, Glava III, Dio III; IV Ženevska konvencija, član 40.

⁹³² *Tužilac protiv Simića*, IT-95-9-T, Presuda, 17.10.2003. godine (“*Simić* Presuda Pretresnog vijeća”), para. 91.

⁹³³ *Blaškić*, Presuda Pretresnog vijeća, para. 597.

⁹³⁴ *Viti npr.* IV Ženevska konvencija, član 3(1)(c) (zabrana “povreda ličnog dostojanstva, naročito uvredljivih i ponižavajućih postupaka” protiv osoba koje ne učestvuju aktivno u neprijateljstvima); Dodatni protokol II, član 4(2)(e) (isto).

⁹³⁵ *Kunarac et al.*, Presuda Žalbenog vijeća, para. 162.

⁹³⁶ *Aleksovski*, Presuda Pretresnog vijeća, para. 229.

⁹³⁷ *Kovać*, Prvostepena presuda, str. 39 (naglasio autor)

⁹³⁸ *Kovać*, Prvostepena presuda, str. 39.

300. Slijedom provedenih dokaza, Vijeće je u konkretnom predmetu, utvrdilo da su optuženi Enes Ćurić i Ibrahim Demirović zv. Hećim poduzeli krivičnopravne radnje iz tačke 2. i 3. izreke presude, odnosno da su odredili, dozvolili i saglasili se sa odlaskom na prisilni rad zatvorenika hrvatske nacionalnosti, među kojima su bile i maloljetne osobe, te da je takvo odvođenje imalo karakter okrutnog postupanja.

TAČKA 2. OSUĐUJUĆEG DIJELA PRESUDE (tačka 9. izmijenjene optužnice)

Tačkom 2. osuđujućeg dijela presude, optuženi Enes Ćurić kao upravnik zatvoreničkog objekta u Osnovnoj školi u Potocima, a optuženi Ibrahim Demirović zv. „Hećim“ kao komandanta 47. brdske brigade, se terete da su krajem mjeseca septembra 1993. godine, odredili i dozvolili odlazak dvanaestorici zatvorenika iz zatvoreničkog objekta u kojem su oni bili zatvoreni, među kojima su bili Stanislav Krezić, Stjepan Bilić, Žarko Drinovac, Tomislav Brajković i drugi, među kojima i maloljetnici Dalibor Zovko, rođen 1976. godine i Dražen Ivanković, rođen 1975. godine, na prisilni rad, na prvu borbenu liniju i položaje Armije RBiH na brdo Čučurak, te zbog težine posla koji se sastojao u nošenju dijelova protivvazdušnog topa i iznemoglosti, trojica zatvorenika iz zatvoreničkog objekta i to zatvorenici Stjepan Bilić, Žarko Drinovac i Tomislav Brajković, koji nisu mogli do kraja nositi dijelove topa, lišeni su života iz vatrenog oružja od strane Miralema Omanovića zv. „Alaga“, koji je preuzeo imenovana lica za izvršenje prisilnog rada, na koji način su učestvovali u prisiljavanju ovih lica na prinudne radove.

301. Na okolnosti ove tačke, svjedočili su svjedoci Zorica Zovko, Anica Kolobara, Alen Rozić, S.K., Mladenka Mikulić, Željka Zovko, Daliborka Buntić, A.B., J.A., Anđa Jašin, Mara Šilić, Esad Macić te optuženi Enes Ćurić svojstvu svjedoka.

302. Kada je riječ o statusu optuženih, Vijeće nalazi dokazanim da je optuženi Enes Ćurić u inkriminisano vrijeme obavljao funkciju upravnika zatvoreničkog objekta u Osnovnoj školi u Potocima, a optuženi Ibrahim Demirović zv. Hećim dužnost komandanta 47. brdske brigade, a što je već detaljno obrazloženo u dijelu presude koja se odnosi na status optuženih.

303. Svjedočeći na okolnosti tačke 9. izmijenjene optužnice, svjedokinja Daliborka Buntić je na glavnom pretresu izjavila da je jedan dan u Osnovnu školu u Potocima došla grupa vojnika sa licem koje su oslovljavali kao "Hećim", te da su tom prilikom tražili muškarce koji će ići na brdo Čučurak. Međutim, Sud nije poklonio vjeru navodima ove svjedokinje, obzirom da je od svih saslušanih svjedoka, kako optužbe tako i odbrane, jedino svjedok Daliborka Buntić izjavila da je optuženi Demirović došao lično u školu u Potocima te odveo zatvorenika na brdo Čučurak.

304. Tako je svjedok Esad Macić, a koji je u inkriminisanom periodu bio pripadnik brigade u Bijelom Polju, suprotno iskazu svjedokinje Daliborke Buntić, izjavio da se optuženi Ibrahim Demirović kritične prilike nalazio u prostorijama komande brigade u Mekama, te da je isti njemu i Ameru Omanoviću, naredio da se jave Enesu Ćuriću pred školu u Potocima, kako bi vodili hrvatske civile koji će nositi protivavionski top na brdo Čučurak, obzirom da je ranije pogođen top koji se nalazio na tom brdu. Postupajući po navedenoj naredbi, svjedok Macić ističe da su on i Amer Omanović otišli pred školu u Potocima gdje ih je dočekaoptuženi sa već odabranim civilima te je njemu i Ameru Omanoviću, optuženi Ćurić predao zatvorenike, koje su oni potom odveli do izvorišta koje se zove Bošnjaci. Svjedok navodi da je optuženom Ćuriću bilo poznato da su odabrana lica bila potrebna radi iznošenja novog protivavionskog topa. Nakon što su odabrani civili dovedeni do izvorišta isti su prema iskazu svjedoka Esada Macića, preuzeti od strane dvojice vojnih policajaca, Miralema Omanovića i Halilovića, koji su preuzeli daljnju komandu nad istim civilima i odveli ih na brdo Čučurak.

305. Svjedok Enver Bubalo, koji je u inkriminisano vrijeme bio pripadnik 47. Bbr, komanda 2. bataljona, gdje je obavljao poslove pomoćnika komandanta za bezbjednost, navodi da je provodio istragu u slučaju ubistva hrvatskih civila na brdu Čučurak te da mu je tokom istrage, Esad Macić rekao da mu je naredbu da hrvatske civile iz škole u Potocima vodi na Čučurak, izdao komandant Ibrahim Demirović Hećim, a da je isti svjedok izvještaj o provedenoj istrazi dostavio komandi 4. korpusa.

306. Navedeno je saglasno iskazu svjedoka Stanislava Krezića koji je na glavnom pretesu izjavio da su u školu došli vojnici koji su tražili zarobljenike, koji treba da nose "nešto" na brdo Čučurak, a da je optuženi Enes Ćurić tim vojnicima predao ukupno dvanaest (12) zarobljenika, među kojima je bio i svjedok Stanislav kao i tri maloljetna lica.

307. Iz naprijed navedenih iskaza svjedoka, koje je Sud prihvatio kao uvjerljive proizlazi

da je optuženi Ibrahim Demirović u svojstvu komandanta 47. bbr izdao naredbu svojim podređenim da se jave Enesu Ćuriću u Osnovnu školu u Potocima, te da od njega preuzmu zatvorenike koje će odvesti na brdo Čučurak, te da je optuženi Demirović odredio da zatvorenici idu na prisilni rad.

308. Da je optuženi Enes Ćurić dozvolio njihov odlazak, te izvršio odabir koji će zatvorenici ići na prisilni rad na brdo Čučurak, proizlazi iz saglasnih iskaza svjedokinja Zorice Zovko, Anice Kolobara, Mare Šilić, Dražena Ivankovića, koje je Sud prihvatio kao objektivne i vjerodostojne. Tako svjedokinja Zorica Zovko navodi da je Enes Ćurić došao u školu u Potocima i prozvao zarobljenike koji će ići na prisilni rad, a među njima i njenog sina Dalibora, kao i Dražena Ivankovića. Saglasno tome, svjedokinja Anica Kolobara je izjavila da je bila prisutna kada je u septembru ili oktobru mjesecu 1993. godine, optuženi Enes Ćurić ušao u školu te prozvao i izveo Šćepu Bilića, Tomu Brajković, Žarka Drinovca i troje mladb. lica: Dražena Ivankovića, Dalibora Zovko i Darija Šilića, a da je vojska iste odvela kako bi iznijeli "PAM" na brdo Čučurak. Daljnja saznanja o dešavanjima na brdu Čučurak, svjedokinja ima od djece koja su prisilno odvedena i koja su se vratila pa je tako od istih saznala da je tom prilikom Alaga Omanović lišio života Šćepu Bilića, Žarku Drinovca i Tomu Brajkovića. Svjedokinja Mara Šilić je izjavila da je molila optuženog Enesa Ćurića da ne šalje njenog maloljetnog sina Damira (koji je tada imao 16. godina) na brdo Čučurak, govoreći mu: "Eno nemojte njega slati, mlad je on, nemoj ga slat", a na šta joj je optuženi Ćurić odgovorio: "Brzo će se on vratiti, samo će odnijeti topništvo na Gradinu gore".⁶¹ Takođe, svjedok Dražen Ivanković, koji je u inkriminisano vrijeme imao 17 godina, izjavio je na glavnom pretresu da je iz Osnovne škole u Potocima izvođen na prinudni rad, tokom kojeg su ubijena tri zarobljenika.

309. Da je optuženi Enes Ćurić odabrao i odredio koji će zatvorenici ići na prisilni rad na brdo Čučurak, takođe proizlazi iz saglasnih iskaza svjedokinja Mladenke Mikulić, Željke Zovko i A.B., koje je Sud prihvatio kao istinite. Tako je svjedokinja Mladenka Mikulić na glavnom pretresu izjavila: "Bila sam prisutna kad su prozvani njih možda, ne znam 7, 8, ili 10, da se izdvoje da moraju nositi neki top na taj Čučurak"⁶², a da je iste prozvao optuženi Ćurić, dok je svjedokinja Željka Zovko izjavila da je Enes Ćurić prozvao zarobljenike, među kojima i tri maloljetna lica, da idu nositi top na brdo Čučurak, te da su tom prilikom poginula trojica zarobljenika.

310. Da je optuženi Ibrahim Demirović zv. Hećim, obavljajući funkciju komandanta 47.bbr Armije R BiH, bio nadređen vojnom policajcu Miralemu Omanoviću, proizlazi iz uložene materijalne dokumentacije Tužilaštva, odnosno naredbi izdatih od strane optuženog Demirovića kao komandanta, a upućenih vojnoj policiji. Tako je Naredbom 47. bbr Armije R BiH, Str.pov.br. 02-205/93 od 11.11.1993. godine⁶³, komandant Ibrahim Demirović zv. Hećim, između ostalog naredio da se Interventa grupa "Nevesinskog bataljona", interventna grupa ove brigade i izviđačko-diverzantski vod ove brigade i **Vojna policija** stavljaju u punu borbenu gotovost sa punom ratnom spremom da budu spremne za brze intervencije u ugroženom pravcu, dok je isti Naredbom Str.pov.br. 185/93 od 06.11.1993. godine⁶⁴ naredio **Vojnoj policiji**, MUP-u i izviđačko-diverzantskom vodu 47.bbr da organizuju obezbjeđenje područja na kojima će se vršiti izbacivanje paketa i zabrane pristup tim područjima svim licima koja nemaju uredne dozvole za prikupljanje humanitarne pomoći. Nadalje, iz dokaza T-145 proizlazi da se optuženi Ibrahim Demirović zv. Hećim, zahtjevom obratio komandantu bataljona Vojne policije da posadu Vojne policije u Bijelom Polju povuče na neku drugu lokaciju a da u Bijelo Polje pošalje drugu posadu te da sve vojne obveznike ove posade koji su rodom iz Bijelog Polja, naredbom uputi u 47.bbr na raspored.⁶⁵ Takođe iz dokaza T-139, odnosno izvještaja Bataljona vojne policije, PS Bijelo Polje, od 26.9.1993. godine proizlazi da je o ubistvu zatvorenika na brdu Čučurak počinjenog od strane vojnog policajca Miralema Omanovića, obaviještena i komanda 47.bbr Armije R BiH. Nadalje, da je vojna policija bila u sklopu 47.bbr Armije R BiH, proizlazi iz uložene materijalne dokumentacije odbrane optuženog Enesa Ćurića, dokaz O1-12. Naime, u konkretnom slučaju radi se o Naredbi 4. Korpusa Armije R BiH, 47.bbr, potpisana od strane komandira vojne policije Muje Karadža od 28.09.1993. godine, kojom isti naređuje da se za potrebe Interventnog voda obezbijedi pet (5) zatvorenika. Dakle, iz navedene materijalne dokumentacije, a koju je Sud prihvatio kao objektivnu i vjerodostojnu, proizlazi da je u inkriminisanom periodu vojna policija u Bijelom Polju, djelovala u sklopu 47.bbr Armije R BiH, slijedom čega je i optuženi Ibrahim Demirović kao komandant 47.bbr po funkciji bio nadređen vojnom policajcu Miralemu Omanoviću, a kako je to navedeno u činjeničnom opisu tačke 9. Izmijenjene optužnice.

⁶¹ Transkript broj: S1 1 K 017146 15 Kri od 02.03.2015. godine, str. 18

⁶² Transkript broj: S1 1 K 017146 15 Kri od 20.05.2015. godine, str. 32

⁶³ Dokaz Tužilaštva T-169

⁶⁴ Dokaz Tužilaštva T-167

311. Svjedočeci na navedene okolnosti, optuženi Enes Ćurić navodi da su ga zatvorenici koji su se vratili u školu sa rada, obavijestili da je stigao neki top koji treba da se iznese na Čučurak, te da je za to potrebno oko 10-12 zatvorenika. Dalje navodi da su se zatvoreni civili međusobno dogovorili ko će ići na brdo Čučurak. Sud nije poklonilo vjeru tvrdnji optuženog Ćurića da su se zatvorenici sami dobrovoljno javljali, obzirom da je ista suprotna saglasnim iskazima gore navedenih svjedoka optužbe koji su svjedočili na predmetne okolnosti.

312. Vijeće ističe da je optuženi Enes Ćurić, kao upravnik zatvora u školi u Potocima, bio na poziciji koja je podrazumijevala odgovornost prema tim zatvorenicima, ali je isti i pored toga kritične prilike dozvolio odlazak zatvorenika na prinudni rad, te odredio zatvorenike, među kojima su bila i maloljetna lica, koji će ići na prisilni rad. Takođe, iz iskaza gore saslušanih svjedoka, proizlazi da je optuženi Enes Ćurić tom prilikom znao da se isti zatvorenici odvođe na prisilni rad radi potrebe vojske AR BiH, odnosno radi nošenja dijelova protivavionskog topa na brdo Čučurak.

313. Da je odvođenje zatvorenika na prisilni rad na brdo Čučurak, imalo obilježje okrutnog postupanja, govori i činjenica da su zatvorenici, a među kojima i maloljetna lica, odvedeni na obavljanje teškog prisilnog rada, koji se sastojao u nošenju dijelova protivavionskog topa i to na područje koje se nalazilo na borbenim linijama Armije R BiH.

314. Naime, suprotno navodima odbrane optuženog Demirovića, Vijeće cijeni da iz provedenih dokaza proizlazi da se u inkriminisano vrijeme, brdo Čučurak nalazilo na položaju, odnosno borbenim linijama Armije RBiH. Naime, sama činjenica da se na brdu Čučurak nalazio protivavionski top, koji je pogođen i razoren usljed borbenih dejstava suprotne strane (snaga HVO-a), te potreba da se na istu lokaciju iznese novi top, a o čemu je svjedočio svjedok odbrane Esad Macić, govori u prilog činjenici da se brdo Čučurak nalazilo na prvoj borbenoj liniji. Slijedom navedenog, Vijeće cijeni da odvođenje na prinudni rad u takvo područje osoba koje direktno ne učestvuju aktivno u neprijateljstvima, ima karakter okrutnog postupanja.

⁶⁵ Dokaz Tužilaštva T-145-Zahtjev komande 47.bbr Armije R BiH str.pov.br. 096/93 od 10.10.1993. godine, u potpisu komandant Ibrahim Demirović

315. Nadalje, da su Stjepan Bilić, Žarko Drinovac i Tomislav Brajković lišeni života na brdu Čučurak, od strane pripadnika Armije R BiH Alage Omanovića, iz razloga što nisu mogli nositi dijelova protivavionskog topa, proizlazi iz iskaza svjedoka Stanislava Krezića i Anice Kolobara.

316. Svjedok Stanislav Krezić opisuje kako je put koji je vodio na Čučurak, bio uzak i kamenit, a da je među odabranim civilima bilo starijih ljudi koji su se otežano kretali, te svjedok dodaje da se zbog toga Alaga Omanović počeo prema civilima agresivno ponašati: "Alaga je odma' pokaz'o neku svoju agresivnost."⁶⁶ Dalje svjedok Stanislav Krezić opisuje kako je Šćepo Bilić bio krupan čovjek i da se teško kretao, da nije mogao da nosi teret, kao što nisu mogli ni Žarko Drinovac niti Tomislav Brajković, zbog čega ih je Alaga Omanović ubio na licu mjesta. Takođe, svjedokinja Anica Kolobara je na glavnom pretresu izjavila da je od djece koja su se vratila sa prisilnog rada sa Čučurka, saznala da su civili Stjepan Bilić, Žarko Drinovac i Tomislav Brajković, lišeni života od strane Alage Omanovića zato što nisu mogli nositi dijelove protivavionskog topa, pa tako ista navodi: "...Bilić nije mog'o ići, čovjek bio krupan stariji, nije mog'o ići da nosi PAM taj gore na brdo i odma' ga Alaga Omanović ubio... Žarko Drinovac iznio gore i oklizn'o se i pao, i ubio i njega. Tomo Brajković rek'o majko moja ne mogu dalje i ubio je i Tomu Brajkovića, na licu mjesta. U sred brda."⁶⁷

317. Nakon povratka civila sa brda Čučurak, isti su prema iskazu svjedokinje Mladenke Milkulić izgledali vidno potreseni, te je od njih saznala da se na Čučurku desilo ubistvo trojice muškaraca hrvatske nacionalnosti.

318. Svjedok Stanislav Krezić ističe da je po povratku u školu, obavijestio optuženog Ćurića, kao i ostale zatvorenike o ubistvu civila Stjepana Bilića, Žarke Drinovca i Tomislava Brajkovića, koje se desilo na brdu Čučurak, te da je sutradan optuženi Enes Ćurić odobrio zatvorenicima da tijela ubijenih sahrane u katoličko groblje u Lisičinama. Ubijeni civili, muškarci hrvatske nacionalnosti sahranjeni su u katoličkom groblju, što je u svom iskazu naveo i svjedok Alen Rozić, koji je učestvovao u njihovom ukopu.

319. Da su odabrani zatvorenici u pratnji dva vojna policajca, Miralema Omanović i Dževada Halilović, nosili PAT na brdo Čučurak, gdje je Miralem Omanović ubio 3

⁶⁶ Transkript broj: S1 1 K 017146 15 Kri od 03.03.2015. godine, str. 21.

⁶⁷ Transkript broj: S1 1 K 017146 15 Kri od 08.07.2015. godine, str. 21.

zatvorenika koji nisu mogli do kraja nositi dijelove topa, te da je o navedenim ubistvima upoznata komanda 47. bbr i upravnik zatvora, takođe proizlazi iz uložene materijalne dokumentacije Tužilaštva, T-139, Izvještaj Bataljona vojne policije PS Bijelo Polje od 26.9.1993. godine, u potpisu komandir VP Mujo Karadža. U navedenom izvještaju konstatovano je da je za obezbjeđenje zatvorenika koji su nosili PAT na Čučurak, bila angažovana dva vojna policajca Miralem Omanović i Dževad Halilović, te da je za vrijeme obezbjeđivanja Miralem Omanović ubio tri zatvorenika iz nepoznatih razloga, kao i da je sa tim događajem upoznata Komanda 47. bbr i upravnik zatvora. Sud je prihvatio ovaj materijalni dokaz kao objektivan, pošto je isti u saglasnosti i sa iskazima saslušanih svjedoka Esada Macića i Envera Bubala.

320. Vijeće konstatuje da optuženi Ćurić i Demirović u inkriminisano vremenskom periodu nisu bili pripadnici iste vojne jedinice, odnosno brigade AR BiH. Optuženi Ćurić je bio pripadnik 49. bbr, dok je optuženi Demirović pripadao 47. bbr. čiji je bio komadant. Optuženi Ćurić je na osnovu provedenih dokaza bio svjestan izvođenja zatvorenih civila na prisilni rad i isti je takvo odvođenje dozvolio i odredio koji će zatvorenici ići na rad, čime je odlučujuće doprinio takvom postupanju sa zatvorenim civilima hrvatske nacionalnosti.

321. Nakon ocjene svih provedenih dokaza, Vijeće je zaključilo da je Tužilaštvo, *van razumne sumnje*, dokazalo da je optuženi Demirović, u inkriminisano vrijeme, odredio da zatvorenici idu na prinidni rad, na prvu borbenu liniju, a optuženi Ćurić dozvolio i odredio koji će zatvorenici iz zatvoreničkog objekta u Osnovnoj školi u Potocima ići na prinudni rad, na prvu borbenu liniju i položaje Armije RBiH, te da su optuženi svojim radnjama počinili krivično djelo na način kako im se predmetnom tačkom izmjenjene optužnice stavlja na teret.

322. Imajući u vidu navedeno, Vijeće je optužene Enesa Ćurića i Ibrahima Demirovića zv. Hećim oglasilo krivim za krivičnopravne radnje koje su im tačkom 9. izmijenjene optužnice stavljene na teret.

TAČKA 3. OSUĐUJUĆEG DIJELA PRESUDE (tačka 10. optužnice)

Tačkom 3. optuženi Enes Ćurić se tereti da je neutvrđenog dana, početkom mjeseca novembra 1993. godine, u svojstvu upravnika zatvoreničkog objekta u Osnovnoj školi u Potocima, saglasio se i dozvolio, a optuženi Ibrahim Demirović u svojstvu

komandanta 47. brdske brigade, naredio odvođenje na prinudni rad grupu zatvorenika, među kojima i maloljetnog Dalibora Zovku, rođen 1976. godine, radi kopanja tranšea i obavljanja drugih poslova na prve borbene linije, koje su razdvajale jedinice Armije RBiH i jedinice Hrvatskog vijeća odbrane (HVO), na lokalitetu „Mandića kuće“ u mjestu Potoci, a na kojem mjestu su tokom cijelog vremena obavljanja tih poslova padale granate i pucalo se sa obje strane, kojom prilikom je u tranšeu, gdje su obavljani radovi, metkom pogođen Ljubo Škobić, koji je usljed zadobijenih povreda na licu mjesta preminuo, te na taj način učestvovali u prisiljavanju ovih lica na prinudne radove.

323. Na okolnost tačke 10. izmijenjene optužnice, svjedočili su između ostalih svjedoci: Dalibor Zovko, Anica Kolobara, Alen Rozić, Stanislav Krezić, Željka Zovko, Dražen Ivanković, Anđa Jašin, Esad Tipura, te je saslušan u svojstvu svjedoka i sam optuženi Enes Ćurić.

324. Kao što je to bio slučaj u prethodnoj tački, Vijeće prije svega ukazuje da neće ponovo obrazlagati dokaze iz kojih proizlazi status optuženih Ćurića i Demirovića u inkriminisanom periodu, obzirom da se time bavilo u dijelu u kojem su obrazlagani bitni elementi predmetnog krivičnog djela.

325. Da je optuženi Ibrahim Demirović zv. Hećim, u svojstvu komandanta 47. brdske brigade Armije R BiH, u inkriminisanom periodu, odnosno početkom mjeseca novembra 1993. godine, naredio odvođenje na prinudni rad grupe zarobljenika iz Osnovne škole u Potocima, radi kopanja tranšea i obavljanja drugih poslova, proizlazi iz uložених materijalnih dokaza odbrane optuženog Ćurića, tačnije dokaza OI-2, OI-4, OI-5, OI-6 i OI-7, koje je Sud prihvatio kao objektivne.

326. Naime, radi se o naredbama/dozvolama, izdatih od strane Komande 47. bbr. Armije R BiH, u potpisu komandant Ibrahim Demirović Hećim te se istima naređuje/dozvoljava izuzimanje sposobnih muškaraca za rad u radnom vodu. Tako se dozvolom od 26.10.1993. godine⁶⁸ odobrava izuzimanje radno sposobnih štićenika Centra za zaštitu civilnog stanovništva za potrebe Nevesinjskog i 2 bb, u vremenu od 27.10. do 03.11.1993. godine, dok se dozvolom od 31.10.1993. godine⁶⁹ odobrava izuzimanje štićenika Centra za

⁶⁸ Dokaz OI-2

⁶⁹ Dokaz OI-7

potrebe II i III bataljona u vremenu od 31.10.1993. godine do 04.11.1993. godine. Nadalje, dozvolom od 05.11.1993. godine⁷⁰ odobrava se uzimanje dvanaest zarobljenika iz zatvora u Osnovnoj školi u Potocima, za potrebe I čete III bataljona, uz naznaku da ista dozvola važi narednih pet dana. Naredbom od 04.11.1993. godine⁷¹ naređuje se upravniku zatvora u Osnovnoj školi u Potocima, Enesu Ćuriću, da preda sve za rad sposobne muškarce, za potrebe I čete II bataljona, a dokaz OI-5 se odnosi na odobrenje izuzimanja radno sposobnih muškaraca iz doma za štíćenike u period od 12.11.1993. godine do 16.11.1993. godine.

327. Uvidom u navedenu materijalnu dokumentaciju, Vijeće je utvrdilo da ista datira iz inkriminisanog perioda, odnosno da navedene naredbe/dozvole obuhvataju period od 27.10.1993. godine do 16.11.1993. godine. Naredba od 04.11.1993. godine (dokaz OI-6) te dozvola od 31.10.1993. godine (OI-7) i dozvola koja se odnosi na period 12.11.1993. godine do 16.11.1993. godine (OI-5), potpisane su lično od strane komandanta Ibrahima Demirovića, dok je dozvola od 26.10.1993. godine (OI-2) za komandanta Demirovića potpisana od strane Ibrahima Pajevića, a dozvolu od 05.11.1993. godine (OI-4) za Ibrahima Demirovića potpisao je Enver Bubalo. Navedena dozvola je na glavnom pretresu predložena svjedoku Enveru Bubalu, te je isti nakon što je upitan za potpis koji je naznačen na tom dokumentu, izjavio: "meni i liči na moj potpis."⁷² te je dodao da on nije mogao pisati naredbe, ali da je postojala mogućnost da mu komandant Demirović izda naredbu da nešto potpiše u njegovo ime.⁷³

328. Da se optuženi Enes Ćurić, kao upravnik zatočeničkog objekta u Osnovnoj školi u Potocima saglasio i dozvolio odvođenje zarobljenika, hrvatskih civila na prisilni rad, u inkriminisanom periodu, proizlazi iz saglasnih iskaza svjedoka Anice Kolobara, Željke Zovko, Anđe Jašin, Alena Rozića i dr., koje je sud prihvatio.

329. Tako svjedokinja Anica Kolobara navodi da je optuženi Enes Ćurić, kojeg je poznavala prije rata, izvodio ljude iz zatočeničkog objekta na prisilni rad, opisuje kako su "vojska" i optuženi Ćurić, svako jutro odvodili zarobljene hrvatske civile na rad, te da su tako jednom prilikom odveli i oštećenog Ljubu Škobića, koji je onda poginuo prilikom izvođenja radova.

⁷⁰ Dokaz OI-4

⁷¹ Dokaz OI-6

⁷² Transkript broj: S1 1 K 017146 15 Kri od 13.07.2016. godine, str. 33.

⁷³ IBID str. 38.

330. Svjedokinja Željke Zovko je na okolnost stradanja lica tokom obavljanja prinudnih radova, izjavila da su zarobljena lica hrvatske nacionalnosti, među njima i oštećeni Ljubo Škobić, po naređenju optuženog Enesa Ćurića odvođeni na prisilni rad, te da je tako Ljuban Škobić poginuo 03.11.1993. godine tokom obavljanja prinudnog rada.

331. Svjedokinja Anđa Jašin je istakla da je Enes Ćurić bio glavni, te da je bio prisutan "ako je nekoga trebalo i zvati i prozivati". Ista svjedokinja navodi da ujutro dođe Eno i prozove po imenu i prezimenu ko ide na rad, a onda uveće zatvorenici gledaju ko nije došao. Tako se Ljuban Škobić, koji je odveden na rad, a koga je Eno prozivao, nije vratio.

332. Da je u inkriminisanom periodu iz Osnovne škole u Potocima odvedena na prinudni rad grupa zatvorenika među kojima je bio i maloljetni Dalibor Zovko, rođen 1976. godine, radi kopanja tranšea i obavljanja drugih poslova na prve borbene linije, koje su razdvajale jedinice AR BiH i jedinice HVO-a, na lokalitet Mandića kuće, u mjestu Potoci, na kom mjestu se tokom izvođenja radova pucalo, a kojom prilikom je u tranšeu, gdje je obavljao radove, metkom pogođen Ljubo Škobić, koji je usljed zadobijene povrede na licu mjesta preminuo, proizilazi iz saglasnih izjava svjedoka oštećenih Dalibora Zovka, Alena Rozića, Stanislava Krezića i Dražena Ivankovića, kojim je Sud poklonio vjeru.

333. Svjedoci-oštećeni Dalibor Zovko, Alen Rozić, Stanislav Krezić, Dražen Ivanković, su na saglasan način detaljno iznijeli svoja neposredna saznanja o predmetnom događaju. Svjedok Dalibor Zovko, koji je u kritično vrijeme bio maljoletan navodi da je lično prisustvovao kada je Ljubo Škobić 03.11.1993. godine poginuo u tranšeu, tokom obavljanja prinudnog rada. Isti svjedok ističe: *„Pa bio je nekih metar i po' od mene, odmaknuto je to bilo...pa pucalo je...tad je se baš zapucalo bilo i meci su i teška artiljerija i laka i svašta i...i odjednom je samo kleknuo i...“*.⁷⁴ Na pitanje tužioca koje lice je određivalo ko će ići na prisilne radove, svjedok Dalibor Zovko je izjavio da su to bili vojnici, kao i optuženi Enes Ćurić.

334. Stradanju oštećenog Ljube Škobića prisustvovao je i svjedok Alen Rozić, koji navodi da su se tom prilikom zarobljenici hrvatske nacionalnosti nalazili na prisilnom radu na lokalitetu Mandića kuće u Bijelom Polju, da su kopali tranšeje. Svjedok navodi: „Prijetili su nam od Ene Ćurića pa do vojske...Bilo je jasno ako se pobjegne da će stradati civili u

⁷⁴ Transkript broj: S1 1 K 017146 15 Kri od 21.10.2015. godine, str. 49

osnovnoj školi.“⁷⁵ Dalje, svjedok opisuje kako je oko 14 h otpočela pucnjava od strane snaga HVO-a, usljed koje pucnjave je pogođen Ljubo Škobić. Svjedok ističe da je vidio kako je Ljubo Škobić pao mrtav ispred njega u tranšeju, te da su ga naknadno sahranili u neposrednoj blizini mjesta nesreće.

335. Navedeni iskaz je u cjelosti potvrđen i iskazom svjedoka Stanislava Krezića, koji je opisao kako je u 11. mjesecu 1993. godine sedam zarobljenika iz Osnovne škole u Potocima, među kojima su bili on i Ljubo Škobić, odvedeni od strane stražara na lokalitet kod Mandića kuće radi kopanja tranšea te da je Ljubo Škobić za vrijeme obavljanja prinudnog rada pogođen metkom u tranšeju, da su ga potom zakopali, a da su zatvorenici o navedenom događaju obavijestili „Enu i Esu“, kao i ostale u logoru. Svjedok je izjavio da su zarobljenicima u Osnovnoj školi u Potocima bili nadređeni Ćurić i Tipura, a na upit sudije ko je kritične prilike odredio koji će zatvorenici ići na prinudni rad, svjedok je odgovorio: “A u školi je sad odredio vjerovatno od njih dvojice jedan, sad ne znam sto posto ko je... ja ne mogu sad sjetiti, samo znam da su njih dvojica bila u školi i jedan od njih dvojice bi nam dao zadaću da idemo.”⁷⁶

336. Svjedok Ivanković Dražen opisuje da su se nalazili na prinudnom radu kod Mandića kuće, a da je tom prilikom artiljerijom pucano sa svih strana i da je tako Ljubo Škobić pogođen metkom koji je ispaljen sa strane HVO-a, te je isti ostao mrtav na licu mjesta. I ovaj svjedok navodi da je vidio kako je Ljubo Škobić pogođen i kako je pao u tranšeju, nakon čega su ga sahranili.

337. Kada su u pitanju iskazi gore navedenih svjedoka, Vijeće im u cjelosti poklanja vjeru, smatrajući da su istiniti i da se međusobno dopunjuju, te da potvrdu nalaze kako u provedenim materijalnim dokazima, tako djelimično i u iskazu samog optuženog Enesa Ćurića, koji je izjavio da je oštećeni Ljubo Škobić stradao tokom kopanja tranšea na liniji te da je isti tom prilikom pogođen snajperom.

338. Svjedok Esad Tipura, koji je kao pripadnik AR BiH bio zadužen za zatvorenike u zatvoreničkim objektima u Skenderovim kućama, a kasnije i u školi u Potocima, izjavio je na upit branioca optuženog Demirovića da lično nikad nije video pismenu naredbu kada dolaze pripadnici AR BiH po zatvorenike iz radnog voda. Isti svjedok ističe da je u

⁷⁵ Transkript broj: S1 1 K 017146 15 Kri od 30.09.2015. godine, str. 22.

⁷⁶ Transkript broj: S1 1 K 017146 15 Kri od 03.03.2015. godine, str. 60.